

Datum 23 juni 2026
Onderwerp Besluit op uw Woo-verzoek | Verdwenen Exmoorpony's Drents Friese Wold
Behandeld door [REDACTED]
Ons kenmerk Z26-2624 / D26-16068
Uw kenmerk -
Bijlagen 2

Geachte [REDACTED]

Op 13 april 2026 heeft u, namens Van Straaten Research, een verzoek op grond van de Wet open overheid (Woo) ingediend. In dit verzoek vraagt u – kort gezegd – om openbaarmaking van informatie die gaat over het verdwijnen van exmoorpony's in het Drents Friese Wold. Ik heb de ontvangst van uw verzoek per brief van 20 april 2026 bevestigd.

Besluit

Ik heb besloten tegemoet te komen aan uw verzoek en 63 documenten (deels) openbaar te maken. In de bijlage bij dit besluit treft u de documenten en een overzicht hiervan aan. Ik heb voor de duidelijkheid de bijlagen genummerd. De nummers op het overzicht komen overeen met de nummers op de documenten.

In de bijgevoegde documenten heb ik een deel van de informatie onleesbaar gemaakt. Voor de motivering verwijs ik u naar de overwegingen. Per onleesbaar gemaakt onderdeel heb ik aangegeven op basis waarvan de informatie niet openbaar wordt gemaakt.

Ik stuur de documenten gelijk bij dit besluit mee. Nu ik geen zienswijzen van de derde-belanghebbenden (die ik in de gelegenheid heb gesteld om deze in te dienen) heb ontvangen, verwacht ik niet dat er bezwaar is tegen openbaarmaking van de documenten op voorgestelde wijze.

Wat aan dit besluit vooraf is gegaan

Op 4 mei 2026 heb ik de beslissing op uw Woo-verzoek, op grond van artikel 4.4 lid 2 van de Woo, met twee weken uitgesteld. De reden hiervoor is dat ik meer tijd nodig had voor behandeling van dit Woo-verzoek.

Op 21 mei 2026 heb ik derde-belanghebbenden om hun zienswijze gevraagd, volgens art. 4:8 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb). Ik heb u hiervan op de hoogte gesteld en u laten weten dat de termijn niet verder liep, totdat de zienswijzen kenbaar waren gemaakt. De derde-belanghebbenden hebben geen

gebruik gemaakt van de gelegenheid een zienswijze in te dienen (en hebben de termijn onbenut laten verstrijken).

Uw Woo-verzoek

Het moment waarop u uw verzoek heeft gedaan, heeft gevolgen voor naar welke documenten zijn gezocht. Een Woo-verzoek kan nooit gaan over documenten die na het opsturen van uw verzoek zijn geschreven.¹ Dit houdt in dat documenten die later zijn gemaakt dan de datum van uw verzoek, 13 april 2026, niet zijn meegenomen bij de behandeling van uw Woo-verzoek.

In uw verzoek vraagt u om openbaarmaking van documenten *'die gaan over, betrekking hebben op verdwenen door wolvenaanvallen exmoorpony's van Mekelogisch Beheer in Drents Friese Wold van Staatsbosbeheer'*. De periode waarover u documenten vraagt openbaar te maken, is 1 januari 2023 tot en met heden. In het specifiek vraagt u, in het kader van bovenstaand, om de volgende informatie:

'Alle communicatie en documentatie, meldingen, e-mails, whatsapp, verslagen, facturen, rapporten, foto's en video's van Staatsbosbeheer intern.

Alle communicatie en documentatie, meldingen, e-mails, whatsapp, verslagen, facturen, contracten, rapporten, foto's en video's tussen Staatsbosbeheer en Mekelogisch Beheer.

Alle communicatie en documentatie, meldingen, e-mails, whatsapp, verslagen, rapporten en foto's tussen Staatsbosbeheer en de heer Jaap Mekel.

Alle communicatie en documentatie, meldingen, e-mails, whatsapp, verslagen, rapporten en foto's tussen Staatsbosbeheer en mevrouw Dorien Mekel.

Alle communicatie en documentatie, meldingen, e-mails, whatsapp, verslagen, adviezen, rapporten en foto's tussen Staatsbosbeheer en Zoogdiervereniging.

Alle communicatie en documentatie, meldingen, e-mails, whatsapp, verslagen, waarschuwing, rapporten en foto's tussen Staatsbosbeheer en NVWA.

Alle communicatie en documentatie, meldingen, e-mails, whatsapp, verslagen, adviezen, rapporten en foto's tussen Staatsbosbeheer en BIJ12.

Alle communicatie en documentatie, meldingen, e-mails, whatsapp, verslagen, rapporten en foto's tussen Staatsbosbeheer en Provincie Drenthe.

Alle communicatie en documentatie, meldingen, e-mails, whatsapp, verslagen, rapporten en foto's tussen Staatsbosbeheer en Provincie Fryslân.'

Resultaten onderzoek

Ik heb uitgebreid onderzoek gedaan of Staatsbosbeheer de documenten heeft waarop uw informatieverzoek betrekking heeft. Hiervoor heb ik het documenten management systeem (360) geraadpleegd. Daarin heb ik gezocht op in ieder geval de zoekwoorden 'Mekelogisch Beheer', 'Mekel' en 'exmoor'.

¹ ECLI:NL:RVS:2015:623.

Uit dit onderzoek komt naar voren dat ik op 13 januari 2025 een besluit heb genomen op een Woo-verzoek van 22 mei 2024 over het onderwerp waar uw Woo-verzoek op ziet. Dit verzoek gaat over de periode 1 januari 2020 tot en met 22 mei 2024. Dit betekent dat een deel van de informatie die u opvraagt via het Woo-verzoek van 13 april 2026 al (deels) openbaar is gemaakt via het besluit van 13 januari 2025. Dit besluit heeft het kenmerk Z24-4310 / D24-27694 en kunt u vinden op de website van Staatsbosbeheer: [20250113 Woo besluit Begrazing \(kreupel...ief aanvallen wolf - exmoorpony's\).pdf](#).

Nu ik de door u gevraagde informatie over de periode 1 januari 2020 tot en met 22 mei 2024 reeds (deels) openbaar heb gemaakt via het besluit van 13 januari 2025, heb ik onderzocht welke documenten in bezit zijn bij Staatsbosbeheer over de periode 23 mei 2024 tot en met 13 april 2026. Hiervoor heb ik de betrokken collega's geraadpleegd. Zij hebben gekeken welke documenten zij hebben die gaan over het verdwijnen van exmoorpony's van Mekelologisch Beheer in het Drents Friese Wold over de periode 23 mei 2024 tot en met 13 april 2026.

Ik heb in eerste instantie 132 documenten gevonden. Hierbij tel ik elke bijlage als een los document.² Een deel van de gevonden documenten valt buiten reikwijdte van het verzoek. In het documentenoverzicht, dat is bijgevoegd aan dit besluit, staat om welke documenten dit gaat en waarom ik van mening ben dat deze documenten niet onder de reikwijdte van dit verzoek vallen. Voor de motivering hiervan verwijs ik u naar het onderdeel 'Buiten reikwijdte verzoek' onderaan deze pagina. Een deel van de gevonden documenten is reeds openbaar. De vindplaats van deze documenten kunt u ook vinden in het documentenoverzicht. Daarnaast heb ik dubbele documenten verwijderd. Immers kan informatie slechts eenmaal openbaar worden gemaakt.

Ik maak 63 documenten (deels) openbaar via dit besluit.

Overwegingen

Het uitgangspunt van de Woo is dat publieke informatie zoveel mogelijk openbaar wordt gemaakt als daar om wordt verzocht. Hierop zijn enkele uitzonderingen, die bepalen wanneer het openbaar worden van informatie (deels) wordt geweigerd. De voor dit besluit relevante uitzonderingsgronden komen hierna aan bod.

Buiten reikwijdte verzoek

Een deel van de gevonden documenten valt volledig buiten de reikwijdte van dit Woo-verzoek en maak ik om die reden niet via dit besluit (deels) openbaar. Hierbij gaat het om documenten waarvan de inhoud niet ziet op het verdwijnen van exmoorpony's van Mekelologisch Beheer in het Drents Friese Wold. Daarnaast gaat het om documenten die direct zien op het handhavingsverzoek dat op 4 april 2025 gedaan is bij de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA). Een deel van de informatie die hierop ziet, is gelieerd aan de inhoud van uw verzoek van 13 april 2026, maar ziet niet direct op het verdwijnen van de genoemde exmoorpony's. Op 9 mei 2026 heeft u (namens uw eenmanszaak Van Straaten Research) een Woo-verzoek ingediend dat – kort gezegd – ziet op het hierboven genoemde handhavingsverzoek. De documenten die ik nu heb gevonden, zullen bij de behandeling van het door u ingediende Woo-verzoek van 9 mei 2026 beoordeeld worden.

Niet alle informatie, die in de documenten in de bijlage staat, gaat over het verdwijnen van deze exmoorpony's. Ten behoeve van de leesbaarheid van de documenten heb ik er in dit geval voor gekozen om dit deel van de informatie in de documenten leesbaar te laten.

² Dit betekent dat ik een e-mail met 4 bijlagen zie als 5 documenten.

Informatie die buiten reikwijdte van uw verzoek valt en gaat over zaken als verlof en ziekte, maak ik niet openbaar.³ Daarnaast maak ik een e-mail niet openbaar, waarin staat dat de e-mail wordt doorgestuurd ten behoeve van de behandeling van het Woo-verzoek. Logischerwijs is deze e-mail vervaardigd na indienen van het Woo-verzoek. Daarom valt deze buiten reikwijdte van uw verzoek.

Reeds openbaar

Een deel van de documenten is al openbaar en voor iedereen beschikbaar. De Woo is niet van toepassing op documenten die al openbaar zijn. Immers, kan een document slechts eenmaal openbaar worden gemaakt. In het documentenoverzicht heb ik de vindplaats opgenomen van de documenten die al openbaar zijn.

Hierbij wil ik nog meegeven dat een aantal bijlagen screenshots van wetteksten zijn. Deze wetteksten zijn al openbaar. Nu de maker het belangrijk vond om deze screenshots te maken, heb ik ervoor gekozen om in dit specifieke geval, deze bijlagen aan u mee te sturen.

Emissiegegevens

De onleesbaar gemaakte informatie bevat geen milieu-informatie die betrekking heeft op emissies in het milieu zoals bedoeld in artikel 5.1 lid 7 Woo. Dit betekent dat de uitzonderingen van artikel 5.1 eerste en tweede lid Woo van toepassing kunnen zijn.

Categorie e-mails

Bij sommige e-mails ziet u bij 'categorie' dat deze de categorie 'Woo' hebben gekregen. Deze e-mails hebben deze categorie gekregen ten tijde van het uitvoeren van de zoekslag. Dit heeft dus plaatsgevonden na indiening van het Woo-verzoek en betekent slechts dat diegene die gezocht heeft van mening is dat deze e-mail binnen reikwijdte van het door u ingediende verzoek valt.

Video's

Ik heb een aantal video's gevonden. In het documentenoverzicht heb ik de links toegevoegd van de video's. Via deze links kunt u de video's bekijken.

E-mailkettingen

Bij het beoordelen van de documenten heb ik vastgesteld dat er e-mailwisselingen zijn die volledig onderdeel uitmaken van een omvangrijkere e-mailwisseling. In die gevallen heb ik ervoor gekozen om steeds het meest omvangrijke document (deels) openbaar te maken. Op die manier worden de e-mails die onderdeel uitmaken van deze e-mailketting automatisch openbaar gemaakt. Deze documenten maak ik daarom niet los openbaar. In de gevallen dat een e-mailwisseling niet volledig onderdeel is van een andere e-mailwisseling heb ik ervoor gekozen deze documenten wel (deels) openbaar te maken. Het kan daardoor voorkomen dat een deel van de e-mails meermaals voorkomt in de bijgevoegde documentenset.

De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer, art. 5.1, lid 2 sub e, Woo

De documenten die vallen onder uw verzoek, bevatten persoonsgegevens. Deze persoonsgegevens worden op grond van artikel 5.1, tweede lid, aanhef en sub e, Woo niet openbaar gemaakt als het belang van openbaarheid niet opweegt tegen het belang van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. In de documenten staan persoonsgegevens, zoals namen, directe telefoonnummers en e-mailadressen. Van openbaarmaking hiervan wordt, in lijn met vaste rechtspraak, meestal afgezien.⁴ Namen van personen die in hun functie in de openbaarheid treden worden wel openbaar gemaakt.

³ ECLI:NL:RVS:2018:1356.

⁴ ECLI:NL:RVS:2018:321.

Daarnaast heb ik ervoor gekozen om, in de gevallen waarbij zonder onevenredige inspanning te herleiden is om welke persoon het gaat, informatie zoals functietitels en werkdagen van deze personen onleesbaar te maken.⁵ Handtekeningen maak ik niet openbaar om het risico op identiteitsfraude te verminderen.

Goed functioneren van Staatsbosbeheer, art. 5.1, lid 2 sub i, Woo

Op grond van artikel 5.1, tweede lid, aanhef en onder i, van de Woo kan ik ervoor kiezen informatie niet openbaar te maken wanneer dit het goed functioneren van Staatsbosbeheer schaadt en dit belang zwaarder weegt dan het belang van openbaarheid. In de gevonden documenten staan interne e-mailadressen. Bij openbaarmaking van deze informatie valt niet uit te sluiten dat derden hiervan gebruik zullen gaan maken. Hiervoor is het interne e-mailadres niet bedoeld. Ik ben van mening dat de potentiële hinder die de gebruikers van dit emailadres kunnen ondervinden zwaarder weegt dan het belang van openbaarheid. Ik maak deze informatie daarom niet openbaar. Hetzelfde geldt voor de ID-nummers (en wachtwoorden) van vergaderingen van vergaderingen via Teams. Met openbaarmaking van deze informatie bestaat het risico dat deze informatie in de toekomst gebruikt kan worden door derden, die kwaad willen met deze informatie.

Persoonlijke beleidsopvattingen in stukken opgesteld voor intern beraad, art. 5.2 Woo

Op grond van artikel 5.2 eerste lid, Woo worden persoonlijke beleidsopvattingen in stukken, opgesteld voor intern beraad, niet openbaar gemaakt. Onder persoonlijke beleidsopvattingen vallen ambtelijk adviezen, visies, standpunten en overwegingen ten behoeve van intern beraad. Het gaat hier niet om feiten, prognoses, beleidsalternatieven, de gevolgen van beleidsalternatieven of andere onderdelen met een grotendeels objectief karakter. Dit artikel zorgt ervoor dat ambtenaren een ongehinderde bijdrage kunnen leveren aan het interne beraad. Volgens vaste rechtspraak hoeven feitelijke gegevens ook niet openbaar te worden gemaakt, wanneer deze zodanig zijn verweven met de persoonlijke beleidsopvattingen, dat deze lastig van elkaar te scheiden zijn.⁶

Een deel van de documenten is opgesteld voor intern beraad. Deze documenten zijn opgesteld met de bedoeling om intern te gebruiken waardoor deze een intern karakter hebben. In deze documenten staan adviezen, visies, standpunten en overwegingen ten behoeve van intern beraad. Ik vind het van belang dat ambtenaren intern vrij met elkaar van gedachten kunnen wisselen. Het openbaar maken van de onleesbaar gemaakte passages zou hieraan in de toekomst in de weg kunnen staan en zou het werk dat ambtenaren doen, kunnen belemmeren. Ambtenaren en anderen (betrokken derden) die bij het intern beraad zijn betrokken, moeten in vrijheid met elkaar van gedachten kunnen wisselen (en vrij kunnen becommentariëren) zonder angst dat hun mening, conclusie, aanbevelingen en adviezen publiekelijk bekend worden.

Op grond van artikel 5.2 lid 2 Woo kan ik ervoor kiezen om persoonlijke beleidsopvattingen geanonimiseerd openbaar te maken. Het doel van onderdeel 5.2 Woo is immers niet de bescherming van de opvatting, maar de bescherming van de persoon die de opvatting heeft opgeschreven. In dit geval heb ik 5.2 lid 2 Woo toegepast. In die gevallen heb ik de persoonsgegevens die leiden tot de personen die de opvattingen hebben gedaan onleesbaar gemaakt. In de stukken waar het om gaat, zijn ook personen betrokken die in hun functie naar buiten treden. Daarom heb ik ervoor gekozen om de namen waar het in dit geval om gaat te lakken op artikel 5.1 lid 2 sub e Woo en niet op artikel 5.2 lid 2 Woo. Immers, zou anders makkelijk achterhaald kunnen worden of de medewerkers die de uitspraken hebben gedaan in hun functie naar buiten treden of niet (en wie dit dan mogelijk zouden zijn).

⁵ ECLI:NL:RVS:2009:BJ8937.

⁶ ECLI:NL:RVS:2018:314.

(Bijlage bij) artikel 8.8 Woo - processtukken

Niet alle informatie valt onder de Woo. In artikel 8.8 van de Woo staat dat de Woo niet van toepassing is op het moment dat één van de bijzondere wetten, zoals opgenomen in de bijlage bij 8.8 Woo, van toepassing is. Een van de (artikelen in de genoemde) wetten waar naar wordt verwezen, is artikel 8:79 Algemene wet bestuursrecht. Dit artikel gaat voor op de Woo voor zover de bij Staatsbosbeheer berustende documenten zijn opgesteld als processtuk. Een aantal van de gevonden documenten zijn documenten die als processtuk zijn opgesteld. Deze documenten kan ik daarom niet op grond van de Woo openbaar maken.

Conceptdocumenten

Ik heb van een aantal documenten meerdere versies aangetroffen. De conceptversie(s) en de definitieve versies zijn niet hetzelfde. Ik heb daarom besloten deze concepten in dit geval wel openbaar te maken.

Rechtsmiddelen

Indien u het met dit besluit niet eens bent, kunt u binnen zes weken na verzending van dit besluit schriftelijk bezwaar maken. Ook een andere belanghebbende kan tegen dit besluit bezwaar maken. Het bezwaarschrift kan worden gestuurd aan de Directeur Staatsbosbeheer, Postbus 2, 3800 AA Amersfoort. Het is ook mogelijk om uw bezwaarschrift per e-mail te versturen naar info@staatsbosbeheer.nl. U wordt verzocht een afschrift van dit besluit bij het bezwaarschrift te voegen.

Een bezwaarschrift moet zijn **ondertekend** en bevat tenminste:

- uw naam en adres;
- een datum;
- een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht;
- de redenen waarom u het niet eens bent met het besluit.

Het niet voldoen aan deze eisen kan leiden tot niet-ontvankelijkheid van het bezwaarschrift. Dat betekent dat uw bezwaar niet inhoudelijk wordt behandeld.

Als u nog vragen heeft, kunt u contact opnemen met [REDACTED] of Woo@staatsbosbeheer.nl.

Met vriendelijke groet,
de algemeen directeur Staatsbosbeheer, namens deze,

[REDACTED]

drs. ing. C.M.J. te Boome
directeur Terreinbeheer & Ontwikkeling (wnd)

Inventarislijst											
Z26-2624 / verdwenen exmoorpony's Drents Friese Wold											
Document nummer	Document ID	Bestandsnaam	Duplicaten	Ontdubbeld ja/	Weigeringsgrond	Document verwijderd	Createdatum bestand	Document notitie	Openbaar	Document status	Zienswijze gevraagd
1	1	FW Artikel over sociale kuddes			Buiten reikwijdte	ja	10-4-2026 10:09:16	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
2	2	Re Persvragen RTV Drenthe over gewasbeschermingsmiddelen	0		Buiten reikwijdte	ja	9-2-2026 15:43:44	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
3	3	RE Artikel over sociale kuddes	0		buiten reikwijdte	ja	10-4-2026 10:07:37	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
4	4	FW Artikel over sociale kuddes			Buiten reikwijdte	ja	3-4-2026 13:53:10	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
5	23	Paarden en runderen zijn voor natuurgebieden belangrijke begrazers RTV Drenthe xx xx	1	ja	Buiten reikwijdte	ja	2-4-2026 14:01:00	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
6	5	RE Artikel over sociale kuddes	0		Buiten reikwijdte	ja	2-4-2026 16:00:34	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
7	6	RE Artikel over sociale kuddes	0		Buiten reikwijdte	ja	10-4-2026 10:04:44	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
8	22	Paarden en runderen zijn voor natuurgebieden belangrijke begrazers RTV Drenthe xx xx (022) xx	1	ja	Buiten reikwijdte	ja	10-4-2026 07:26:00	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
9	7	RE Artikel over sociale kuddes	0		Buiten reikwijdte	ja	2-4-2026 16:10:58	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
10	8	RE Artikel over sociale kuddes	0		Buiten reikwijdte	ja	2-4-2026 17:58:36	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
11	9	RE Artikel over sociale kuddes	0		Buiten reikwijdte	ja	1-4-2026 13:12:21	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
12	10	Artikel over sociale kuddes	0		Buiten reikwijdte	ja	31-3-2026 15:24:09	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
13	11	FW Artikel over sociale kuddes	0		Buiten reikwijdte	ja	31-3-2026 16:35:01	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
14	12	Re Persvragen RTV Drenthe over gewasbeschermingsmiddelen	0		Buiten reikwijdte	ja	6-2-2026 18:05:57	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
15	13	RE Artikel over sociale kuddes	0		Buiten reikwijdte	ja	10-4-2026 10:13:25	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
16	14	RE Artikel over sociale kuddes	0		Buiten reikwijdte	ja	10-4-2026 10:05:55	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
17	26	waarschuwing NWWA 28-1-2026	1	ja	Buiten reikwijdte	ja	4-2-2026 17:01:03	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
18	15	FW Exmoorpony's Drents-Friese Wold	0		Buiten reikwijdte	ja	3-2-2026 13:06:08	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
19	16	RE Bescherming in sociale kuddes	0		Buiten reikwijdte	ja	19-2-2026 16:24:48	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
20	17	Re Exmoorpony's Drents-Friese Wold	0		Buiten reikwijdte	ja	4-2-2026 09:38:40	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
21	18	Re Persvragen RTV Drenthe over gewasbeschermingsmiddelen	0		Buiten reikwijdte	ja	3-3-2026 10:51:14	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
22	19	Re Exmoorpony's Drents-Friese Wold	0		Buiten reikwijdte	ja	29-1-2026 12:46:32	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
23	20	Re Artikel over sociale kuddes	0		Buiten reikwijdte	ja	10-4-2026 10:12:10	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
24	28	visie op waarschuwing NWWA en overwegingen vooraf en tijdens de begrazing aekingerzand 2026	0		Buiten reikwijdte	ja	10-4-2026 08:09:00	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
25	21	FW Artikel over sociale kuddes	0		Buiten reikwijdte	ja	10-4-2026 10:09:01	Gaat over het handhavingsverzoek bij NWWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026.		Verwijderd	
26	29	Exmoors - intern overleg	0		5.1.2.e;5.1.2.i	nee	7-6-2024 12:41:07		Deels openbaar	Afgerond	
27	30	artikel campagne Provincie Drenthe	0		Buiten reikwijdte	ja	7-10-2025 16:18:41	Gaat niet over verdwijnen exmoor ponys DFW van Mekelogisch Beheer		Verwijderd	
28	56	Artikel gedeputeerde Egbert van Dijk DEF	1	ja	Buiten reikwijdte	ja	7-10-2025 09:09:00	Gaat niet over verdwijnen exmoor ponys DFW van Mekelogisch Beheer		Verwijderd	
29	55	De wolf is terug in Drenthe - artikel natuurbeheer_2_10 xx	0		Buiten reikwijdte	ja	7-10-2025 13:55:00	Gaat niet over verdwijnen exmoor ponys DFW van Mekelogisch Beheer		Verwijderd	
30	31	Exmoors DFW	0		5.1.2.e;5.1.2.i	nee	21-2-2025 08:53:06		Deels openbaar	Afgerond	
31	32	FW Overleg TBO's - natuurbegrazing Exmoor pony's komend seizoen	0		5.1.2.e;5.1.2.i	nee	15-1-2025 13:11:22		Deels openbaar	Afgerond	
32	33	FW Reageren op facebook	0		Buiten reikwijdte	ja	23-5-2024 11:26:23	Ziet niet op verdwijnen exmoorpony's DFW van Mekelogisch Beheer		Verwijderd	
33	34	Exmoors DFW	0		5.1.2.e;5.1.2.i	nee	24-2-2025 09:26:54		Deels openbaar	Afgerond	
34	35	FW Draaiboek dinsdag 30 september	0		Buiten reikwijdte	ja	26-9-2025 15:05:10	Ziet niet op verdwijnen exmoorpony's DFW Mekelogisch beheer		Verwijderd	
35	58	De wolf is terug in Drenthe	0		Buiten reikwijdte	ja	4-9-2025 12:11:00	Ziet niet op verdwijnen exmoorpony's DFW Mekelogisch beheer		Verwijderd	
36	57	DRAAIBOEK 30 SEPT '25	0		Buiten reikwijdte	ja	12-9-2024 10:17:26	Ziet niet op verdwijnen exmoorpony's DFW Mekelogisch beheer		Verwijderd	
37	36	Exmoors	0		5.1.2.e;5.1.2.i	nee	6-6-2024 09:43:46		Deels openbaar	Afgerond	
38	37	FW xx.xx_SBB	0		5.1.2.e;5.1.2.i	nee	3-6-2024 09:37:20		Deels openbaar	Afgerond	ja
39	59	Mekelogisch Beheer def	1	ja	5.1.2.e	nee	24-5-2024 16:23:07		Deels openbaar	Afgerond	ja
40	38	FW Video's ter beoordeling	0		Buiten reikwijdte	ja	28-10-2025 14:45:01	Gaat niet over verdwijnen exmoorpony's DFW van Mekelogisch beheer		Verwijderd	
41	71	De wolf is terug in Drenthe - artikel natuurbeheer_9_10_V3	0		Buiten reikwijdte	ja	13-10-2025 13:19:00	Gaat niet over verdwijnen exmoorpony's DFW van Mekelogisch beheer		Verwijderd	
42	39	Geaccepteerd ponies exmoor	0		Onderdeel van e-mailketting	ja	29-5-2024 10:09:09	ID52	Deels openbaar	Verwijderd	
43	40	informatie natuurgrazers irt wolf in Drenthe	0		5.1.2.e	nee	15-5-2025 17:07:49		Deels openbaar	Afgerond	
44	41	Issue team Exmoors	0		5.1.2.e;5.1.2.i	nee	5-6-2024 14:00:28		Deels openbaar	Afgerond	
45	42	FW Vraag mbt wolven Drents Friese Wold	0		5.1.2.e	ja	28-4-2025 10:24:52		Deels openbaar	Afgerond	
46	43	onderzoek xx xx	0		Buiten reikwijdte	nee	2-5-2025 13:51:36	Gaat niet over verdwijnen exmoorpony's DFW van Mekelogisch Beheer		Verwijderd	
47	67	DvHN 29 april 2025 Exmoors Aekingerzand	0		Reeds openbaar	ja	2-5-2025 13:51:36	https://dvh.ni.nl/drenthe/dewolden/Exmoorpony%E2%80%99s-Drents-Friese-Wold-lijken-zich-aan-te-passen-aan-de-wolf-%E2%80%98Niet-alle-wolven-zijn-gedood%E2%80%99-meldt-Staatsbosb-46228939.html	Openbaar	Verwijderd	
48	44	RE informatie natuurgrazers irt wolf in Drenthe	0		Buiten reikwijdte	ja	16-5-2025 11:19:43	Gaat niet over verdwijnen exmoorponys DFW van Mekelogisch Beheer		Verwijderd	
49	45	Issue team Exmoors	0		5.1.2.e;5.1.2.i	nee	3-6-2024 08:04:43		Deels openbaar	Afgerond	
50	46	RE Artikelen D&the	0		Buiten reikwijdte	ja	7-10-2025 16:01:19	Gaat niet over verdwijnen exmoorponys DFW van Mekelogisch Beheer		Verwijderd	
51	73	De wolf is terug in Drenthe - artikel natuurbeheer_2_10 xx	0		Reeds openbaar	ja	7-10-2025 13:55:00	https://www.provincie-drenthe.nl/onderwerpen/natuur/milieu/natuur/provincie-mens-natuur/tussen-kudde-natuur-leven-wolven/Deels p		Verwijderd	
52	47	RE onderzoek xx xx	0		Buiten reikwijdte	ja	2-5-2025 15:12:34	Gaat niet over verdwijnen exmoorpony's DFW van Mekelogisch Beheer		Verwijderd	
53	48	RE Overleg TBO's natuurbegrazing Exmoor pony's komend seizoen - svp reactie gevraagd	0		5.1.2.e;BR	nee	9-1-2025 13:24:05		Deels openbaar	Afgerond	
54	49	Geaccepteerd Overleg TBO's - natuurbegrazing Exmoor pony's komend seizoen	0		5.1.2.e	nee	9-1-2025 16:31:13		Deels openbaar	Afgerond	
55	50	RE Reageren op facebook	0		Buiten reikwijdte	ja	23-5-2024 14:12:22	Ziet niet op verdwijnen exmoorpony's DFW Mekelogisch Beheer		Verwijderd	
56	51	RE Vraag mbt wolven Drents Friese Wold	0		5.1.2.e	nee	28-4-2025 14:52:57		Deels openbaar	Afgerond	
57	75	Concept-artikel wolf xx	0		5.1.2.e	nee	28-4-2025 12:51:00		Deels openbaar	Afgerond	
58	52	RE Vraag mbt wolven Drents Friese Wold	0		5.1.2.e	nee	28-4-2025 11:11:01		Deels openbaar	Afgerond	
59	53	voorstel woordvoeringslijn demonstratie zondag	0		5.1.2.e	nee	31-5-2024 15:30:55		Deels openbaar	Afgerond	
60	74	woordvoeringslijn demonstratie DFW 2 juni 2024	0			nee	31-5-2024 12:47:00		Openbaar	Afgerond	
61	54	RE Vraag mbt wolven Drents Friese Wold	0		Onderdeel van andere e-mailketting	ja	28-4-2025 14:10:29	ID51	Deels openbaar	Verwijderd	
62	76	Literatuurstudie-Wolvenpredatie-op-rund-en-paard	0		Reeds openbaar	ja	16-5-2024 16:38:31	https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2024/08/Literatuurstudie-Wolvenpredatie-op-rund-en-paard.pdfDe		Verwijderd	
63	60	- D24-45244 transcript Hart van Nederland 2 juni 2024 1772896_1_0	0		5.1.2.e	nee	29-4-2026 12:09:00		Deels openbaar	Afgerond	

64	61	Fwd xoe.a.SBB en xx	0		5.1.2.e	nee	19-6-2024 11:55:39		Deels openbaar	Afgerond	Ja
65	81	24-00030257.doc	0		bijlage 8.8 Woo - 8:79 Awb	ja	28-5-2024 12:59:00	Processtukken	Deels openbaar	Verwijderd	
66	62	Reactie op klacht D24-20506	0		5.1.2.e	nee	1-7-2024 09:33:57		Deels openbaar	Afgerond	
67	78	image007	1	ja	Buiten reikwijdte	ja	1-7-2024 09:33:57	Foto van vogel in e-mailhandtekening		Verwijderd	
68	77	image001	1	ja	Buiten reikwijdte	ja	1-7-2024 09:33:57	Foto natuurgebied in e-mailhandtekening		Verwijderd	
69	79	image008	1	ja	Logo Staatsbosbeheer	ja	1-7-2024 09:33:57		Openbaar	Verwijderd	
70	80	image009	1	ja	Logo Facebook	ja	1-7-2024 09:33:57		Openbaar	Verwijderd	
71	82	image010	1	ja	Logo onbekend	ja	1-7-2024 09:33:57		Openbaar	Verwijderd	
72	83	image011	1	ja	Logo Youtube	ja	1-7-2024 09:33:57		Openbaar	Verwijderd	
73	85	image012	1	ja	Logo Instagram	ja	1-7-2024 09:33:57		Openbaar	Verwijderd	
74	86	image002	1	ja	Afbeelding e-mailhandtekening	ja	1-7-2024 09:33:57		Openbaar	Verwijderd	
75	63	FW reactie op klacht D24-20506	0		5.1.2.e.BR	nee	28-6-2024 15:28:38		Deels openbaar	Afgerond	
76	64	FW xx xx SBB	0		Onderdeel van e-mailketting	ja	31-5-2024 10:40:21	ID37	Deels openbaar	Verwijderd	Ja
77	65	SBB. xx.xx	0		5.1.2.e	nee	19-6-2024 16:14:56		Deels openbaar	Afgerond	
78	66	RE reactie klacht d24 20590	0		5.1.2.e	nee	1-7-2024 13:44:09		Deels openbaar	Afgerond	
79	68	Staatsbosbeheer xx e.a. [PRDF-11022483]	0		bijlage bij art. 8.8 Woo (8:79 Awb)	ja	12-7-2024 17:05:14	Processtukken		Verwijderd	
80	87	20240712 pleitnota mr. xx	0		bijlage bij art. 8.8 Woo (8:79 Awb)	ja	12-7-2024 17:05:13	Processtukken		Verwijderd	
81	69	processtuk xx.con xx	0		bijlage bij art. 8.8 - 8:79 Awb	ja	8-7-2024 14:05:00	Processtuk (concept)	Deels openbaar	Verwijderd	
82	70	vonnis	0		Reeds openbaar	ja	29-4-2026 14:08:14	https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RBNNE:2024:3021&showbutton=true&keyword=1483508&dx=1		Verwijderd	
83	96	chat	0		5.1.2.e.BR	nee	12-5-2026 11:46:14		Deels openbaar	Afgerond	Ja
84	97	00000031-PHOTO-2024-05-23-13-41-48	0		5.1.2.e	nee	12-5-2026 11:46:14		Deels openbaar	Afgerond	
85	98	00000112-PHOTO-2024-05-26-21-57-15	0		5.1.2.e	nee	12-5-2026 11:46:15		Deels openbaar	Afgerond	
86	99	00000054-PHOTO-2024-05-24-08-36-27	0			nee	12-5-2026 11:46:15		Openbaar	Afgerond	
87	100	00000019-PHOTO-2024-05-22-17-54-19	0			nee	12-5-2026 11:46:16		Openbaar	Afgerond	
88	101	00000114-PHOTO-2024-05-27-08-09-21	0		5.1.2.e	nee	12-5-2026 11:46:16		Deels openbaar	Afgerond	
89	102	00000086-PHOTO-2024-05-25-18-44-28	0		Dubbel	ja	12-5-2026 11:46:17	Inhoud gelijk aan ID59	Deels openbaar	Verwijderd	
90	103	FW artikel lerende kuddes	0		5.1.2.e.BR	nee	20-4-2026 15:49:21		Deels openbaar	Afgerond	
91	104	260417 xx WhatsApp-chat met xmet xx.xx	0		5.1.2.e	nee	12-5-2026 11:46:26		Deels openbaar	Afgerond	Ja
92	105	IMG-20250426-WA0002	0			nee	12-5-2026 11:46:27		Openbaar	Afgerond	
93	106	IMG-20250426-WA0004	0			nee	12-5-2026 11:46:28		Openbaar	Afgerond	
94	107	260417 xx WhatsApp-chat xx met xx.xx	0		5.1.2.e.BR	nee	12-5-2026 11:47:15		Deels openbaar	Afgerond	Ja
95	108	IMG-20240609-WA0002	0		Reeds openbaar	nee	12-5-2026 11:47:16	Screenshot van wettekst	Openbaar	Afgerond	
96	109	IMG-20240609-WA0003	0		Reeds openbaar	nee	12-5-2026 11:47:17	Screenshot van wettekst	Openbaar	Afgerond	
97	110	IMG-20260315-WA0004	0			nee	12-5-2026 11:47:17		Openbaar	Afgerond	
98	111	IMG-20250825-WA0001	0		5.1.2.e	nee	12-5-2026 11:47:18		Deels openbaar	Afgerond	
99	112	IMG-20240609-WA0004	0			nee	12-5-2026 11:47:18		Openbaar	Afgerond	
100	113	IMG-20260315-WA0005	0			nee	12-5-2026 11:47:19		Openbaar	Afgerond	
101	114	IMG-20260315-WA0001	0			nee	12-5-2026 11:47:20		Openbaar	Afgerond	
102	115	IMG-20260315-WA0002	0			nee	12-5-2026 11:47:20		Openbaar	Afgerond	
103	116	IMG-20260315-WA0003	0			nee	12-5-2026 11:47:21		Openbaar	Afgerond	
104	117	IMG-20260315-WA0010	0		5.1.2.e	nee	12-5-2026 11:47:21		Deels openbaar	Afgerond	
105	118	IMG-20260315-WA0009	0			nee	12-5-2026 11:47:22		Openbaar	Afgerond	
106	119	IMG-20260322-WA0001	0			nee	12-5-2026 11:47:22		Openbaar	Afgerond	
107	120	IMG-20260322-WA0002	0			nee	12-5-2026 11:47:22		Openbaar	Afgerond	
108	121	IMG-20260407-WA0000	0			nee	12-5-2026 11:47:23		Openbaar	Afgerond	
109	122	240522 Q en A Exmoors Aekingerzand	0		5.1.2.e	nee	21-3-2024 06:43:00		Deels openbaar	Afgerond	
110	123	Q en A Exmoors Aekingerzand	0		5.1.2.e	nee	15-4-2026 10:01:00		Deels openbaar	Afgerond	
111	124	Exmoors DFW stavaza 0.9	0		5.1.2.e	nee	20-2-2025 11:58:00		Deels openbaar	Afgerond	
112	125	20240529 Interview RTV Drenthe en Q en A	0		5.1.2.e	nee	29-5-2024 10:04:00		Deels openbaar	Afgerond	
113	126	woordvoeringslijn demonstratie DFW 2 juni 2024	0		Dubbel	ja	31-5-2024 12:47:00	Gelijk aan ID74	Deels openbaar	Verwijderd	
114	127	xx heeft 'Exmoors DFW stavaza 0.9' met u gedeeld	0		5.1.2.e	nee	25-2-2025 11:36:13		Deels openbaar	Afgerond	
115	128	Tekst over begrazing	0		5.1.2.e	nee	5-9-2025 12:27:19		Deels openbaar	Afgerond	
116	131	Kernboodschap grote grazers en wolf-SBB-NM	0			nee	7-5-2025 13:13:00		Openbaar	Afgerond	
117	129	Fwd Concept projectplan Aekingerzand	0		5.1.2.e	nee	13-6-2024 22:15:16		Deels openbaar	Afgerond	Ja
118	132	Projectvoorstel documentaire aekingerzand 2	1	ja	5.1.2.e	nee	13-6-2024 16:14:00		Deels openbaar	Afgerond	Ja
119	130	Fwd Projectplan nogmaals	0		buiten reikwijdte	ja	13-6-2024 22:14:36	Inhoud ziet niet op verdwijnen exmoorpony's DFW van Mekelogisch Beheer	Deels openbaar	Verwijderd	Ja
120	134	Gespreksverslag 03-06-2025 Mekelogisch Beheer, NVWA en Staatsbosbeheer	0		buiten reikwijdte	ja	6-6-2025 11:26:43	Gaat over het handhavingsverzoek bij NVWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026	Deels openbaar	Verwijderd	
121	137	Zorgplichten grote grazers en wolvenpredatie NBR 2023 (met highlights) (1)	0		Reeds openbaar	ja	6-6-2023 15:34:49	https://research.tilburguniversity.edu/en/publications/zorgplichten-voor-grote-grazers-in-natuurgebieden-een-juridische-/	Deels openbaar	Verwijderd	
122	136	250603 xx Notulen overleg met NVWA xx en SBB	0		buiten reikwijdte	ja	6-6-2025 06:36:00	Gaat over het handhavingsverzoek bij NVWA. Dit document zal mee worden genomen in behandeling van het Woo-verzoek hierover van 9-5-2026	Deels openbaar	Verwijderd	
123	135	Geboortes en verliezen exmoors 25	0			nee	12-6-2026 09:28:46		Openbaar	Afgerond	
124	138	RE bespreking dayvaarding xx	0		5.1.2.e.BR	nee	25-6-2024 08:52:47		Deels openbaar	Afgerond	
125	139	Zorgplichten grote grazers en wolvenpredatie NBR 2_240305_075747	0		Buiten reikwijdte	ja	25-6-2024 08:52:47	Inhoud ziet niet op verdwijnen exmoorpony's DFW van Mekelogisch Beheer		Verwijderd	
126	140	Vonnis Exmoores Aekingerzand 2 aug 2024	0		Reeds openbaar: ECLI:NL:RBNNE:2024:3021, Rechtbank Noord-Nederland, C/19/148350 / KG ZA 24-75	ja	2-8-2024 10:05:15	ECLI:NL:RBNNE:2024:3021, Rechtbank Noord-Nederland, C/19/148350 / KG ZA 24-75		Verwijderd	

Video's behorende tot whatsappchats		
Vergadering statencommissie. Transcript van deze video is openbaar.		
VID 20260322 WA0000		https://www.drents.parlement.nl/Vergaderingen/Statencommissie/2024/12-juni/09-30/Transcript-Statencommissie-12-26-06-2024.pdf
VID 20260322 WA0003		https://youtu.be/qQIAuTMQdFw
VID 20260315 WA0008		https://youtu.be/B9FCq06_iOE
VID 20260315 WA0006		https://youtu.be/xWLy79SldU
VID 20260315 WA0000		https://youtu.be/DoZ4E-HaFfw
VID 20260315 WA0000		https://youtu.be/RBCCOKIEs28

From: "Bijl, Joke"
Sent: Fri, 7 Jun 2024 12:41:07 +0200
To: "Neutel, Wout" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>;
 "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>;
 <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl> 5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; 5.1.2.e
 <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e"
 <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>

Subject: Exmoors - intern overleg

Zie appbericht van 5.1.2.e

- Juridisch: welzijn en zorgplicht van Staatsbosbeheer tav gehouden dieren van 5.1.2.e
- Contact en ondersteuning van 5.1.2.e gevolgen van externe druk, mogelijke gevolgen voor het beheer
- Begrazing: raakvlak ecologie en recreatie
- Mediaverzoeken

Microsoft Teams [Heeft u hulp nodig?](#)

[Nu deelnemen aan de vergadering](#)

Vergadering-id: 5.1.2.i

Wachtwoordcode: 5.1.2.i

Voor organisatoren: [Vergaderopties](#)

Bezoek onze website: <https://www.staatsbosbeheer.nl>

[Privacy en beveiliging](#)

Bijpraten

Stavaza memo

Vervolgacties

Microsoft Teams [Heeft u hulp nodig?](#)

Nu deelnemen aan de vergadering

Vergadering-id: 5.1.2.i

Wachtwoordcode: 5.1.2.i

Voor organisatoren: [Vergaderopties](#)

Bezoek onze website: <https://www.staatsbosbeheer.nl>

[Privacy en beveiliging](#)

From: 5.1.2.e " on behalf of "Bijl, Joke"
Sent: Wed, 15 Jan 2025 13:11:22 +0100
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Subject: FW: Overleg TBO's - natuurbegrazing Exmoor pony's komend seizoen

-----Oorspronkelijke afspraak-----

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>

Verzonden: donderdag 9 januari 2025 16:18

Aan: 5.1.2.e; 5.1.2.e@natuurmonumenten.nl; f.prak@natuurmonumenten.nl; 5.1.2.e@itfryskegea.nl; 5.1.2.e@itfryskegea.nl; 5.1.2.e; Bijl, Joke; 5.1.2.e

Onderwerp: Overleg TBO's - natuurbegrazing Exmoor pony's komend seizoen

Tijd: dinsdag 4 februari 2025 10:00-11:30 (UTC+01:00) Amsterdam, Berlijn, Bern, Rome, Stockholm, Wenen.

Locatie: Kantoor Staatsbosbeheer, Bosweg 27b, Hoogersmilde

5.1.2.e 9/1

Uit inventarisatie (zie mijn mail) blijkt deze dag meest geschikt voor dit overleg op verzoek van 5.1.2.e (kan ook in de middag)

Komend seizoen weer veulens in onze terreinen. TBO's onderling overleg hierover i.r.t. aanwezigheid wolf. Vraag/signaal is door 5.1.2.e ingebracht in interne wolvenoverleg Drenthe nav tip 5.1.2.e Het was nu alleen DFW maar kan overal gaan spelen.

5.1.2.e toegevoegd op verzoek van Joke.

Bij voorkeur fysiek. Indien onmogelijk hierbij link om online bij te wonen.

Microsoft Teams [Heeft u hulp nodig?](#)

Nu deelnemen aan de vergadering

Vergadering-id: 5.1.2.i

Wachtwoordcode: 5.1.2.i

Voor organisatoren: [Vergaderopties](#)

Bezoek onze website: <https://www.staatsbosbeheer.nl>

[Privacy en beveiliging](#)

21/2 Els en ^{5.1.2.e} kunnen niet, misschien einde middag 25/2 wel?

Vervolgacties

Nu deelnemen aan de vergadering

Wachtwoordcode: 5.1.2.i

[Privacy en beveiliging](#)

From: "Bijl, Joke"
Sent: Thu, 6 Jun 2024 09:43:46 +0200
To: "Neutel, Wout" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>;
"5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; 5.1.2.e
<5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e"
<5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e"
<5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "info@mekelogischbeheer.nl" <info@mekelogischbeheer.nl>; "5.1.2.e"
<5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Subject: Exmoors

Voor wie erbij kan zijn, een nieuw overlegje gepland

Microsoft Teams [Heeft u hulp nodig?](#)

[Nu deelnemen aan de vergadering](#)

Vergadering-id: 5.1.2.i

Wachtwoordcode: 5.1.2.i

Voor organisatoren: [Vergaderopties](#)

Bezoek onze website: <https://www.staatsbosbeheer.nl>

[Privacy en beveiliging](#)

From: "Bijl, Joke"
Sent: Mon, 3 Jun 2024 09:37:20 +0200
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Subject: FW: 5.1.2.e SBB
Attachments: Mekelogisch Beheer def.pdf

Met vriendelijke groet,

Joke Bijl

woordvoerder

Staatsbosbeheer
Afdeling Strategie & Communicatie
T 06 – 1250 78 20

5.1.2.e

Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus2 | 3800 AA Amersfoort

125 jaar
Staatsbosbeheer

Luister, kijk en beleef
jaarvanhetbos.nl

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>

Verzonden: maandag 3 juni 2024 08:11

Aan: 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; Bijl, Joke <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>

Onderwerp: FW: 5.1.2.e SBB

Goedemorgen allen,

Graag verneem ik wie en welk antwoord hierop wordt gegeven zodat eea juist in het dossier wordt vastgelegd.

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

5.1.2.e

Staatsbosbeheer

| provinciale eenheid Drenthe

E 5.1.2.e @staatsbosbeheer.nl

T 5.1.2.e | M 5.1.2.e

Locatie: Groningen

Smallepad 5 | 3811 MG | Amersfoort
postbus 2 | 3800 AA | Amersfoort

Van: Info staatsbosbeheer.nl <Info@staatsbosbeheer.nl>**Verzonden:** vrijdag 31 mei 2024 10:40**Aan:** SBB DIV Amersfoort <5.1.2.i@staatsbosbeheer.nl>**Onderwerp:** FW: 5.1.2.e SBB

Hoi collega,

Wil je deze brief registreren en toewijzen?

Omdat dit op het moment heel actueel is en de woordvoerders hier ook bij betrokken zijn, is het misschien ook goed om Joke Bijl dit te laten weten.

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

5.1.2.e

Staatsbosbeheer

team Media

Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 2 | 3800 AA Amersfoort

125 jaar
Staatsbosbeheer

Luister, kijk en beleef
jaarvanhetbos.nl

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@boutadvocaten.nl>
Verzonden: vrijdag 31 mei 2024 09:30
Aan: Info staatsbosbeheer.nl <info@staatsbosbeheer.nl>
Onderwerp: 5.1.2.e, SBB

U ontvangt niet vaak e-mail van 5.1.2.e @boutadvocaten.nl. [Meer informatie over waarom dit belangrijk is](#)

Geachte heer/mevrouw,

Client, 5.1.2.e verzocht mij het verzoek het begrazen met Exmoor pony's ook aan Staatsbosbeheer voor te leggen.

Bijgaand gelieve u het verzoek en de sommatie hiertoe aan te treffen. In geval de maatregelen worden nagelaten, overweegt client ook Staatsbosbeheer in rechte te betrekken.

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

Ossenmarkt 7
Groningen
Postbus 7015
9701 JA Groningen
T (050) 3140840
F (050) 3128112
W www.boutadvocaten.nl

De inhoud van dit bericht is vertrouwelijk. Is dit bericht niet voor u bestemd dan wordt u vriendelijk verzocht dit bericht en eventuele kopieën daarvan vertrouwelijk te behandelen, te vernietigen en dit aan de verzender te melden. Bout advocaten staat vanwege de elektronische aard van de verzending niet in voor de volledige en juiste overbrenging van de inhoud van het bericht, noch voor tijdige ontvangst ervan. Evenmin kan Bout advocaten garanderen dat het bericht virusvrij is. Op alle diensten van Bout advocaten zijn algemene voorwaarden van toepassing, te vinden op de website: <http://www.boutadvocaten.nl>

Mekelogisch Beheer
t.a.v. 5.1.2.e
Mr. Lokstraat 55
8427 RE RAVENSWOUD

Ossenmarkt 7
Postbus 7015
9701 JA Groningen
050 314 08 40

info@boutadvocaten.nl
www.boutadvocaten.nl

Stichting Derdengelden
Bout Advocaten
IBAN NL54 INGB 0669 7740 57
BIC INGBNL2A

KvK Groningen 01141202

Per post en per e-mail: info@mekelogischbeheer.nl

5.1.2.e (advocaat)

Uw ref :
Onze ref : 5.1.2.e 2024.17426 / 24-00029341
Inzake : 5.1.2.e
E-mail : 5.1.2.e@boutadvocaten.nl

Groningen, 24 mei 2024

Geachte 5.1.2.e

Tot mij wendde zich 5.1.2.e wonende te 5.1.2.e met het verzoek hem als advocaat rechtsbijstand te verlenen inzake de navolgende kwestie.

Cliënt 5.1.2.e Evenals vele andere paardenhouderijen maakt cliënt zich grote zorgen over de vele incidenten met wolven en de veiligheid en welzijn van de paarden.

U laat op grond van een samenwerking met Staatsbosbeheer direct in het wolvegebied aan het Aekingerzand te Appelscha Exmoor pony's grazen. Deze pony's worden blootgesteld hierdoor aan aanvallen van wolven waardoor direct het dierenwelzijn van deze dieren in geding is. Verder wordt hiermee het gedrag van wolven ten opzichte van pony's en paarden ernstig negatief beïnvloed met een vergroting van de escalatieladder voor de andere pony's en paarden, waaronder de paarden van cliënt in het gebied.

Cliënt verzoekt u dan ook, voor zover nodig sommeert hij u daartoe, om per direct, uiterlijk binnen 48 uren, het begrazen in het wolvegebied te staken en gestaakt te houden. Ingeval dit wordt nagelaten heeft cliënt mij verzocht direct de daartoe geëigende rechtsmaatregelen te treffen. De kosten hiervan zullen, voor zover de wet dit toelaat, voor uw rekening komen.

Hoogachtend,

5.1.2.e

5.1.2.e

From: "Bijl, Joke"
Sent: Thu, 15 May 2025 17:07:49 +0200
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@volkskrant.nl>
Subject: informatie natuurgrazers irt wolf in Drenthe

Hoi 5.1.2.e

Later dan ik hoopte, hier wat informatie op een rij.

Waarom begrazing?

Begrazing met schapen, geiten, paarden of runderen is voor veel natuurgebieden onmisbaar. Met hun graaswerk zorgen ze ervoor dat het landschap open en gevarieerd blijft. In natuurgebieden zorgt begrazing ervoor dat natuurlijke dynamiek (verandering) wordt gestimuleerd. Bovendien houden we zo de typisch Drentse heidelandschappen in stand. Sinds enige jaren leven er in het midden en zuidwesten van Drenthe twee wolvenroedels. De komst van de wolf is vanuit het oogpunt van natuur een positieve ontwikkeling. Maar de wolf stelt ons ook voor een nieuwe uitdagingen. Want hoe beschermen we de dieren die we inzetten voor begrazing tegen aanvallen van de wolf? Er is niet één antwoord: elke grazer en elk gebied vraagt om een eigen aanpak. In deze zoektocht werken wij als terreinbeheerders nauw met elkaar en de Provincie Drenthe samen.

Welke grazers je inzet, hangt in eerste instantie af van het type gebied en het doel van het beheer. Verschillende dieren grazen op hun eigen manier en dragen elk op een andere manier bij aan een gevarieerd landschap. Schapen en geiten functioneren bijvoorbeeld goed op voedselarme gronden en worden vooral ingezet om heide in stand te houden, doordat ze bijvoorbeeld pijpenstrootje eten. Runderen zorgen door hun dagelijkse trektochten voor geleidelijke overgangen en variatie in de begroeiing. Paarden en pony's grazen kort en vaak op vaste plekken, waardoor scherpe grenzen ontstaan tussen kort gras en ruigere vegetatie. Soms zijn de dieren eigendom van de terreineigenaar, vaak van een pachter of externe kuddebeheerders, die begrazing in opdracht uitvoeren.

Gescheperde kuddes

De meeste begrazing in de grote Drentse natuurgebieden - zoals het Dwingelderveld en het Drents-Friese Wold - gebeurt door schapen. Een schaap kan zichzelf niet verweren tegen een wolvenaanval en zal dit ook nooit kunnen leren. De beste manier om schapen in natuurgebieden te beschermen is in een grote, gescheperde kudde. Zij worden beschermd door een herder, eventueel geholpen door kuddebeschermingshonden. 's Nachts staan de schapen veilig in een schaapskooi of in een nachtweide met wolfwerende rasters. In kleinere gebieden is de inzet van een gescheperde kudde niet haalbaar. Vroeger werden schapen en geiten ook zonder herder in een gebied geplaatst, met daaromheen een raster met elektriciteit. Dat werkte prima, maar nu is dat niet meer mogelijk: het enkele draad met stroom houdt de wolf niet tegen, en een natuurgebied in een wolfwerend hek zetten is niet wenselijk, want je weert dan ook andere dieren zoals reeën, dassen en vossen uit het gebied.

Sociale kuddes als wolfwerende maatregel

Voor natuurbegrazing moeten we dus op zoek naar een andere oplossing. Een kansrijke oplossing die we zien is het werken met grote grazers – runderen en paarden – in sociale kuddes. Dieren in een sociale kudde hebben een familieband en een natuurlijke leeftijdsopbouw en er is een evenredige verhouding tussen mannelijke en vrouwelijke dieren. Deze kuddestructuur stelt hen in staat om bij elkaar te blijven en elkaar te beschermen in geval van dreiging, zoals bij wolvenaanvallen. Hun natuurlijke gedrag en sociale structuur maakt deze kuddes weerbaarder om zichzelf te verdedigen tegen roofdieren. Dat gedrag moeten ze aanleren, ook voor deze dieren is de terugkeer van de wolf nog relatief nieuw.

Als deze aanpak slaagt, dan kunnen grote grazers zich aanpassen aan hun omgeving, zonder dat er hekken of andere fysieke barrières nodig zijn. De sociale structuur van de kuddes zorgt voor een natuurlijke bescherming en is dus de wolfwerende maatregel. Zo kunnen de dieren een belangrijk deel van hun gedrag behouden, zoals het grazen en hun manier van bewegen

door het landschap. Op dit moment werken Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten op verschillende plekken in Drenthe aan sociale kudde van Sayaguesa- en Gallowayrunderen en Exmoorpony's. In sommige terreinen bestond de kudde al voordat de wolf zijn intrede deed. Op andere plekken zijn grote grazers geïntroduceerd als vervanger van schapen of geiten. In alle gevallen moet er flink gebouwd worden aan de sociale structuur. Dit proces kost tijd, zowel voor de dieren als voor de kuddebeheerders die hun gedrag en de effecten op het landschap monitoren. We leren uit de ervaringen die we zelf opdoen en van ervaring uit binnen- en buitenland. En we werken samen met wetenschappers van de Rijksuniversiteit Groningen, die met ons de ontwikkelingen van de kuddes in de gaten houden.

Uit onderzoek naar het dieet van wolven zien we regionale verschillen in het menu. De beschikbaarheid van prooidieren, maar ook de ervaring, samenstelling en jachttechniek van een wolvenroedel heeft invloed op de menukeuze. En ook de mate waarin prooidieren weerbaar zijn of beschermd staan heeft invloed. De komende jaren zullen we kennis moeten opdoen en beter begrijpen wat wel en niet werkt. Onderzoek helpt om die kennis te verzamelen en te interpreteren.

Wij, en onze pachters of kuddebeheerders (eigenaren van de dieren), proberen zo goed mogelijk te monitoren hoe het grazers in de natuurgebieden vergaat. We 'missen' soms dieren, bijvoorbeeld een ouder dier of een dier dat drachtig was maar na verloop van tijd geen jong bij zich heeft. Dat zou kunnen komen door predatie door de wolf maar ook voordat de wolf terugkeerde kwam dit soms voor. Grazers in natuurgebieden zijn nu eenmaal minder goed zichtbaar dan in een weiland. We doen er alles aan om het verlies zo goed mogelijk in kaart te brengen en zijn daar transparant over.

En dan nog even de wet- en regelgeving, misschien interessant, misschien totaal niet ☐

Runderen en paarden zijn gehouden dieren en dus is de Wet Dieren van toepassing. In het Besluit houders van dieren Artikel 1.6, lid 3. staat *"Een dier wordt, indien het niet in een gebouw wordt gehouden, bescherming geboden tegen slechte weersomstandigheden, gezondheidsrisico's en zo nodig roofdieren"*. Hoe die bescherming wordt geboden is een open norm, d.w.z. er is geen concrete invulling. Onze invulling is dat werken met een weerbare sociale kudde bescherming biedt tegen roofdieren zoals de wolf. Geredeneerd vanuit de ecologie van rund en paard lijkt de inzet van een weerbare kudde een goede invulling van de zorgplicht. Door de familiale verwantschap zullen de volwassen dieren de jongen en andere kwetsbare individuen beschermen tegen gevaar zoals de wolf.

Ook in andere gebieden zien we dat volwassen paarden en runderen in enkele jaren leren omgaan met de vestiging van wolven in hun omgeving. Door oefening leren ze het instinctieve beschermingsgedrag effectiever in te zetten in het landschap waarin ze leven om hun jongen veilig te houden. 100% succes zal dit nooit hebben, wolven leren ook.

BIJ12 erkent de weerbare sociale kuddes als een wolfwerende maatregel. Het is voor zowel voor de dieren als de boswachters een leerproces: hoe leren we om te gaan met de aanwezigheid van de wolf?

<https://www.bij12.nl/onderwerp/faunaschade/schade-voorkomen/wolven/#3-4-specifieke-maatregel-voor-runderen-en-paarden>

Ook heeft BIJ12 de sociaal weerbare kuddes als maatregel opgenomen in de Faunapreventiekit voor wolvenschade.

Als je nog vragen hebt, aarzel niet! Ik werk morgen ook gewoon.

Met vriendelijke groet,

Joke Bijl

woordvoerder

Staatsbosbeheer
Afdeling Strategie & Communicatie
T 06 – 1250 7820

5.1.2.e

Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 2 | 3800 AA Amersfoort

Staatsbosbeheer

From: "Bijl, Joke"
Sent: Wed, 5 Jun 2024 14:00:28 +0200
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Subject: Issueteam Exmoors

En om de vinger aan de pols te houden, bijeenkomst twee deze week. Wie kan, haakt aan.

Microsoft Teams [Heeft u hulp nodig?](#)

[Nu deelnemen aan de vergadering](#)

Vergadering-id: 5.1.2.i

Wachtwoordcode: 5.1.2.i

Voor organisatoren: [Vergaderopties](#)

Bezoek onze website: <https://www.staatsbosbeheer.nl>

[Privacy en beveiliging](#)

From: "Bijl, Joke"
Sent: Mon, 28 Apr 2025 10:24:52 +0200
To: "f.prak" <f.prak@natuurmonumenten.nl>
Subject: FW: Vraag mbt wolven Drents Friese Wold

Hoi Fred,

Ben je aan het werk?

Zo ja, dan bel ik je straks even (nu overleg)

Met vriendelijke groet,

Joke Bijl

woordvoerder

Staatsbosbeheer
Afdeling Strategie & Communicatie
T 06 – 1250 7820

5.1.2.e

Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 2 | 3800 AA Amersfoort

Staatsbosbeheer

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@dvhn.nl>
Verzonden: maandag 28 april 2025 09:20
Aan: Dist Persinfo <persinfo@Staatsbosbeheer.nl>
Onderwerp: Vraag mbt wolven Drents Friese Wold

Sommige mensen die dit bericht hebben ontvangen, ontvangen niet vaak e-mail van 5.1.2.e @dvhn.nl. [Ontdek waarom dit belangrijk is](#)

Goedemorgen,

Ik schrijf voor de krant van morgen een artikel over exmoor-pony's en runderen in het Drents Friese Wold die ten prooi aan wolven zouden vallen. Is het mgl daar even over te bellen?

Bij voorbaat dank voor de moeite.

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

Dagblad van het Noorden

5.1.2.e

From: "Bijl, Joke"
Sent: Mon, 3 Jun 2024 08:04:43 +0200
To: "Boerma, Imke" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Subject: Issueteam Exmoors

Hallo allemaal,

Even een langere bijeenkomst deze keer zodat de fauna-ecologen bijgepraat kunnen worden en mee kunnen sparren.

Microsoft Teams [Heeft u hulp nodig?](#)

[Nu deelnemen aan de vergadering](#)

Vergadering-id: 5.1.2.i

Wachtwoordcode: 5.1.2.i

Voor organisatoren: [Vergaderopties](#)

Bezoek onze website: <https://www.staatsbosbeheer.nl>

[Privacy en beveiliging](#)

From: "Bijl, Joke"
Sent: Thu, 9 Jan 2025 13:24:05 +0100
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Subject: RE: Overleg TBO's natuurbegrazing Exmoor pony's komend seizoen - svp reactie gevraagd

Hoi 5.1.2.e

Ik heb mijn reactie bij de data gezet.

Met vriendelijke groet,

Joke Bijl

woordvoerder

Staatsbosbeheer
 Afdeling Strategie & Communicatie
 T 06 – 1250 78 20

5.1.2.e

Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
 Postbus2 | 3800 AA Amersfoort

125 jaar
Staatsbosbeheer

Luister, kijk en beleef
jaarvanhetbos.nl

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>

Verzonden: donderdag 9 januari 2025 12:54

Aan: 5.1.2.e @natuurmonumenten.nl; 5.1.2.e <5.1.2.e@itfryskegea.nl>; 5.1.2.e
 <5.1.2.e@itfryskegea.nl>; f.prak <f.prak@natuurmonumenten.nl>; 5.1.2.e
 <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; Bijl, Joke <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; 5.1.2.e
 <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>

Onderwerp: Overleg TBO's natuurbegrazing Exmoor pony's komend seizoen - svp reactie gevraagd

Dag allen,

5.1.2.e BR heeft mij gevraagd een overleg te organiseren over bovengenoemd onderwerp. Uitgaande van de agenda's collega's Staatsbosbeheer heb ik voor nu de volgende opties:

1. 27 januari 15.00 tot 16.30 uur online
2. 3 februari 13.00 tot 14.30 uur online of fysiek
3. 4 februari ergens in de ochtend of middag online of fysiek

Ik snap dat het voor sommigen misschien niet haalbaar is om fysiek aanwezig te zijn maar mogelijk kan het overleg dan hybride plaatsvinden. Ik hoor graag dmv een reply welke optie voor jou mogelijk is met daarbij het verzoek om aan te geven of je fysiek of online aanwezig kunt zijn. (Fysiek: zou kunnen in Hoogersmilde of Leeuwarden).

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

5.1.2.e

Staatsbosbeheer

| provinciale eenheid Fryslan 5.1.2.e

E 5.1.2.e @staatsbosbeheer.nl

M 5.1.2.e

Locatie: Bredyk 30, Leeuwarden

Smallepad 5 | 3811 MG | Amersfoort
postbus 2 | 3800 AA | Amersfoort

From: "Bijl, Joke"
Sent: Thu, 9 Jan 2025 16:31:13 +0100
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Subject: Geaccepteerd: Overleg TBO's - natuurbegrazing Exmoor pony's komend seizoen

From: "Bijl, Joke"
Sent: Mon, 28 Apr 2025 14:52:57 +0200
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@dvhn.nl>
Subject: RE: Vraag mbt wolven Drents Friese Wold
Attachments: Concept-artikel wolf jb.docx

Paar hele kleine dingen, details.

Met vriendelijke groet,

Joke Bijl

woordvoerder

Staatsbosbeheer
Afdeling Strategie & Communicatie
T 06 – 1250 7820

5.1.2.e

Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 2 | 3800 AA Amersfoort

Staatsbosbeheer

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@dvhn.nl>
Verzonden: maandag 28 april 2025 14:37
Aan: Bijl, Joke <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Onderwerp: Re: Vraag mbt wolven Drents Friese Wold

Dag Joke,

Hierbij het concept. Wil je het aub alleen controleren op feitelijke onjuistheden?

Bij voorbaat dank voor de moeite.

Mvg ^{5.1.2.e}

Van: Bijl, Joke <^{5.1.2.e} [@staatsbosbeheer.nl](mailto:staatsbosbeheer.nl)>

Verzonden: maandag 28 april 2025 14:10

Aan: ^{5.1.2.e} <^{5.1.2.e} @dvhn.nl>

Onderwerp: RE: Vraag mbt wolven Drents Friese Wold

Hallo ^{5.1.2.e}

Zoals net besproken, ook even e.e.a. op papier.

Allereerst, de runderen (Sayaguesa's) lopen vooral bij de collega's van Natuurmonumenten. De runderen hebben daar terrein van Natuurmonumenten in het Drents Friese Wold van 700 hectare tot hun beschikking en 200 hectare van ons. De Exmoors lopen in het Aekingerzand, dat is bij ons. De runderen en paarden zijn van externe partijen, niet van de terreineigenaren.

Sinds april 2024 lopen Exmoors in het Aekingerzand. Inmiddels lopen de Exmoorpony's dus een jaar in het Aekingerzand en is de kudde een eenheid geworden. Geen van de volwassen paarden is door de wolf gedood. Op camera zijn wel interacties te zien tussen de paarden en wolven.

Rond 6 februari is het eerste Exmoorveulen van 2025 geboren. Het veulen is nu dus drie maanden oud. We zien momenteel in het veld dat de kudde zich anders gedraagt dan vorig jaar. Het veulen ligt vaak in het midden van de groep, met de vrouwelijke dieren er omheen en de hengsten positioneren zich tussen kudde en waarnemers, als beschermers van de groep. Dit is het verwachte wenselijke, weerbare gedrag wanneer een kudde leert om te wennen aan de aanwezigheid van de wolf. Er is nu ook een (jonger) veulen bij de kudde. Er zijn bij ons weten tot nu toe vijf veulens geboren, waarvan er twee in leven zijn. In 2024 kunnen we met zekerheid zeggen dat er drie veulens geboren zijn, deze zijn allen verdwenen. Slechts van één dier zijn er resten teruggevonden, van de andere twee niet. Vermoedelijk door wolf, maar dat is niet met 100% zekerheid te zeggen.

Runderen en paarden zijn gehouden dieren en dus is de Wet Dieren van toepassing. In het Besluit houders van dieren Artikel 1.6, lid 3. staat *"Een dier wordt, indien het niet in een gebouw wordt gehouden, bescherming geboden tegen slechte weersomstandigheden, gezondheidsrisico's en zo nodig roofdieren"*. Hoe die bescherming wordt geboden is een open norm, d.w.z. er is geen concrete invulling. De invulling van de kuddebeheerder en ook die van Staatsbosbeheer is dat werken met een weerbare sociale kudde bescherming biedt tegen roofdieren zoals de wolf.

Geredeneerd vanuit de ecologie van rund en paard lijkt de inzet van een weerbare kudde een goede invulling van de zorgplicht. Door de familiale verwantschap zullen de volwassen dieren de jongen en andere kwetsbare individuen beschermen tegen gevaar zoals de wolf.

BIJ12 erkent de weerbare sociale kuddes als een wolfwerende maatregel. Het is voor zowel voor de dieren als de boswachters een leerproces: hoe leren we om te gaan met de aanwezigheid van de wolf?

<https://www.bij12.nl/onderwerp/faunaschade/schade-voorkomen/wolven/#3-4-specifieke-maatregel-voor-runderen-en-paarden>

Ook BIJ12 heeft de sociaal weerbare kuddes als maatregel opgenomen in de Faunapreventiekit voor wolvenschade. Zie in bijlage de Literatuurstudie Wolvenpredatie op rund en paard.

Er is een veulen met een schram bij de bil. Zulke plekken zijn er wel vaker bij dieren in de natuur leven. Het kan ook door een tak gebeurd zijn. Voor deze wond is een dierenarts geconsulteerd, en de kuddebeheerder monitort of de wond goed geneest.

Het voorval met de hengsten is van vorig jaar, niet recent.

En nog even waarom de dieren daar leven:

We willen het open karakter van het Aekingerzand behouden en voorkomen dat het gebied overgroeit met snelgroeïende planten. Zo behouden we de bijzondere natuurwaarden van dit stuifzandgebied. Exmoorpony's zijn geschikt voor begrazing in natuurgebieden vanwege hun oersterke karakter en hun aanpassingsvermogen. Bovendien is het ras zelfredzaam dat goed tegen zware omstandigheden zoals kou en vocht kan en merries kunnen zelfstandig bevallen. Daarnaast hebben de pony's een voorkeur voor kort gras. Exmoorpony's grazen anders dan runderen en schapen. Ze eten met hun tanden in plaats van met hun tong. Hierdoor kunnen ze korter grazen, wat gunstig is voor bepaalde plantensoorten en konijnen. Dit past bij het karakteristieke open landschap van het Aekingerzand.

Met vriendelijke groet,

Joke Bijl

woordvoerder

Staatsbosbeheer

Afdeling Strategie & Communicatie

T 06 – 1250 7820

Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 2 | 3800 AA Amersfoort

Staatsbosbeheer

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@dvhn.nl>
Verzonden: maandag 28 april 2025 10:37
Aan: Bijl, Joke <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Onderwerp: Re: Vraag mbt wolven Drents Friese Wold

U ontvangt niet vaak e-mail van 5.1.2.e <5.1.2.e@dvhn.nl>. [Ontdek waarom dit belangrijk is](#)

Volgaarne, dank! Ik reageer nav dit bericht dat we van een omwonende kregen:

Goedenmiddag, misschien kunnen jullie aandacht besteden aan Staatsbosbeheer in het Drents Friese Wold? Ze hebben kuddes ponies en runderen in het gebied, die zichzelf niet kunnen redden..voor het tweede jaar zijn bijna alle veulentjes alweer opgevrotten en een hoeveelheid kalfjes ook. Ander veulentje loopt behoorlijk gewond rond. Men weet er van, maar laat het gebeuren. Ook is er een hengst afgeschoten en hebben ze een andere hengst een week met een gebroken schouder laten rondlopen. Terwijl ze van alles op de hoogte zijn. Dit is dierenmishandeling en sbb staat het toe. Afgelopen dagen is er weer een pasgeboren veulentje gegrepen. Het is geen wild, er wordt ook gewoon aan die ponies verdiend.

Van: Bijl, Joke <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Verzonden: maandag 28 april 2025 10:24
Aan: 5.1.2.e <5.1.2.e@dvhn.nl>
Onderwerp: RE: Vraag mbt wolven Drents Friese Wold

Goedemorgen,

Ik zal even navraag doen en kom er aan het einde van de morgen op terug, is dat goed?

Met vriendelijke groet,

Joke Bijl

woordvoerder

Staatsbosbeheer

Afdeling Strategie & Communicatie

T 06 – 1250 7820

Afwezig op 5.1.2.e

Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort

Postbus 2 | 3800 AA Amersfoort

Staatsbosbeheer

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@dvhn.nl>

Verzonden: maandag 28 april 2025 09:20

Aan: Dist Persinfo <persinfo@Staatsbosbeheer.nl>

Onderwerp: Vraag mbt wolven Drents Friese Wold

Sommige mensen die dit bericht hebben ontvangen, ontvangen niet vaak e-mail van 5.1.2.e@dvhn.nl. [Ontdek waarom dit belangrijk is](#)

Goedemorgen,

Ik schrijf voor de krant van morgen een artikel over exmoor-pony's en runderen in het Drents Friese Wold die ten prooi aan wolven zouden vallen. Is het mgl daar even over te bellen?

Bij voorbaat dank voor de moeite.

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

Dagblad van het Noorden

5.1.2.e

Lees hier onze [Disclaimer](#)

Lees hier onze [Disclaimer](#)

INTRO: De kudde Exmoorpony's in natuurgebied Aekingerzand in het Drents-Friese Wold lijkt zich aan te passen aan de komst van de wolven. Vorig jaar ~~werden verdwenen~~ alle veulens ~~door wolven gedood~~. „Dit jaar gaat het beter”, zegt een woordvoerder van Staatsbosbeheer.

Commented [JB1]: We weten niet zeker dat alle dieren door wolven zijn gedood.

Staatsbosbeheer verving in april vorig jaar, mede vanwege de ~~toename aanwezigheid~~ van wolven, de schapen die er normaliter graasden door twaalf Exmoorpony's. „Deze zijn beter in staat zich tegen de wolf te verweren”, legt Joke Bijl van Staatsbosbeheer uit. „Er zijn vorig jaar ~~ook~~ geen volwassen dieren gepakt, maar we ~~zagen misten~~ wel ~~dat~~ de drie veulens ~~werden gedood~~. Slechts van één dier zijn er resten teruggevonden; van de andere twee niet. Vermoedelijk zijn de laatste twee door een wolf gedood, maar dat is niet met honderd procent zekerheid te zeggen.”

De kudde, die eigendom is van ^{5.1.2.e} [redacted] vertoont volgens de natuurbeheerorganisatie inmiddels ander gedrag. „Rond zes februari is het eerste Exmoorveulen van 2025 geboren. Het veulen ligt vaak in het midden van de groep, met de vrouwelijke dieren er omheen en de hengsten positioneren zich tussen kudde en waarnemers als beschermers van de groep. Dit is het verwachte wenselijke, weerbare gedrag wanneer een kudde leert om te wennen aan de aanwezigheid van de wolf. Er is nu ook een jonger veulen bij de kudde. Er zijn bij ons weten tot nu toe vijf veulens geboren, waarvan er twee in leven zijn. Het is voor een kudde ook een leerproces, het duurt even voordat de dieren hebben geleerd hoe ze elkaar moeten beschermen.”

Commented [JB2]: ^{5.1.2.e} [redacted] heeft ook zijn begrazingsbedrijf 😊

Paardenhouders stuit het tegen de borst dat Staatsbosbeheer geen maatregelen neemt de pony's tegen de wolven te beschermen. ^{5.1.2.e} [redacted] uit Een startte vorig jaar met ^{5.1.2.e} [redacted] uit ^{5.1.2.e} [redacted] een rechtszaak om de pony's uit het Drents-Friese Wold te weren. Ze sluiten niet uit dat de wolven ook hun paarden aanvallen, nu ze de smaak te pakken hebben gekregen.

^{5.1.2.e} [redacted] „Ik wil gewoon niet dat wolven mijn dieren dood maken. Nu niet, morgen niet, nooit niet. Ze zijn gewoon onderdeel van het gezin. Alle paarden hebben een naam.”

De rechter stelde ze uiteindelijk in het ongelijk. De paardenhouders hebben volgens hem 'niet aannemelijk' gemaakt dat hun paarden groter gevaar lopen door de aanwezigheid van de Exmoorpony's. Het risico op een wolvenaanval in het gebied bestond al voordat de pony's op het Aekingerzand rondliepen, stelt de rechter.

5.1.2 e „Ik heb net een bedrijf aan de Vledderlanden in Vledder gekocht. Ik denk dat mijn weiland straks beter beveiligd is dan de gevangenis in Veenhuizen. Begrijp me goed, ik vind de wolf een mooi dier, maar het kan natuurlijk niet de bedoeling zijn dat de veulentjes van deze pony's aan wolven worden gevoerd.”

Staatsbosbeheer wijst erop dat de bescherming van de dieren aan de regels voldoet en dat BIJ12 namens de gezamenlijke provincies een sociaal weerbare kudde als wolfwerende maatregel beschouwt. „Runderen en paarden zijn gehouden dieren en dus is de Wet Dieren van toepassing. Hoe die bescherming wordt geboden is een open norm. De invulling van de kuddebeheerder en ook die van Staatsbosbeheer is dat werken met een weerbare sociale kudde bescherming biedt tegen roofdieren zoals de wolf.”

KADER

Staatsbosbeheer wil met begrazing het open karakter van het Aekingerzand behouden. „We willen voorkomen dat het gebied overgroeit met snelgroeïende planten. Zo behouden we de bijzondere natuurwaarden van dit stuifzandgebied. Exmoorpony's zijn geschikt voor begrazing in natuurgebieden vanwege hun oersterke karakter en hun aanpassingsvermogen. Bovendien is het ras zelfredzaam dat goed tegen zware omstandigheden zoals kou en vocht kan en merries kunnen zelfstandig bevallen. Daarnaast hebben de pony's een voorkeur voor kort gras. Exmoorpony's grazen anders dan runderen en schapen. Ze eten met hun tanden in plaats van met hun tong. Hierdoor kunnen ze korter grazen, wat gunstig is voor bepaalde plantensoorten en konijnen. Dit past bij het karakteristieke open landschap van het Aekingerzand.”

From: "Bijl, Joke"
Sent: Mon, 28 Apr 2025 11:11:01 +0200
To: "Fred Prak" <F.Prak@Natuurmonumenten.nl>
Subject: RE: Vraag mbt wolven Drents Friese Wold

Goed!

Met vriendelijke groet,

Joke Bijl

woordvoerder

Staatsbosbeheer
Afdeling Strategie & Communicatie
T 06 – 1250 7820

5.1.2.e

Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 2 | 3800 AA Amersfoort

Staatsbosbeheer

Van: Fred Prak <F.Prak@Natuurmonumenten.nl>
Verzonden: maandag 28 april 2025 10:39
Aan: Bijl, Joke <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Onderwerp: Re: Vraag mbt wolven Drents Friese Wold

Dag Joke zit tot 12:00u in overleg, daarna kunnen we even bellen..???

Verzonden vanaf mijn telefoon. Met goede groet,

Fred Prak

Persvoorlichter Noord NL

Natuurmonumenten

Mobiel: 06-10188151

Mail: f.prak@natuurmonumenten.nl

Van: Bijl, Joke <^{5.1.2.e}Joke.Bijl@staatsbosbeheer.nl>

Verzonden: Monday, April 28, 2025 10:24:52 AM

Aan: Fred Prak <F.Prak@Natuurmonumenten.nl>

Onderwerp: FW: Vraag mbt wolven Drents Friese Wold

Hoi Fred,

Ben je aan het werk?

Zo ja, dan bel ik je straks even (nu overleg)

Met vriendelijke groet,

Joke Bijl

woordvoerder

Staatsbosbeheer

Afdeling Strategie & Communicatie

T 06 – 1250 7820

^{5.1.2.e}

Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 2 | 3800 AA Amersfoort

Staatsbosbeheer

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@dvhn.nl>
Verzonden: maandag 28 april 2025 09:20
Aan: Dist Persinfo <persinfo@Staatsbosbeheer.nl>
Onderwerp: Vraag mbt wolven Drents Friese Wold

Sommige mensen die dit bericht hebben ontvangen, ontvangen niet vaak e-mail van 5.1.2.e@dvhn.nl. [Ontdek waarom dit belangrijk is](#)

Goedemorgen,

Ik schrijf voor de krant van morgen een artikel over exmoor-pony's en runderen in het Drents Friese Wold die ten prooi aan wolven zouden vallen. Is het mgl daar even over te bellen?

Bij voorbaat dank voor de moeite.

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

Dagblad van het Noorden

5.1.2.e

Lees hier onze [Disclaimer](#)

From: "Bijl, Joke"
Sent: Fri, 31 May 2024 15:30:55 +0200
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e"
 <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "Neutel, Wout"
 <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e"
 <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e"
 <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e"
 <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "Boerma, Imke" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Cc: "Dun, Marcel van" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Subject: voorstel woordvoeringslijn demonstratie zondag
Attachments: woordvoeringslijn demonstratie DFW 2 juni 2024.docx

Hierbij! Eventuele suggesties, verbeteringen hoor ik graag.

Met vriendelijke groet,

Joke Bijl

woordvoerder

Staatsbosbeheer
 Afdeling Strategie & Communicatie
 T 06 – 1250 78 20

5.1.2.e

Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
 Postbus2 | 3800 AA Amersfoort

125 jaar
 Staatsbosbeheer

Luister, kijk en beleef
jaarvanhetbos.nl

Demonstratie zondag 2 juni 2024, woordvoeringslijn

Aanleiding

Een groep bezorgde paardeneigenaren/omwonenden houden een protestactie bij het Buitencentrum tegen de aanwezigheid van de wolf in het algemeen en de begrazing door Exmoors in het bijzonder.

Kernboodschappen

- Het staat vrij in onze democratie om te protesteren tegen dingen waar je het niet mee eens bent. Dat is een groot goed. We sluiten het Buitencentrum tijdens de demonstratie. In het Buitencentrum werken veel vrijwilligers die graag bezoekers helpen met het uitzoeken van mooie wandel- en fietsroutes en meer vertellen over het Drents Friese Wold. We willen hen niet in een situatie brengen waar ze met bezorgde burgers discussies aan moeten gaan. We waarderen hun inzet enorm en zijn zuinig op zulke betrokken vrijwilligers die educatie en voorlichting geven.
- We snappen goed dat mensen zich zorgen maken over hoe we om moeten gaan met de wolf en betrokken zijn bij de Exmoors die in de natuur grazen.
- We willen dit prachtige, open landschap houden zoals het is. Daarvoor moet er gegraasd worden door dieren, anders groeit het dicht. Dat deden we altijd met schapen, maar die kunnen zich niet verdedigen tegen wolven. Van Exmoorpony's is bekend dat ze dat wel kunnen. Ze leven in een kudde, een familie, en die beschermen elkaar. En hoe verdrietig het is dat de veulens waarschijnlijk gepakt zijn door een wolf, we willen de kudde vrij levende paarden de tijd geven om te wennen, aan elkaar en aan dit gebied. En hoe ze hun veulens kunnen beschermen. Dat lukt op andere plekken met succes, maar heeft tijd nodig.
- Het klopt dat er onlangs twee veulens in het gebied zijn gegrepen en gedood, we gaan ervan uit dat dit door de wolf is gebeurd. Een derde veulen is de afgelopen dagen niet meer gezien.
- De wolf is terug in Nederland, terug in Drenthe. Als terreinbeheerder/eigenaar van deze bijzondere natuur moeten wij ook zoeken naar een nieuwe balans in een omgeving waarin de wolf aanwezig is.

hvn

5.1.2.e bezorgde buurtbewoner:

ik vind het een beetje gemeen experiment eigenlijk, druis tegen menselijke gevoelens in.

5.1.2.e bezorgde buurtbewoner:

ik denk niet eens dat we er bang voor hoeven te zijn, want alle schapen in de omgeving worden hier al gegrepen dus ja dan is een veulen of een paard natuurlijk de tweede.

5.1.2.e

ja we hebben tot nu toe dat er wat veulens gepakt zijn. Dat is iets wat de kudde ook moet leren, het is natuurlijk een nieuwe kudde die geïntroduceerd is in een wolventerritorium en dat betekent dat die kudde ook moet leren om zich goed te verdedigen. en daar gaat wat tijd overheen waarschijnlijk voordat ze het nou echt goed in de gaten hebben hoe kunnen we dit nou doen met elkaar en ik snap dat mensen dat zielig vinden en het ziet er misschien ook wel ernstig uit als je het zo bekijkt. want een veulen dat gepakt wordt maar ook een beest wat mank loopt omdat het eigenlijk een trap heeft gehad van een ander dier, maar het zijn toch een kudde dat anders is dan een dier wat op de manege zou staan.

5.1.2.e

bezorgde buurtbewoner:

in onze beleving is het eigenlijk voer voor de wolven en mijn zorgen zijn eigenlijk dat als de veulens nu gegrepen worden en de wolven zien niet het verschil tussen deze paarden en onze paarden en ze gaan gewoon honderd meter verderop en dan zijn onze paarden aan de beurt. de wolf gaat geen honger lijden, als de menukaart op is dan shopt hij verder.

interviewer:

wat zou een goede oplossing zijn volgens u?

5.1.2.e

of de wolf wat meer in stand proberen te houden

5.1.2.e

we hebben echt begrazers nodig in dit gebied om het te houden zoals het nu is, als je ze eruit zou halen zegmaar, vroeger liepen we hier echt met schaapskuddes maar sinds de komst van de wolf moeten we echt wel anders over begrazing nadenken dus ook voor ons terreinbeheer soms even schakelen en keuzes maken en dan hebben we dus andere soorten dieren nodig die het gebied open houden en toch beter bestand zijn tegen de wolf

rtv

algemeen

Dit veulen van een kudde Exmoorpony's op het Aekingerzand is afgelopen weekend geboren en sinds gisterochtend niet meer gesignaleerd. Het is niet zeker te zeggen dat het dier gepakt is door een wolf, maar het is ook niet uit te sluiten.

5.1.2.e

We hebben te maken met een nieuwe kudde die geïntroduceerd is in dit gebied. Een aantal dieren lopen hier eigenlijk al een aantal jaar, een aantal andere dieren komen uit een ander gebied zoals Dellebuursterheide, Fochteloërveen waar ook al de wolf is. Dus het is een kudde die wel gewend is met de wolf, maar de kudde is wel hergeïntroduceerd in een wolfterritorium, dus ze moeten eventjes aan elkaar wennen en dat kost nou eventjes tijd voordat het echt goed gaat en we hopen dat het in de toekomst gewoon beter gaat. Dat de kudde zich steeds beter kan weren tegen aanvallende wolven en dat er ook geen veulens meer gepakt hoeven te worden. Want dat betreuren wij natuurlijk ook, het is niet dat we staan te juichen om wat er nu allemaal gebeurt.

algemeen:

om te voorkomen dat de duinen hier bos worden, moet er worden begraasd. Volgens staatsbosbeheer kan dit het beste met schapen en pony's.

5.1.2.e

Het Aekingerzand is een open zandlandschap waar een begrazing nodig is en we hebben dat jaren lang met schapen kunnen doen, schapen die altijd vrij rondliepen, maar met de komst van de wolf is dit eigenlijk niet meer mogelijk dus we hebben nu een aantal jaren met een schaapskudde gewekt. Ook heel belangrijk, doen heel goed hun werk, maar we zien eigenlijk dat het tekort is. We hebben eigenlijk extra bekken nodig die het landschap openhouden, anders raken we dit landschap ook kwijt en zal het langzaam bos worden.

algemeen

De Exmoorpony's eruit en alleen begrazen met schapen begeleid door een schaapsherder kan wel

5.1.2.e

Maar dan is het best wel arbeidsintensief, het zijn hele dure projecten eigenlijk, als je met schaapskuddes gaat werken. Dus we proberen het echt wel met paardenbeglazing ook omdat die eigenlijk wel dag en nacht kan rondlopen en niet opgesloten zit in nachtkralen 's nachts.

algemeen

vertrapping van vogelneten gebeurt ook door paarden

5.1.2.e

maar dat is iets anders als je met een kudde heel compact door een gebied heen stuurt, een kudde van schapen zegmaar, als je dat heel compact door een gebied heen schuurt. je hebt driehonderd beesten keer viermaal pootjes is de kans dat je iets vertrapt natuurlijk veel groter dan als je een vrij levende kudde paarden rond laat lopen. maar natuurlijk zal er een keer wat sneuvelen

algemeen:

Grote runderen zijn er niet op het Aekingerzand want hun bek is minder geschikt

5.1.2.e

Dit heeft ermee te maken dat een paard heeft onder en boventanden, dus die graast eigenlijk met zijn tanden. Daarmee kan die heel kort vegetatie wegeten hier. Een koe die eet eigenlijk met zijn tong dus die heeft een heel ander eetpatroon die zou ook hele andere dingen eten in een gebied zoals hier. In dit soort landschappen is eigenlijk het paarden of schaap zijn eigenlijk de beste grazers en daardoor loopt hier ook geen rund zoals de Sayaguesa of de schotse hooglander en daarom is hier wel voor een paard gekozen.

algemeen

staatsbosbeheer hoopt dat de rust op het aekingerzand snel terugkeert.

5.1.2.e

ja dat we naar een situatie gaan waar er veel meer rust is in de kudde waarin de kudde zich goed heeft afgestemd op de wolven die zo nu en dan natuurlijk langs blijven komen lopen. dat dien we ook bij de sayaguesas zien we dat ook, dat ze echt wel een ander gedrag laten zien nu ze gewend zijn aan de wolf en dat hopen we hier eigenlijk ook, en dat er veel meer rust is en men ook weer kan ruiteren op de ruiterspaden door het gebied heen en waardoor er eigenlijk gewoon weer was zoals het vroeger was alleen nu kunnen mensen ook genieten van een kudde paarden die rondloopt.

From: "5.1.2.e"
Sent: Wed, 19 Jun 2024 11:55:39 +0200
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "Bijl, Joke" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Subject: Fwd: 5.1.2.e e.a./SBB en 5.1.2.e
Attachments: 24-00030257.doc.docx

Is verstuurd naar info@staatsbosbeheer.nl

Verzonden vanaf [Outlook voor Android](#)

Van: info@mekelogischbeheer.nl <info@mekelogischbeheer.nl>
Verstuurd: woensdag, juni 19, 2024 11:53:15 a.m.
Aan: 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Onderwerp: FW: 5.1.2.e e.a./SBB en 5.1.2.e

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@boutadvocaten.nl>
Verzonden: woensdag 19 juni 2024 09:52
Aan: Info staatsbosbeheer.nl <info@staatsbosbeheer.nl>; info@mekelogischbeheer.nl
Onderwerp: 5.1.2.e e.a./SBB en 5.1.2.e

Dag,

In vervolg op de sommatie heeft er een overleg plaatsgehad. De exmoorpony's worden echter niet weggehaald.

Client verzocht mij de rechtsmaatregelen te treffen. Bijgaand het (1^e) concept van de dagvaarding. De rechtbank verzoekt voor het bepalen van de zittingsdatum verhinderdata door te geven.

Ik verzoek u mij voor vrijdag a.s. uw eventuele verhinderdata voor juni, juli en augustus door te geven.

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

Ossenmarkt 7
 Groningen
 Postbus 7015
 9701 JA Groningen
 T (050) 3140840
 F (050) 3128112
 W www.boutadvocaten.nl

De inhoud van dit bericht is vertrouwelijk. Is dit bericht niet voor u bestemd dan wordt u vriendelijk verzocht dit bericht en eventuele kopieën daarvan vertrouwelijk te behandelen, te vernietigen en dit aan de verzender te melden. Bout advocaten staat vanwege de elektronische aard van de verzending niet in voor de volledige en juiste overbrenging van de inhoud van het bericht, noch voor tijdige ontvangst ervan. Evenmin kan Bout advocaten garanderen dat het bericht virusvrij is. Op alle diensten van Bout advocaten zijn algemene voorwaarden van toepassing, te vinden op de website: <http://www.boutadvocaten.nl>

From: "5.1.2.e"
Sent: Mon, 1 Jul 2024 09:33:57 +0200
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@outlook.com>
Subject: Reactie op klacht D24-20506
Attachments: image001.jpg, image007.jpg, image008.png, image009.png, image010.png, image011.png, image012.png, image002.png

Van: 5.1.2.e Namens 5.1.2.e
Verzonden: maandag 1 juli 2024 09:33
Aan: 5.1.2.e <5.1.2.e@outlook.com>
Onderwerp: reactie op klacht D24-20506

Geachte 5.1.2.e

Dank voor uw bericht, ik begrijp uw bezorgdheid. U noemt Rijkswaterstaat in uw bericht, maar omdat u hem aan gestuurd heeft ga ik er voor nu even vanuit dat hij bedoelt is voor Staatsbosbeheer.

In de natuur gaat het er inderdaad anders aan toe dan op de boerderij of op de manege. De dieren, zoals de zwarte runderen, maar ook de wilde paarden, hebben een vrij leven en kunnen in deze vrijheid zeer oud worden. In familieverband beschermen de kuddes zich tegen de roofdieren, daar is veel ervaring mee opgedaan in binnen- en buitenland.

De kwetsbare periodes zijn als er jonge dieren geboren worden en als de dieren oud en ziek worden. Dan kunnen ze ten prooi vallen aan roofdieren. Nieuwere kuddes moeten dat inderdaad nog leren. We geven deze kudde graag hiervoor de tijd en de rust.

Hieronder vindt u wat meer achtergrondinfo over onze visie; terwijl we goed begrijpen dat niet iedereen die visie deelt.

<https://www.boswachtersblog.nl/drentsfriesewold/2024/03/16/welkom-aan-een-nieuwe-hulp-in-strijd-tegen-grassen-exmoor-gaat-helpen-aekingerzand/>

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

5.1.2.e

Staatsbosbeheer

Bestuur en strategie | afdeling juridische zaken

E 5.1.2.e @staatsbosbeheer.nl
T 5.1.2.e | M 5.1.2.e

5.1.2.e

Smalle Pad 5 | 3811 MG Amersfoort
postbus 2 | 3800 AA Amersfoort

125 jaar
Staatsbosbeheer

Luister, kijk en beleef
jaarvanhetbos.nl

From: "5.1.2.e"
Sent: Fri, 28 Jun 2024 15:28:38 +0200
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Subject: FW: reactie op klacht D24-20506
Attachments: image001.jpg, image007.jpg, image008.png, image009.png, image010.png, image011.png, image012.png, image002.png

Dag 5.1.2.e

Allereerst fijn dat je dit nog onder de aandacht bracht. Ik heb bij afwezigheid van 5.1.2.e ook met Imke geschakeld. Die is ook betrokken geweest bij de Oostvaarderplassen. Hieronder cursief in groen de bijgewerkte tekst. Ik dacht dat er nog een tweede klacht was maar kennelijk heb ik die per ongeluk gewist. Heb je die voor me? Ik mal nog wel aan 5.1.2.e dat deze tekst gewijzigd is en de reden waarom.

Dag 5.1.2.e

Dank voor uw bericht, ik begrijp uw bezorgdheid. U noemt Rijkswaterstaat in uw bericht, maar omdat u hem aan gestuurd heeft ga ik er voor nu even vanuit dat hij bedoelt is voor Staatsbosbeheer.

In de natuur gaat het er inderdaad anders aan toe dan op de boerderij of op de manege. De dieren, zoals de zwarte runderen, maar ook de wilde paarden, hebben een vrij leven en kunnen in deze vrijheid zeer oud worden. In familieverband beschermen de kuddes zich tegen de roofdieren, daar is veel ervaring mee opgedaan in binnen- en buitenland.

De kwetsbare periodes zijn als er jonge dieren geboren worden en als de dieren oud en ziek worden. Dan kunnen ze ten prooi vallen aan roofdieren. Nieuwere kuddes moeten dat inderdaad nog leren. We geven deze kudde graag hiervoor de tijd en de rust.

Hieronder vindt u wat meer achtergrondinfo over onze visie; terwijl we goed begrijpen dat niet iedereen die visie deelt.

<https://www.boswachtersblog.nl/drentsfriesewold/2024/03/16/welkom-aan-een-nieuwe-hulp-in-strijd-tegen-grassen-exmoor-gaat-helpen-aekingerzand/>

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

5.1.2.e

Staatsbosbeheer

Bestuur en strategie | afdeling juridische zaken

E 5.1.2.e @staatsbosbeheer.nl
T 5.1.2.e | M 5.1.2.e

5.1.2.e

Smalle Pad 5 | 3811 MG Amersfoort
postbus 2 | 3800 AA Amersfoort

125 jaar
Staatsbosbeheer

Luister, kijk en beleef
jaarvanhetbos.nl

Van: Boerma, Imke <5.1.2.e @staatsbosbeheer.nl>
Verzonden: vrijdag 28 juni 2024 15:16
Aan: 5.1.2.e <5.1.2.e @staatsbosbeheer.nl>
Onderwerp: Re: reactie op klacht D24-20506

Dag 5.1.2.e goed gezien. Ik zou deze zinnen eruit laten:

De dieren leven in vrijheid, hoeven niet als voedsel of ter vermaak van de mens te dienen maar zijn onderdeel van de natuur. Daar horen ook gevaren bij.

En

We begrijpen heel goed dat als mensen dieren houden voor voedsel of voor hun hobby ze een andere band met dieren opbouwen en dat de wreedheid van de natuur daar haaks op staat.

Dat roept inderdaad weerstand op en volgens mij loopt de tekst dan nog steeds,

Groet, imke

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Op 28 jun. 2024 om 13:01 heeft 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl> het volgende geschreven:

Dag Imke,

Als ik goed begrepen heb vervang jij Joke? In het dossier Aekingerzand had ik gevraagd aan 5.1.2.e (5.1.2.e) van PE Drenthe om klachten met mij af te stemmen om te voorkomen dat we er later juridisch last van krijgen. Onderstaande cursieve tekst kreeg ik van 5.1.2.e Ligt al een tijdje bij mij, maar heb prio gegeven aan andere zaken. Mevrouw heeft in de tussentijd voortgangsbericht gehad.

Ik wilde met 5.1.2.e afstemmen BR Aangezien jij op de hoogte bent, zou jij kunnen kijken naar onderstaande tekst. Ik vraag me namelijk af of met name de gele tekst wel handig is.

Misschien maak ik me druk om niks, maar heb het graag gecheckt.

Dag 5.1.2.e

Dank voor uw bericht, ik begrijp uw bezorgdheid. U noemt Rijkswaterstaat in uw bericht, maar omdat u hem aan gestuurd heeft ga ik er voor nu even vanuit dat hij bedoelt is voor Staatsbosbeheer.

In de natuur gaat het er inderdaad anders aan toe dan op de boerderij of op de manege. De dieren leven in vrijheid, hoeven niet als voedsel of ter vermaak van de mens te dienen maar zijn onderdeel van de natuur. Daar horen ook gevaren bij. De dieren, zoals de zwarte runderen, maar ook de wilde paarden, hebben een vrij leven en kunnen in deze vrijheid zeer oud worden. In familieverband beschermen de kuddes zich tegen de roofdieren, daar is veel ervaring mee opgedaan in binnen- en buitenland.

De kwetsbare periodes zijn als er jonge dieren geboren worden en als de dieren oud en ziek worden. Dan kunnen ze ten prooi vallen aan roofdieren. Nieuwere kuddes moeten dat inderdaad nog leren. We geven deze kudde graag hiervoor de tijd en de rust.

We begrijpen heel goed dat als mensen dieren houden voor voedsel of voor hun hobby ze een andere band met dieren opbouwen en dat de wreedheid van de natuur daar haaks op staat.

Hieronder vindt u wat meer achtergrondinfo over onze visie; terwijl we goed begrijpen dat niet iedereen die visie deelt.

<https://www.boswachtersblog.nl/drentsfriesewold/2024/03/16/welkom-aan-een-nieuwe-hulp-in-strijd-tegen-grassen-exmoor-gaat-helpen-aekingerzand/>

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

5.1.2.e

Staatsbosbeheer

Bestuur en strategie | afdeling juridische zaken

E 5.1.2.e [@staatsbosbeheer.nl](mailto:5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl)

T 5.1.2.e | M 5.1.2.e

BR

Smalle Pad 5 | 3811 MG Amersfoort
postbus 2 | 3800 AA Amersfoort

-

[<image002.png>](#)

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>

Verzonden: maandag 10 juni 2024 12:10

Aan: 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>

Onderwerp: FW: reactie op klacht D24-20506

Check antwoord

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

5.1.2.e

Staatsbosbeheer
| provinciale eenheid Drenthe

E 5.1.2.e @staatsbosbeheer.nl
T 5.1.2.e | M 5.1.2.e

Locatie: Groningen

Smallepad 5 | 3811 MG | Amersfoort
postbus 2 | 3800 AA | Amersfoort

<image007.jpg>

[<image008.png>](#) [<image009.png>](#) [<image010.png>](#) [<image011.png>](#) [<image012.png>](#)

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e @staatsbosbeheer.nl>

Verzonden: woensdag 5 juni 2024 16:27

Aan: 5.1.2.e <5.1.2.e @staatsbosbeheer.nl>

Onderwerp: reactie op klacht D24-20506

Dag 5.1.2.e

Dank voor uw bericht, ik begrijp uw bezorgdheid. U noemt Rijkswaterstaat in uw bericht, maar omdat u hem aan gestuurd heeft ga ik er voor nu even vanuit dat hij bedoelt is voor Staatsbosbeheer.

In de natuur gaat het er inderdaad anders aan toe dan op de boerderij of op de manege. De dieren leven in vrijheid, hoeven niet als voedsel of ter vermaak van de mens te dienen maar zijn onderdeel van de natuur. Daar horen ook gevaren bij. De dieren, zoals de zwarte runderen, maar ook de wilde paarden, hebben een vrij leven en kunnen in deze vrijheid zeer oud worden. In familieverband beschermen de kuddes zich tegen de roofdieren, daar is veel ervaring mee opgedaan in binnen- en buitenland.

De kwetsbare periodes zijn als er jonge dieren geboren worden en als de dieren oud en ziek worden. Dan kunnen ze ten prooi vallen aan roofdieren. Nieuwere kuddes moeten dat inderdaad nog leren. We geven deze kudde graag hiervoor de tijd en de rust.

We begrijpen heel goed dat als mensen dieren houden voor voedsel of voor hun hobby ze een andere band met dieren opbouwen en dat de wreedheid van de natuur daar haaks op staat.

Hieronder vindt u wat meer achtergrondinfo over onze visie; terwijl we goed begrijpen dat niet iedereen die visie deelt.

<https://www.boswachtersblog.nl/drentsfriesewold/2024/03/16/welkom-aan-een-nieuwe-hulp-in-strijd-tegen-grassen-exmoor-gaat-helpen-ackingerzand/>

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

5.1.2.e

Staatsbosbeheer

team Drents-Friese Wold | provinciale eenheid Drenthe

E 5.1.2.e [@staatsbosbeheer.nl](mailto:5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl)

T 5.1.2.e | M 5.1.2.e

Locatie: Hoogersmilde

Smallepad 5 | 3811 MG | Amersfoort
postbus 2 | 3800 AA | Amersfoort

<image001.jpg>

-

-

-

-

-

[<image008.png>](#)

[<image009.png>](#)

[<image010.png>](#)

[<image011.png>](#)

[<image012.png>](#)

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@outlook.com>

Verzonden: zondag 2 juni 2024 23:14

Aan: SBB Contact <contact@staatsbosbeheer.nl>

Onderwerp: Wolf en paarden

U ontvangt niet vaak e-mail van 5.1.2.e [@outlook.com](mailto:5.1.2.e@outlook.com). [Meer informatie over waarom dit belangrijk is](#)

Goedenavond,

Ik reageer omdat ik hoor dat u een kudde paarden gebruikt om gebied onder andere in het Drents Friese Wold te begrazen. Daarbij stelt u de paarden willens en wetens bloot aan aanvallen door wolven. Daarbij zijn al, zoals bij u bekend, veulens het slachtoffer geworden van wolven.

Ik vind het meer dan triest dat uw medewerkers, die zich volledig bewust zijn van de gevaren voor deze dieren, weerloze veulens ten prooi laten vallen aan wolven. En daarbij zonder blikken of blozen vertellen dat ze ervan uitgaan dat de paarden vast wel een manier zullen vinden en dus zullen leren om zich te verweren. Wat een walgelijke en onacceptabele manier van handelen vind ik dit. Ik neem aan dat u weet dat paarden vluchtdieren zijn en wat dat betekent? U heeft niet het recht om dieren die u gebruikt opzettelijk in gevaar te brengen. Integendeel. Als u dieren gebruikt voor uw doeleinden bent u er verantwoordelijk voor dat deze dieren veilig zijn en blijven. Dus is het uw taak om ze te beschermen, hoeveel moeite dat ook kost. Dat kan bijvoorbeeld door moeders en hun veulens nachts naar binnen te doen totdat de veulens groot genoeg zijn om zich te verdedigen, als ze dat ooit al kunnen. En anders een andere oplossing te zoeken voor het juist beheren van uw terrein. Verder begrijp ik dat er ook het gevaar is dat de wolven zich gaan voeden met paarden van particuliere eigenaren. Dat lijkt me ook hoogst onwenselijk. Zoals het ook onwenselijk is dat wolven zich tegoed doen aan schapen. Het leed dat daardoor deze dieren en hun eigenaren, die ook weerloos zijn want de eigenaren mogen hun dieren niet eens verdedigen tegen wolven, vind ik te triest voor woorden. Dat (medewerkers van) rijkswaterstaat dan besluiten om ook nog eens dieren willens en wetens aan wolven ten prooi te laten vallen, daar heb ik geen woorden voor. Hoe onmenselijk is dat. Kunt u zich niet een beetje de paniek van die dieren voorstellen?

Ik ben dus meer dan onaangenaam verrast door dergelijk in mijn ogen bewust onverantwoord en onethisch handelen van Staatsbosbeheer. Ik hoop dat er heel erg snel een andere werk- en handelswijze geïntroduceerd gaat worden, waarbij niet uw belang maar vooral dat van de dieren die u gebruikt voorop komt te staan, zodat er niet onnodig leed wordt veroorzaakt.

Groet,

5.1.2.e

Verzonden vanuit [Outlook voor iOS](#)

From: 5.1.2.e Pels Rijcken" <5.1.2.e@pelsrijcken.nl>
Sent: Wed, 19 Jun 2024 16:14:56 +0200
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Cc: "Egmond, Marjolijn van" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Subject: SBB; 5.1.2.e

Geachte 5.1.2.e beste 5.1.2.e

Van 5.1.2.e kreeg ik de concept dagvaarding in kort geding van 5.1.2.e doorgezonden. Naar aanleiding daarvan merk ik graag het volgende op.

- Ik zal aan 5.1.2.e verhinderdata doorgeven. Met wier/wiens verhinderdata moet ik verder rekening houden? Geven jullie die aan mij door?
- Treden wij ook op voor 5.1.2.e (die ogenschijnlijk met de haren bij deze zaak wordt gesleept)? Zo ja, dan zou ik het plezierig vinden een bericht van die strekking van 5.1.2.e te ontvangen;

Dan Inhoudelijk:

- (i) de stelling is dat de Exmoor pony's niet beschermd worden tegen wolven en "in de afgelopen tijd" zouden zich "meerdere" aanvallen op pony's hebben voorgedaan. Herkennen jullie die stellingen?
- (ii) Klopt het dat de pony's gehouden dieren zijn?
- (iii) 5.1.2.e lijkt zijn persoonlijk belang bij de vordering te baseren op de redenering dat de pony's als het ware wolven aantrekken en dat die vervolgens op enig moment wel eens de blik zoden kunnen richten op de paarden van 5.1.2.e (die kennelijk (ook) niet tegen wolven worden beschermd). Valt daar iets tegenin te brengen?
- (iv) Geeft de concept dagvaarding anderszins nog aanleiding voor opmerkingen?

Ik zal even nadenken over een kosteninschatting en laat die binnenkort weten. Voor overleg ben ik uiteraard graag beschikbaar.

Vriendelijke groet,

5.1.2.e

5.1.2.e | advocaat - counsel | Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn N.V. | Bezuidenhoutseweg 57 | Postbus 11756, 2502 AT Den Haag | +31 70 5.1.2.e 5.1.2.e 5.1.2.e@pelsrijcken.nl | www.pelsrijcken.nl |

worden verricht op grond van een overeenkomst van opdracht als bedoeld in artikel 7:400 van het Burgerlijk Wetboek met de naamloze vennootschap Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn N.V., gevestigd te Den Haag en ingeschreven in het Handelsregister onder nr. 27283716. Op de overeenkomst zijn de algemene voorwaarden van toepassing, die zijn gedeponneerd ter griffie rechtbank Den Haag onder nr. 2022-16. Daarin is een aansprakelijkheidsbeperking opgenomen. De algemene voorwaarden zijn te raadplegen op www.pelsrijcken.nl/algemene-voorwaarden en worden op verzoek langs elektronische weg of op andere wijze kosteloos aan u toegezonden.

This message is solely intended for the addressee and may contain information that is confidential and legally privileged. If you are not the intended recipient please notify the sender immediately and delete this message. All our services are performed by virtue of an agreement for the supply of services as referred to in Section 7:400 of the Dutch Civil Code between Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn N.V. and the client. Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn N.V. is a public limited company that is based in The Hague and registered with the Chamber of Commerce Haaglanden under number 27283716. All services provided are subject to our general terms and conditions which include a limitation of liability clause and are deposited with the District Court of The Hague under number 2022-16. Our general terms and conditions can be found on our website www.pelsrijcken.nl/en/general-terms-and-conditions and upon request we will provide you with a copy, free of charge.

From: "5.1.2.e"
Sent: Mon, 1 Jul 2024 13:44:09 +0200
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Subject: RE: reactie klacht d24 20590

Dag 5.1.2.e

Zie onder cursief. Ik heb e.e.a. aangepast en in lijn gebracht van vorige klachtafhandeling.

Geachte 5.1.2.e

Dank voor uw bericht.

De wolf zorgt ook voor ons voor uitdagingen. Het inzetten van kuddes is een van de maatregelen die we nemen. In familieverband beschermen kuddes runderen en paarden zich tegen roofdieren, daar is veel ervaring mee opgedaan in binnen- en buitenland. We zien dat de dieren kunnen leren om zichzelf en hun jongen te verdedigen tegen roofdieren. We geven deze kudde graag hiervoor de tijd en de rust.

In de natuur zullen er altijd dieren ten prooi vallen aan andere dieren. De kwetsbare periodes zijn als er jonge dieren geboren worden en als de dieren oud en ziek worden.

We herkennen ons niet in het beeld dat we het ene dier voeren aan het andere, ook zijn de gebieden in onze ogen niet te klein.

Meer achtergrondinfo vindt u hier:

- Blog van onze boswachter publiek: <https://www.boswachtersblog.nl/drentsfriesewold/2024/03/16/welkom-aan-een-nieuwe-hulp-in-strijd-tegen-grassen-exmoor-gaat-helpen-aekingerzand/>
- Artikel RTV drenthe: <https://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/16557396/derde-veulen-binnen-tien-dagen-verdwenen-van-kudde-exmoorponys-op-het-aekingerzand>

Mest is juist het probleem voor deze vegetatie, dus dat is geen optie. Wilde dieren zoals edelherten, maar ook wilde paarden, vechten met elkaar om zich voort te mogen planten in de natuur. Dieren raken daarbij soms gewond; ze zonderen zich dan af en herstellen zich meestal. In de natuur gaat het anders eraan toe dan op een manege.

Het staat u uiteraard vrij om meldingen te doen bij andere organisaties. Staatsbosbeheer heeft geen leden, dus u kunt uw lidmaatschap niet opzeggen.

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

5.1.2.e

Staatsbosbeheer

Bestuur en strategie | afdeling juridische zaken

E 5.1.2.e @staatsbosbeheer.nl

T 5.1.2.e | M 5.1.2.e

5.1.2.e

Smalle Pad 5 | 3811 MG Amersfoort
postbus 2 | 3800 AA Amersfoort

125 jaar
Staatsbosbeheer

Luister, kijk en beleef
jaarvanhetbos.nl

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>

Verzonden: maandag 1 juli 2024 09:38

Aan: 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>

Onderwerp: FW: reactie klacht d24 20590

Dit is de 2^e klacht. Hoor graag of het zo de deur uit kan.

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

5.1.2.e

Staatsbosbeheer

| provinciale eenheid Drenthe

E 5.1.2.e @staatsbosbeheer.nl

T 5.1.2.e | M 5.1.2.e

Locatie: Groningen

Smallepad 5 | 3811 MG | Amersfoort
postbus 2 | 3800 AA | Amersfoort

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Verzonden: maandag 10 juni 2024 12:10
Aan: 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Onderwerp: FW: reactie klacht d24 20590

Check 5.1.2.e kan klacht zo beantwoord worden?

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

5.1.2.e

Staatsbosbeheer
 | provinciale eenheid Drenthe

E 5.1.2.e @staatsbosbeheer.nl
 T 5.1.2.e | M 5.1.2.e

Locatie: Groningen

Smallepad 5 | 3811 MG | Amersfoort
 postbus 2 | 3800 AA | Amersfoort

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Verzonden: woensdag 5 juni 2024 16:22
Aan: 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Onderwerp: reactie klacht d24 20590

Geachte 5.1.2.e

Dank voor uw berichtje. Ik zal proberen te antwoorden op uw klacht.

De wolf zorgt ook voor ons voor uitdagingen. Het inzetten van kuddes runderen en paarden met een familiale band die zichzelf goed kunnen verdedigen is een van de maatregelen die we nemen. We zien dat de dieren kunnen leren om zichzelf en hun jongen te verdedigen tegen predatoren. Daar moeten we ze wel de tijd voor geven. Hoewel de Exmoors in het Drents-Friese Wold dit nu nog niet zo goed kunnen, leert de ervaring in Europa dat de dieren daar na verloop van tijd steeds beter in worden. In de natuur zullen er altijd dieren ten prooi vallen aan andere dieren. We begrijpen heel goed dat een veulen dat slachtoffer wordt

meer emotie oproept dan een koolmees dat opgegeten wordt door een sperwer of een slak door een egel. We herkennen ons niet in het beeld dat we het ene dier voeren aan het andere, ook zijn de gebieden in onze ogen niet te klein.

Meer achtergrondinfo vindt u hier:

- Blog van onze boswachter publiek: <https://www.boswachtersblog.nl/drentsfriesewold/2024/03/16/welkom-aan-een-nieuwe-hulp-in-strijd-tegen-grassen-exmoor-gaat-helpen-aekingerzand/>
- Artikel RTV drenthe: <https://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/16557396/derde-veulen-binnen-tien-dagen-verdwenen-van-kudde-exmoorponys-op-het-aekingerzand>

Mest is juist het probleem voor deze vegetatie, dus dat is geen optie. Wilde dieren zoals edelherten, maar ook wilde paarden, vechten met elkaar om zich voort te mogen planten in de natuur. Dieren raken daarbij soms gewond; ze zonderen zich dan af en herstellen zich meestal. In de natuur werkt het anders dan op een manege.

Het staat u uiteraard vrij om meldingen te doen bij andere organisaties. Staatsbosbeheer heeft geen leden, dus u kunt uw lidmaatschap niet opzeggen.

Ik hoop uw klacht voor nu voldoende te hebben afgehandeld.

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

5.1.2.e

Staatsbosbeheer

team Drents-Friese Wold | provinciale eenheid Drenthe

E 5.1.2.e 5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl

T 5.1.2.e | M 5.1.2.e

Locatie: Hoogersmilde

Smallepad 5 | 3811 MG | Amersfoort
postbus 2 | 3800 AA | Amersfoort

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@gmail.com>

Verzonden: maandag 3 juni 2024 13:31

Aan: SBB Contact <contact@staatsbosbeheer.nl>

Onderwerp: Klacht

U ontvangt niet vaak e-mail van 5.1.2.e @gmail.com. [Meer informatie over waarom dit belangrijk is](#)

Bij deze wil ik een officiële klacht indienen tegen de manier waarop Staatsbosbeheer haar dieren verzorgt.

Eerst liet zij heeft grote grazers verhongeren in de Oostvaardersplassen. En nu voert zij de veulentje aan de wolven in het DrentsFriesWold.

Voor beide gebieden geldt, de grazers kunnen geen verblijf elders zoeken. Een natuurlijke situatie ziet er dus anders uit.

Bovendien zijn de gebieden te klein en is er ook van uit dat oogpunt geen sprake van een natuurlijke situatie.

Strooi wat mest uit, als dat zo belangrijk is voor de vegetatie, maar stop het voeren van de wolf op deze manier.

Tot slot dien ik ook een klacht in voor de manier waarop SBB haar dieren verzorgt. De hengst in het Drents Friese Wold is ernstig gewond en lijdt enorm. Als ik zo met mijn dieren om zou gaan had ik de dierenbescherming op mijn dak.

Dan rest mij ook om bij de dierenbescherming een melding te doen.

Naast het indienen van de bovenstaande klacht, trek ik ook mijn lidmaatschap in.

5.1.2.e

5.1.2.e

5.1.2.e

5.1.2.e

[22-05-2024, 11:03:25] Exmoors DFW: Berichten en oproepen worden end-to-end versleuteld. Alleen mensen in deze chat kunnen ze lezen, beluisteren of delen.

[22-05-2024, 11:03:25] 5.1.2.e 5.1.2.e heeft deze groep gemaakt

[22-05-2024, 12:24:59] Exmoors DFW: 5.1.2.e heeft je toegevoegd

[22-05-2024, 12:25:39] 5.1.2.e Met 5.1.2.e 5.1.2.e in deze groep, is het dan de bedoeling dat we alle contacten naar buiten via hen laten lopen?

[22-05-2024, 14:31:23] 5.1.2.e 5.1.2.e 5.1.2.e voor Staatsbosbeheer in Drenthe. @ 5.1.2.e we hebben elkaar afgelopen week bij het provinciale wolvenoverleg ontmoet.

[22-05-2024, 15:15:39] 5.1.2.e Op dit moment tel ik 11 ponies in het veld ivm 12 volwassen dieren

[22-05-2024, 15:19:12] 5.1.2.e Dat bericht krijg ik vandaag meer. Van anderen krijg ik bericht over grote druk van wolf

[22-05-2024, 15:20:54] 5.1.2.e Nee hoor, dat is niet nodig. Wel lijkt het me goed dat we hier met elkaar delen wanneer we contact hebben met media.

[22-05-2024, 15:46:01] 5.1.2.e Hebben naast de 2 eerdere woo verzoeken nu nog een woo verzoek binnen. Deze persoon wil alle communicatie tussen staatsbosbeheer en de nvwa en 5.1.2.e en bij12 aangaande de exmoors....

Kan het even niet leuker maken. Is een klus die ik op zal pakken.

[22-05-2024, 15:51:40] 5.1.2.e Prima om daar open over te zijn

[22-05-2024, 15:54:33] 5.1.2.e Zijn nvwa en BIJ12 woo verplicht?

[22-05-2024, 15:55:05] 5.1.2.e Precies. Het is fijn als we van te voren met elkaar delen welke media zich melden en de boodschappen met elkaar hier kunnen delen. Dan kan ieder naar eigen rol en verantwoordelijkheid pers te woord staan. Wat betreft de openbaarheid: ik adviseer om hier zo feitelijk mogelijk te communiceren, zonder (te veel) persoonlijke meningen en in gedachten houdend dat al onze communicatie openbaar gemaakt kan worden.

[22-05-2024, 15:55:30] 5.1.2.e Oh ja, dit is 5.1.2.e Staatsbosbeheer

[22-05-2024, 15:56:26] 5.1.2.e NVWA wel, BIJ12 volgens mij niet. Dus via een medewerker van Staatsbosbeheer is zulke communicatie openbaar.

[22-05-2024, 15:58:19] 5.1.2.e Vanochtend heb ik gesproken met een 5.1.2.e Die kondigde aan mij een proces aan te doen ivm dierenmishandeling door pony's te plaatsen in dfw. Zijn er woo verzoeken van hem?

[22-05-2024, 15:58:48] 5.1.2.e Qua privacy horen wij nooit van wie het woo-verzoek is.

[22-05-2024, 15:59:02] 5.1.2.e Soms zetten mensen dat zelf op social media

[22-05-2024, 15:59:50] 5.1.2.e Daar neem ik geen kennis van. Ben ik niet bij aangesloten

[22-05-2024, 17:54:19] 5.1.2.e <bijgevoegd: 00000019-PHOTO-2024-05-22-17-54-19.jpg>

[22-05-2024, 17:54:19] 5.1.2.e is die vermiste 2 jarige hengst dan waarom we er nu 11 tellen?

[22-05-2024, 18:01:46] 5.1.2.e Eerder telden we 12 volwassen dieren nu 11. Een van de 2 2 jarige hengsten hebben we vandaag niet gezien maar gister nog wel

[22-05-2024, 18:02:36] 5.1.2.e Dank voor de update

[22-05-2024, 19:56:36] ~ 5.1.2.e ~ 5.1.2.e heeft de groepsafbeelding gewijzigd

[22-05-2024, 19:57:06] ~ 5.1.2.e ~ 5.1.2.e heeft de groepsafbeelding gewijzigd

[22-05-2024, 19:58:34] 5.1.2.e 5.1.2.e heeft de groepsafbeelding gewijzigd

[22-05-2024, 19:59:09] ~ 5.1.2.e : 5.1.2.e heeft de groepsafbeelding gewijzigd

[23-05-2024, 13:07:28] 5.1.2.e video weggelaten

[23-05-2024, 13:07:28] 5.1.2.e : dit filmpje is volgens mij gemaakt op dinsdagmiddag. daarin zie je de hengst achter een donkere exmoor aanjagen. dat is 1 van de 2 jarige hengsten. de andere donkere 2 jarige hengst komt ook in beeld. beide 2 jarige hengsten rennen prima rond en tonen hierbij geen last van mankheid.

[23-05-2024, 13:09:15] 5.1.2.e toen ik op het aekingerzand was met de nvwa op zaterdag liep de ene hengst wel nog mank maar niet heel duidelijk. Ten opzichte van woensdag was het toen aanmerkelijk verbeterd.

[23-05-2024, 13:15:14] 5.1.2.e Ik ben dinsdag avond in het veld geweest om te kijken of de veulens er waren. Toen was de kudde gesplitst in 3 merries (waarvan 2 die hun veulen kwijt waren) en 1 2-jarige hengst en een andere groep met 1 gezenderde merrie. De grotere groep heb ik zien lopen, maar was door bosjes en het verspreid lopen van de dieren, niet goed te tellen.

Ik heb toen veulens gezicht en delen gevonden. Daar is de taxateur van bij 12 bij geweest. Dat nam zoveel tijd dat het donker was toen ik wegging. Ik had toen geen mogelijkheid om de andere dieren op te zoeken en te tellen of te identificeren.

[23-05-2024, 13:41:48] 5.1.2.e <bijgevoegd: 00000031-PHOTO-2024-05-23-13-41-48.jpg>
 [23-05-2024, 13:41:48] 5.1.2.e kreeg deze doorgestuurd.... Zeer vervelend dat mensen vragen in te grijpen in een kudde die niet van hen is op terrein dat niet van hen is.
 [23-05-2024, 13:48:54] 5.1.2.e We hebben ook in andere terreinen gezien dat hengsten alleen zich wel redden.

In de lange poel heeft een hengst een jaar alleen gelopen.

Bij de ganzenpoel was er dit jaar 1 ontsnapt en weer teruggeplaatst. Deze hengst was echter daarna niet meer gezien, tot afgelopen zondag, toen liep hij bij de andere 3 hengsten.

[23-05-2024, 13:50:25] 5.1.2.e Even voor mijn beeld; dit is het 12e dier?
 [23-05-2024, 13:59:06] 5.1.2.e Ik kan niet zien of het dier 12 is. Het is een hengst van 2 jaar. (Die zijn het donkerste van kleur)
 Daar zijn er 2 van.
 Ze liepen in het filmpje hierboven dus nog bij elkaar en bij de kudde. En waren met rennen niet zichtbaar mank.

Of degene op de foto mank loopt, kan ik niet zien. Of hij de hele tijd alleen staat, kan ik niet zien op de foto.

Sowieso is niet te zien op de foto of hij nu alleen staat. Hij staat wel als enige op de foto, maar wie weet staat de rest achter de fotograaf.

[23-05-2024, 14:00:03] 5.1.2.e De merrie die als eerste een veulen had, bpl, heeft ook een periode apart van de kudde gestaan.
 [23-05-2024, 14:02:54] 5.1.2.e <https://www.facebook.com/share/v/gBSUyYdHoMJqCK8E/>
 [23-05-2024, 14:03:05] 5.1.2.e video weggelaten
 [23-05-2024, 14:03:08] 5.1.2.e 5.1.2.e van de gemeente stuurt net dit filmpje
 [23-05-2024, 14:04:49] 5.1.2.e In sociale kuddes kan het er nu eenmaal heftig aan toe gaan zoals bij deze koniks. In deze kudde zijn in 2 maanden 6 dieren overleden door interactie

[23-05-2024, 14:06:16] 5.1.2.e Ok, dank je... verhelderend
 [23-05-2024, 14:07:44] 5.1.2.e video weggelaten
 [23-05-2024, 14:08:02] 5.1.2.e Deze hengst liep woensdag mank. Geen idee of het dezelfde is.
 [23-05-2024, 14:09:59] 5.1.2.e Zaterdag liep hij al veel beter, zo je ziet. De man van de nvwa heeft hem bekeken en sloot het dossier. video weggelaten
 [23-05-2024, 14:11:23] 5.1.2.e Best mogelijk dat dezelfde hengst zich dinsdagavond vergallopeerd heeft en de oude blessure nu meer opspeelt. Hij kiest nu voor rust.
 [23-05-2024, 14:15:32] 5.1.2.e Trouwens, volgens mij is de hengst gefilmd in de buurt van de schapendrift. Daar kan de filmster het terrein niet in, daar loopt geen wandelpad. Die mevrouw veroorzaakt bij het dier onrust, ze komt hem te dichtbij, hij wil voor haar vluchten. (Dat is mooi exmoor gedrag, afstand houden tot mensen)
 Maar hij loopt nu meer en hij loopt harder dan hij eigenlijk wil. Door deze mevrouw overbelast hij dus weer zijn been.

☺ is dat diervriendelijk?

[23-05-2024, 14:16:33] 5.1.2.e Wat is dat voor organisatie die wolven in westerveld en omgeving?
 [23-05-2024, 15:38:26] 5.1.2.e Er komen steeds meer filmpjes van de pony 's Kunnen boa's toezicht houden op het buiten de paden lopen?
 [23-05-2024, 15:42:05] 5.1.2.e Iemand met nummer 5.1.2.e roept op bij hem of haar te melden als er 2 jonge hengsten gezien worden. Heeft iemand in deze groep dit nummer in de contacten lijst staan?
 [23-05-2024, 15:58:42] 5.1.2.e Naar mijn weten zit daar niet een specifieke organisatie achter. Het zijn inwoners uit de omgeving die wolvenmeldingen bijhouden om elkaar te waarschuwen. En nu dus meldingen over de pony's.
 [23-05-2024, 16:40:34] 5.1.2.e Voor andere Facebook gebruikers klinkt het misschien wel als iets dat officieel is. En een bepaald gewicht en kennis heeft.
 [23-05-2024, 18:08:14] 5.1.2.e Ik ging niet altijd direct in op de vraag maar ik had een eigen verhaal te vertellen. Ook even de aandacht verlegd op een andere tbo.
 [24-05-2024, 08:36:27] 5.1.2.e 11 stuks bij snackbar....geen gekke dingen
 <bijgevoegd: 00000054-PHOTO-2024-05-24-08-36-27.jpg>
 [24-05-2024, 09:20:33] 5.1.2.e Goedemorgen 5.1.2.e Uw 2 jarige hengst is gister en vandaag gezien. Hebt U hem ook al gezien in het veld . Gr 5.1.2.e

[24-05-2024, 09:20:49] 5.1.2.e Dat is fijn. Nee we hebben wel gekeken. Dank voor de melding. Waar is hij gezien en hoe gaat het met hem?

We zijn blij met de betrokkenheid maar het moet niet leiden tot buiten de paden lopen en opdrijven van de pony om te filmen of hij nog kreupel loopt

[24-05-2024, 09:59:06] 5.1.2.e Dit bericht is verwijderd.

[24-05-2024, 10:01:43] 5.1.2.e Weet iemand of hier ook betrouwbare publieksinformatie over te vinden is? Dus een goede bron om naar te verwijzen?

[24-05-2024, 10:16:03] 5.1.2.e Het is mij niet duidelijk waar het woord hier naar verwijst.

Over een wilde kudde die in alle vrijheid leeft?

[24-05-2024, 10:19:29] 5.1.2.e In deze groep is oefenen in correct formuleren van belang.

Een waarde oordeel lijkt me niet verstandig, zeker niet als het indirect nadelig uitpakt voor de exmoors. Ik doel op:

Een goed vertroeteld dressuurpaard

[24-05-2024, 10:31:23] 5.1.2.e Excuses voor de formulering, het was neutraler bedoeld dan het overkwam.

[24-05-2024, 10:33:37] 5.1.2.e Dat bedoel ik inderdaad. Het verschil in hoe zorgplicht wordt toegepast. Maar dan begrijpelijk voor een breed publiek.

[24-05-2024, 11:01:30] 5.1.2.e Even wat anders. Mensen hebben opgeroepen de nvwa te informeren. En er zijn nu een heleboel die dat doen.

De nvwa heeft mij net gebeld. Was een prettig en neutraal gesprek. Voorstel is nu dat ze woensdag kijkje komen nemen waar wij ook uitleggen wat we hier doen en waarom. De nvwa kan dan de zaak ook sluiten.

Voorstel is dat ze woensdagmorgen komen; 5.1.2.e kan dan volgens zijn agenda, maar belangrijk is ook dat 5.1.2.e of 5.1.2.e kan. Lukt dat?

2. Daarnaast is ook de communicatieafdeling nvwa geïnteresseerd. 5.1.2.e wie kan ik naar voren schuiven als ze willen sparren?

[24-05-2024, 11:05:17] 5.1.2.e Ook Hart van Nederland pakt het nu op en wil ons spreken

[24-05-2024, 11:08:37] 5.1.2.e Qua woordvoering met mij of met Joke, inhoudelijk beter met 5.1.2.e

[24-05-2024, 11:21:07] 5.1.2.e Hoe laat komen ze woensdag? Ik wil er graag bij zijn, maar ik moet dan iets regelen voor mijn werk 5.1.2.e

Ik heb eerder uitgebreid gesproken en gekeken bij de dieren met 5.1.2.e van de nvwa.

[24-05-2024, 11:22:29] 5.1.2.e Ze hadden het over half 10. Ik zal doorgeven dat je al met deze man gesproken hebt. Ik vermoed dat hij daarvan niet van op de hoogte is.

[24-05-2024, 11:29:56] 5.1.2.e Heb je ze al gesproken? Ik namelijk niet. BR

BR (dan pakt 5.1.2.e het op) maar ik ben wel bereikbaar (ook omdat ik 5.1.2.e hier het meeste van weet nu)

[24-05-2024, 11:30:10] 5.1.2.e Dan ga ik je nu bellen 5.1.2.e ik heb ze net gesproken

[24-05-2024, 11:38:07] 5.1.2.e 5.1.2.e Heb 5.1.2.e 5.1.2.e van de nvwa geïnformeerd dat je zijn collega al ontvangen hebt. Wist hij niks van, maar hij spreekt hem zo. Als daarmee vragen zijn beantwoord is bezoek woensdag niet nodig. Ik hou jullie op de hoogte.

[24-05-2024, 12:48:37] 5.1.2.e: Het is moeilijk te begrijpen en te accepteren voor mensen dat exmoorpony's een andere verzorging nodig hebben dan rijpaarden.

We hebben echter met elkaar gekeken welk dier zichzelf goed kan redden, zelfredzaam is, winterhard en goed samen gaat met publiek. Ervaringen met de exmoor leert dat dit dier op al die vlakken het heel goed doet.

Wij hebben daar vertrouwen in. Andere mensen moeten de exmoor en ons daarin leren vertrouwen. Dat kost tijd.

Het is dus niet dat we zomaar er paarden hebben neer gezet en ook niet zomaar deze samenstelling of deze individuen. Als ras zijn ze sober en hard. Een grootdeel van deze individuen heeft ervaringen met de wolf en dat dus overleeft.

[24-05-2024, 12:59:48] 5.1.2.e Dag 5.1.2.e volgens mij hebben we een heel goed verhaal hoor. Maar het klopt dat bepaalde groepen deze filosofie lastig vinden.

[24-05-2024, 13:00:46] 5.1.2.e Heb nvwa gesproken. Woensdag is idd niet meer nodig. 5.1.2.e heeft een goed beeld en is nu bezig met zijn rapport. Ik krijg daar een kopie van die we ook kunnen delen.

[24-05-2024, 13:03:52] 5.1.2.e Mooi.

Heb ook een goed gesprek gehad met 5.1.2.e en de dieren uitgebreid kunnen bekijken. Hij wilde luisteren naar ons verhaal en kon ook inzien dat het niet zonder visie is. Ik wil best met meer mensen van de nvwa de dieren bekijken en de visie bespreken. Kan best leerzaam voor hen zijn.

[24-05-2024, 13:24:18] 5.1.2.e Heb je aanbod doorgegeven aan 5.1.2.e van de nvwa. Dus wie weet

[24-05-2024, 16:21:14] 5.1.2.e 5.1.2.e geeft maandag een reactie voor Hart van Nederland, Joke is er ook bij.

[24-05-2024, 16:34:43] 5.1.2.e Succes!

[24-05-2024, 21:31:09] 5.1.2.e Kudde is weer met 12 bij elkaar, alles lijkt rustig.

[24-05-2024, 21:31:09] 5.1.2.e video weggelaten

[24-05-2024, 21:31:32] 5.1.2.e De donkere 2 zijn de 2 jarige hengsten. De linker daarvan is de manke.

[24-05-2024, 21:32:35] ~ 5.1.2.e De dieren bij de ganzenpoel lopen met zijn 4e bij elkaar in harmonie

[24-05-2024, 21:33:25] 5.1.2.e video weggelaten

[24-05-2024, 21:33:27] 5.1.2.e Goed weekend allemaal.

[24-05-2024, 21:51:37] 5.1.2.e Ik heb 5.1.2.e van de nvwa ook deze update gestuurd.

[24-05-2024, 22:13:49] 5.1.2.e Dank je wel 5.1.2.e Fijn dat er wat rust is. Fijn ook dat jullie zo rustig en professioneel blijven en op deze wijze met ons samenwerken 🙏📧

[25-05-2024, 18:44:28] ~ 5.1.2.e: <bijgevoegd: 00000086-PHOTO-2024-05-25-18-44-28.jpg>

[25-05-2024, 18:45:09] 5.1.2.e Kan de juridische afdeling van sbb even naar deze brief kijken? Ik heb nu geen idee of dit enig hout snijdt.

[25-05-2024, 19:30:08] 5.1.2.e Laten we dit maandag even bespreken.

[25-05-2024, 20:10:17] 5.1.2.e Ook wel kort

48 uur

Vraag me af of dat juridisch wel geëist kan worden...

[25-05-2024, 20:11:31] 5.1.2.e En 5.1.2.e ligt ook niet binnen het wolven territorium

[25-05-2024, 20:12:31] 5.1.2.e Staat ook niet bij op welke grond ze dit eisen... ieg erg vervelend.

[25-05-2024, 21:08:43] 5.1.2.e Hey 5.1.2.e heel vervelend vind ik het om je te moeten storen, maar ik hoor dat 5.1.2.e en in de kielzog daarvan SBB is gesommeerd om de kudde exmoors te verwijderen van het Aekingerzand; anders komt er een kort geding. Kun je daar iets over zeggen en wat dan? En eventueel voor camera? Zo ja, wanneer dan?

[25-05-2024, 21:09:16] 5.1.2.e Het nieuws gaat snel...

Dit bericht is van RTV Drenthe

[25-05-2024, 21:23:56] 5.1.2.e Op zich heeft zo iemand geen enkele bevoegdheid om iets te eisen. Een sommatie heeft geen juridische gevolgen. Dan moet het een vordering zijn. Maar die bevoegdheid heeft een burger of advocaat niet. De volgende stap zal een officieel handhaving verzoek zijn. Die beoordelen we dan, inclusief de al reeds gehouden consteringen van mijn collega. Afhankelijk van de gestelde vragen kijken we of een inspectie nogmaals moet plaatsvinden.

[25-05-2024, 21:23:57] 5.1.2.e Zou trouwens een mooie bak zijn wanneer iedereen, iedereen maar kan someren tot een voor in hun ogen niet wenselijke situatie. Maar is wel een opstap tot verdere juridische stappen.

[25-05-2024, 21:26:12] 5.1.2.e Ik heb even wat rondgeappt en kreeg van de nvwa (op zaterdagavond) bovenstaande reactie. Lijkt erop dat we dus wel tot maandag kunnen wachten.

[25-05-2024, 23:07:48] 5.1.2.e Dank

[25-05-2024, 23:58:02] 5.1.2.e Ach, 48 uur vanaf wanneer?

[26-05-2024, 06:41:50] 5.1.2.e Gister heb ik een dergelijke app ook gehad van 5.1.2.e 5.1.2.e van rtv Drenthe. Naar mijn ervaring een integere journalist.

Ik heb haar gevraagd van wie ze weet van de sommatie brief. Ze zegt, zoals verwacht, haar bronnen niet prijs te geven maar ze stuurde me wel een foto van de brief. ☹️

Hieruit blijkt mi dat ze haar informatie van 5.1.2.e heeft. Uiterst ongepast van 5.1.2.e

[26-05-2024, 07:09:59] 5.1.2.e Ik heb haar aangegeven dat Staatsbosbeheer hier nu niet op gaat reageren

[26-05-2024, 07:33:59] 5.1.2.e Ik heb even wat geappt met 5.1.2.e haar informatie gegeven die elders te vinden is. Bijvoorbeeld het interview met omroep Fryslan. Begrip gevraagd voor onze terughoudendheid.

Dit was haar reactie

[26-05-2024, 07:34:11] 5.1.2.e Ik vind het oprecht ook heel vervelend voor jullie, dit gedoe

[26-05-2024, 07:44:30] 5.1.2.e : Dit bericht is verwijderd.

[26-05-2024, 07:48:39] 5.1.2.e Dat hebben we allemaal...

[26-05-2024, 08:11:14] 5.1.2.e Dit bericht is verwijderd.

[26-05-2024, 14:44:41] Wout Neutel: Ik heb m voorgelegd, maandag even overleg met jurist.

[26-05-2024, 14:49:23] ~ 5.1.2.e Ik wil graag weten wat het betekent als deze zaak door 5.1.2.e gewonnen wordt. Is er dan jurisprudentie over dat er geen grazers in wolvegebied buiten mogen lopen?

Zou dat dan uiteindelijk niet de oplossing voor het stikstofprobleem zijn? Zou 5.1.2.e zich realiseren dat hij zijn paarden dan ook niet meer buiten mag laten grazen?

Wij moeten al onze runderen, pony's, schapen en geiten opruimen. We hebben geen plek waar we ze in deze aantallen binnen kunnen houden.

Maar misschien hebben we dat wel voor de natuur en de wolf over. 🐺

[26-05-2024, 14:50:29] Wout Neutel: Laten we niet op de zaken vooruit lopen. Vooralsnog lijkt mij dit een losse flodder.

[26-05-2024, 19:14:23] 5.1.2.e Goedenavond 5.1.2.e Hoorde zojuist dat er een veulen is geboren in de kudde op het Aekingerzand. Gr 5.1.2.e

[26-05-2024, 19:21:41] 5.1.2.e Jullie gaan kijken?

[26-05-2024, 19:23:44] 5.1.2.e Nee, we zijn vanavond pas thuis

[26-05-2024, 21:57:15] 5.1.2.e <bijgevoegd: 00000112-PHOTO-2024-05-26-21-57-15.jpg>

[27-05-2024, 08:01:13] 5.1.2.e Hebben even ict probleempje... (2 min)

[27-05-2024, 08:09:21] 5.1.2.e bijgevoegd: 00000114-PHOTO-2024-05-27-08-09-21.jpg>

[27-05-2024, 08:09:39] 5.1.2.e Dit is wat ik zie als ik de link gebruik

[27-05-2024, 08:09:58] 5.1.2.e Bijzonder.... en is wel de link van vandaag?

[27-05-2024, 08:11:51] 5.1.2.e Heb link nogmaals verstuurd via mail

[27-05-2024, 08:21:26] 5.1.2.e Mijn internet is langzamer geworden. We zijn onder weg. Ik ga even proberen via 5.1.2.e zijn telefoon

[27-05-2024, 09:07:52] Jij: Je hebt verdwijnende chatberichten ingeschakeld. Nieuwe berichten verdwijnen 7 dagen nadat ze zijn verzonden uit deze chat, tenzij ze worden behouden. Tik om te wijzigen.

[31-05-2024, 09:45:30] 5.1.2.e Je hebt 5.1.2.e toegevoegd

[31-05-2024, 11:01:46] 5.1.2.e Je hebt 5.1.2.e toegevoegd

5.1.2.e 5.1.2.e 5.1.2.e

[08-02-2025, 17:35:45] 5.1.2.e 5.1.2.e heeft 5.1.2.e toegevoegd

[21-02-2025, 10:00:14] 5.1.2.e Wachten op dit bericht. Dit kan even duren.

[03-04-2025, 19:44:00] 5.1.2.e Je hebt 5.1.2.e toegevoegd

[04-04-2025, 12:04:15] 5.1.2.e 5.1.2.e heeft 5.1.2.e toegevoegd

[29-06-2025, 12:46:30] 5.1.2.e 5.1.2.e heeft de timer voor berichten geüpdatet. Nieuwe berichten verdwijnen 90 dagen nadat ze zijn verzonden uit deze chat, tenzij ze worden behouden. Tik om te wijzigen.

Video

Meldingen wolven in ...

1 m · ⚙️

23 mei 2024

De 2 jarige kreupele hengst is vanmorgen gesignaleerd. ... verlaten door de kudde.

Wie grijpt er in voordat deze hengst wolvendoer wordt? Kreupel en in z'n 1tje maakt hij weinig kans!

😬 1

Vind ik leuk

Opmerking

Verzenden

Delen

The Cracks · [Volgen](#)

14 mei · 🌐

No one expected that ending
....Meer weergeven

26-05-2024 Juridische stappen tegen 5.1.2.e indien kudde paarden blijft staan.

Bout advocaten uit Groningen op zaak gezet!!

5.1.2.e (tuigpaarden coryfee) schrijft:

<<Update: gisteren is de eigenaar Mekologisch Beheer in Ravenswoud door Bout Advocaten schriftelijk gesommeerd om de kudde daar per direct weg te halen. Doet hij dat dit weekend niet dan dient er zsm een kort geding bij de Voorzieningenrechter.

Ik zal Staatsbosbeheer er ook in rechte bij betrekken waar deze 5.1.2.e een samenwerking mee is aangegaan want die gaan al helemaal niet vrijuit. Het is triest dat iemand die werkzaam is als

5.1.2.e voor de 5.1.2.e zelf zijn eigen dieren verwaarloosd en deze als wolvenvoer daar in Appelscha laat grazen en alle zorg onthoudt en de instanties weggijken.

Daar komt bij dat wolven zo opzettelijk worden geleerd om op veulens en paarden te gaan jagen en dan zeg ik als paardenliefhebber / eigenaar woonachtig in dezelfde actieradius als de Appelschawolven: dit was een rode lijn, we gaan hier juridische stappen op ondernemen, er zal toch wat moeten gebeuren>> **Einde**

bericht van 5.1.2.e <https://www.facebook.com/lammert.tel>

23-05-2024 Kreupele hengst weer gespot

LID WORDEN

23-05-2024 Kreupele hengst nu solitair en onbeschermd in wolvengebied!!

<https://www.facebook.com/groups/994653607546091/posts/2224610207883752/>

23-05-2024 DFW | "Kale Duinen": Resten van veulen gevonden.

En de eerder gespotte kreupele 2 jarige hengst vermist.

<https://www.facebook.com/groups/994653607546091/posts/2224464494564990>

Link naar printscreen van 5.1.2.e

https://www.facebook.com/groups/994653607546091/posts/2226567811021325/?comment_id=2227596450918461

 Volg "Wolf en paard" op Facebook.

5.1.2.e

Update: gisteren is de eigenaar Mekologisch Beheer in Ravenswoud door Bout Advocaten schriftelijk gesommeerd om de kudde daar per direct weg te halen. Doet hij dat dit weekend niet dan dient er zsm een kort geding bij de Voorzieningenrechter. Ik zal Staatsbosbeheer er ook in rechte bij betrekken waar deze 5.1.2.e 5.1.2.e een samenwerking mee is aangegaan want die gaan al helemaal niet vrijuit. Het is triest dat iemand die werkzaam is als 5.1.2.e voor de 5.1.2.e zelf zijn eigen dieren verwaarloosd en deze als wolvenvoer daar in Appelscha laat grazen en alle zorg onthoudt en de instanties weggijken. Daar komt bij dat wolven zo opzettelijk worden geleerd om op veulens en paarden te gaan jagen en dan zeg ik als paardenliefhebber/ eigenaar woonachtig in dezelfde actieradius als de Appelschawolven: dit was een rode lijn, we gaan hier juridische stappen op ondernemen; er zal toch wat moeten gebeuren...

  109

 109

 18

 26

p59

Berichten

Info

Video's

Meer ▾

Meldingen wolven in Westerveld e...

10 u · ⚙️

UPDATE VEULENS EXMOOR PONY'S

6.30 uur uur

Gisteravond zijn er resten (voorbeen, ribbekast en een staart) van 1 veulen teruggevonden in het gebied waar de exmoorpony's lopen. Resten zijn gevonden door de eigenaar. Bij12 heeft DNA afgenomen.

Er worden nu nog 1 veulen en een kreupele 2 jarige hengst vermist.

In de kudde loopt sowieso nog 1 hoogdrachtige merrie.

Kuddes exmoorpony's:

Er loopt een kleine groep bij de Ganzepoel. Dit betreft 4 hengsten. Nummer 5 afgelopen zwaar kreupel aangetroffen (zie eerder bericht) en afgeschoten. 1 vd dieren heeft een zender om.

Kudde 2 is een grote groep (12) en lopen op de Kale Duinen tot aan de Schape Drift. Hier liepen 2 volwassen hengsten bij. Waarvan er 1 is doodgeschoten vanwege agressief gedrag. Nu loopt er nog 1 hengst bij en 2 jongere hengsten.

Maar er zijn nog 1 jongere hengst in Familie Oude...

Vergadering

5.1.2.e

Video is uitges... Microfoon is uit... Luidspreker

Hallo 5.1.2.e iemand in de vergadering
geeft u dadelijk toegang

Verlaten

BR

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>

Verzonden: vrijdag 21 november 2025 09:35

Aan: 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>

Onderwerp: RE: artikel lerende kuddes

Als reactie op de stipjes bij de Exmoors. 8 veulens geboren en er zijn 3 groot geworden. Uit mijn hoofd is alles binnen een week/10 dagen gepakt (ik heb dit wel genoteerd maar niet bij de hand), ik heb daaruit de conclusie getrokken dat de eerste twee weken bepalend zijn of een vluchtdier als een exmoor of wat voor paard dan ook, sterk genoeg is om met de kudde mee te rennen.

Groet 5.1.2.e

17-05-2024 21:44 - Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Alleen mensen in deze chat kunnen ze lezen, beluisteren of delen. *Meer informatie*

26-04-2025 10:35 - nvt: 5.12.e ik ben bij de kudde. Ik zie daar 2 veulens. 1 kleintje en een wat groter. Maar kan niet meer goed inschatten welke welke is.

26-04-2025 10:35 - nvt: Hier geen gewond dier.

26-04-2025 10:35 - nvt: Kan ook zijn dat die gewonde nu weg is en er vannacht nieuwe is geboren.

26-04-2025 10:36 - nvt:

26-04-2025 10:36 - nvt: IMG-20250426-WA0004.jpg (bestand bijgevoegd)

26-04-2025 10:36 - nvt: IMG-20250426-WA0002.jpg (bestand bijgevoegd)

26-04-2025 10:36 - nvt: Boven foto met grootste veulen.

26-04-2025 10:36 - nvt: Onder foto die ik van boa kreeg, maar dus niet kan vinden.

26-04-2025 10:41 - nvt: Kan de binnenkant van rechterachterbeen kleintje ook niet goed zien. Grote niks.

17-05-2024 21:53 - Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Alleen mensen in deze chat kunnen ze lezen, beluisteren of delen. *Meer informatie*

17-05-2024 21:54 - nvt: Dag 5.12.e hier even een berichtje van 5.12.e

Zeg, mensen hebben een melding bij nvwa gedaan over de manke pony. Erg vervelend, maar zo gaat het helaas. Vandaag is nvwa geweest begrijp ik van ze en hebben ze uitleg gekregen over mogelijke verstuijing.

Lijkt voor nvwa afgehandeld, maar mogelijk gaat dierenwelzijn er nog mee aan de slag.

Ik heb jullie nr doorgegeven als kuddebeheerder zodat ze contact met jullie kunnen opnemen.

Ik heb trouwens uitgelegd wat hier de situatie is (boze ruiters die overal wat van vinden) en hij begreep het volkomen. Lijkt dus allemaal niet zo'n probleem, maar ze moeten wel op een melding af.

Lukt het jullie niet om er morgen te zijn (als ze morgen willen komen), laat het dan even weten, dan ga ik kijken of ik iemand kan regelen.

Ps. Erg veel dank voor al jullie inzet en excuses dat jullie ook zoveel gedoe over je heen krijgen

17-05-2024 22:21 - 5.12.e Goedeavond 5.12.e

Ik ben vanavond gebeld door een man van de nvwa. Dat is prima. Het is goed dat die organisatie dit soort meldingen serieus neemt. En er is ook echt iets met deze pony aan de hand.

Ik heb die man uitgelegd wat we gedaan hebben en wat onze visie op de kwetsuur is. Hij gaf aan dat er misschien ook een veearts naar moet kijken. Ik heb gezegd dat ik dacht dat een veearts op dit moment voor het dier niets kon betekenen en het alleen stress zou geven, wat de genezing niet ten goede komt.

Ik heb na het gesprek wel contact opgenomen met een veearts en enkele filmpjes naar haar gestuurd ter beoordeling. Zij gaf dat er sprake kan zijn van een verstapping, verstuijing, hoefzweer of een botbreuk. En dat monitoring en wilgen (aspirine) nu goed zijn. Ik zal contact met haar houden. Ik ga morgenochtend weer heen.

Ik heb dit weer aan de man van de nvwa gemeld. Ook die zal ik van mijn bevindingen op de hoogte stellen. Morgen zal hij mij opnieuw bellen

Overigens zijn excuses van jullie kant misplaatst wat ons betreft. We hebben open en constructief contact met jullie. Zijn blij met jullie inzet en communicatie met ons.

Goedeavond 5.12.e

17-05-2024 22:31 - nvt: Dag 5.12.e

Dank voor je uitleg.

Misschien zijn excuses niet het juiste woord. Begrijp ook dat de communicatie erg goed verloopt, maar vind het gewoon erg vervelend voor jullie dat er zoveel gedoe is over zo'n prachtige werkwijze.

Nogmaals dank en voor nu welterusten.

5.12.e

18-05-2024 12:09 - 5.12.e Vandaag in het veld een andere meneer van de nvwa getroffen. Met hem ben ik in beide terreinen met exmoors geweest. Hij hadover beide terreinen een melding van ernstig mank lopende dieren en over het aekingerzand ook melding van een gemolesteerd veulen.

De kudde op het aekingerzand zag er goed uit. De hengst die daar woensdag moeilijk liep, loopt nu al bijna normaal. Het veulen is gezond. De melding wordt gesloten.

De hengst bij de ganzenpoel loopt nog ernstig mank, maar krijgt wel rust van de ander. Dat leek anders op de filmpjes die die man gezien had.
 We moeten het in de gaten houden, wilgen voeren en anders over een week het dier vangen. Ik zal hem op de hoogte houden.
 Goed weekend.

18-05-2024 13:35 - nvt: Dank voor de update 5.1.2.e 🙏🙏 Heel goed weekend!
 18-05-2024 15:35 - 5.1.2.e Toch problemen rond de manke hengst bij de ganzenpoel. Dier heeft volgens de veearts de schouder gebroken. Hij moet uit zijn lijden verlost worden. Hij wordt zo dood geschoten.
 18-05-2024 16:09 - nvt: Ok, dank voor de update
 18-05-2024 16:51 - 5.1.2.e Het is gebeurd
 19-05-2024 09:06 - 5.1.2.e We hebben vandaag bij de ganzenpoel 2 hengsten gebracht die al eerder in het dfw samen met de overgebleven hengst gestaan hebben. Bij de ganzenpoel staan nu dus weer 3 hengsten. Toen wij weg gingen, waren ze nog niet bij elkaar gekomen, maar we verwachten dat dat wel goed komt.

09-06-2024 10:38 - 5.1.2.e IMG-20240609-WA0001.jpg (bestand bijgevoegd)
 09-06-2024 10:38 - 5.1.2.e IMG-20240609-WA0000.jpg (bestand bijgevoegd)
 09-06-2024 10:40 - 5.1.2.e IMG-20240609-WA0002.jpg (bestand bijgevoegd)
 Artikel 1.7 c
 09-06-2024 10:40 - 5.1.2.e Artikel 2.4
 09-06-2024 10:41 - 5.1.2.e IMG-20240609-WA0003.jpg (bestand bijgevoegd)
 09-06-2024 10:41 - 5.1.2.e IMG-20240609-WA0004.jpg (bestand bijgevoegd)
 09-06-2024 16:28 - 5.1.2.e [9-6 16:18] 5.1.2.e Geacht 5.1.2.e

In navolging van ons telefoongesprek dd. 7 juni 2024, heb ik u vandaag een mail gestuurd met een uitgebreid verslag van deze zaak. Deze zaak heeft uw referentienummer 186372/158033/39553

We hopen u met dit document duidelijk te maken dat we in lijn van het Besluit houders van dieren hebben gehandeld en we hopen u een document te leveren dat u de argumenten geeft om uw uiteindelijke conclusie te wijzigen en de waarschuwing in te trekken.

Tevens heb ik u een mail gestuurd met een aantal links over salicylaat, de natuurlijke aspirine, uit wilgen. In die mail geef ik aan u een filmpje te sturen per WhatsApp waarin te zien is dat de manke hengst wilgentakken eet. Het filmpje is te groot om per mail te versturen. Dat filmpje stuur ik u na dit appbericht.

Goedeavond en tot morgen.

Groeten 5.1.2.e

09-06-2024 16:28 - 5.1.2.e <Media weggelaten>
 10-06-2024 09:43 - 5.1.2.e [10-6 09:43] 5.1.2.e 5.1.2.e Nvwa: Goedemorgen

Wij zijn om ca 10.25 uur op de parkeerplaats van het Aekingerzand.
 [10-6 09:43] 5.1.2.e Goedemorgen,

5.1.2.e

26-04-2025 12:38 - 5.1.2.e Hallo 5.1.2.e
 Ik begrijp van 5.1.2.e dat er een veulen gewond is op het aekingerzand. De foto die ik er van gezien heb, lijkt me niet zo ernstig dat er nu iets aan gebeuren moet. We hebben contact gehad met 5.1.2.e voormalig dierenarts van Artis. Ik zal het dier observeren en een filmpje van maken.

Voor het veulen is rust en bij de kudde blijven het beste voor zijn herstel.

Wil je dat ik nog iets doe?

26-04-2025 12:38 - 5.1.2.e Groeten 5.1.2.e
 26-04-2025 12:44 - nvt: Hoi 5.1.2.e ik ben even wezen kijken. Ik zie 2 veulens. 1 kleine en 1 grote. Beide lopen goed. Bij de grote zie ik geen schade.

De kleine kan ik niet goed zien, want zou aan binnenkant been zitten.

Ik ga toch vandaag even kijken of ik een filmpje kan maken. Goed om dossier op te bouwen met beeldmateriaal. Richting veearts en nvwa is dat achteraf belangrijk

26-04-2025 13:29 - nvt: Dat is natuurlijk helemaal aan jullie. Ben vanmorgen alleen even gaan kijken omdat 5.1.2.e bezig was en ik wel even tijd had.

Weet dus niet of er ergens nog een dier alleen loopt....

27-04-2025 20:21 - nvt: Was er vandaag toevallig ook. Zie inderdaad plek aan binnenkant bij de jongste, maar loopt gewoon goed.

27-04-2025 20:23 - 5.1.2.e Ik ben gisteren nog geweest. Heb een filmpje gemaakt. Zag idd de plek aan binnenkant rechter achterbeen.

27-04-2025 20:23 - 5.1.2.e Dit bericht is verwijderd

27-04-2025 20:24 - 5.1.2.e <Media weggelaten>

27-04-2025 20:24 - 5.1.2.e Het veulen is ouder dan een paar dagen. Het is dus het veulen van 13 april.

27-04-2025 20:25 - 5.1.2.e De twee veulens zijn beide hengsten

27-04-2025 20:25 - 5.1.2.e Het jongste veulen hoort bij de donkere merrie.

Het oudste veulen hoort bij een gezenderde merrie

27-04-2025 20:27 - nvt: Dacht ik ook. Zou het wel fijn vinden als deze 2 groot worden...

☺...

27-04-2025 20:27 - nvt: Gelukkig niet zo veel gedoe als vorig jaar. Hoeveel veulens verwacht je nog?

27-04-2025 20:28 - nvt: Oudste veulen is al best groot

27-04-2025 20:34 - 5.1.2.e Er lopen 12 volwassen dieren. 3 hengsten en 9 merries.

Er zouden dus 9 veulens geboren kunnen worden.

Ik dacht dat er nu 5 geboren zijn, waarvan 3 verdwenen zijn.

Dat de veulens verdwijnen vind ik jammer. Jammer voor de kudde, voor de moederdieren en voor de hele kudde; de dynamiek van een kudde met verschillende leeftijden is anders. Maar ook voor het terrein.

Maar het is zoals je aangaf, als alles blijft leven, groei de kudde het terrein uit.

Ik denk dat de kudde het kan leren om samen te leven met de wolf. En dieren kunnen ook uit zichzelf dood gaan. (Hoewel ik wel denk dat wolven hier hun aandeel in kunnen hebben.)

27-04-2025 20:36 - 5.1.2.e Een deel van het publiek laat zich negatief horen, mn op Facebook, maar ook via de app en of mails. Dat is minder leuk. Negeren lijkt toch het beste.

27-04-2025 20:39 - nvt: Ik dacht ook 3 verdwenen.... ik lees dat bij wilde paarden de overleving ongeveer 40% is in het 1e jaar.

Bij runderen is dat wat hoger, zo rond de 70.

27-04-2025 20:39 - nvt: Negeren werkt bij mij prima... moet zeggen dat ik in het veld weinig gekk meemaak

27-04-2025 20:40 - nvt: Hebben jullie nog overwogen er wat stieren bij te zetten. Dan kunnen de dieren elkaar helpen met bescherming. Ik heb dat gezien in de documentaire over de tauros

27-04-2025 20:41 - nvt: Een kleine groep stieren is op zich ook een sociale kudde.

27-04-2025 20:43 - 5.1.2.e Nee hebben we niet overwogen. Volgens de aanvraag wilde s'ob paarden en geen runderen.

Mijn ervaring van eerder en in het compagnonsveld is dat runderen en paarden niet samen optrekken, niet dezelfde taal spreken.

27-04-2025 20:45 - nvt: De aanvraag was inderdaad paarden. Maar heb het er met 5.1.2.e ook al eens over gehad.

In de documentaire deden ze dat wel, met name als de wolven er waren. Ken je de documentaire van stichting tauros?

27-04-2025 21:04 - 5.1.2.e Die documentaire ken ik, geloof ik, niet. Maar st taurus heeft in hun eigen terreinen in Nederland geen ervaring met wolven, dacht ik.

27-04-2025 21:12 - nvt: Nee, dat kan, dat is een gebied elders. Ik stuur je de documentaire wel even door als je wilt. Ik vond hem erg interessant

27-04-2025 21:13 - 5.1.2.e Oké, kan interessant zijn

28-04-2025 13:32 - nvt: Zie mail. Ben benieuwd

25-08-2025 08:38 - nvt: IMG-20250825-WA0001.jpg (bestand bijgevoegd)

Melding van voor het weekend...

25-08-2025 08:38 - nvt: Sorry, dat het te laat is doorgegeven.

25-08-2025 08:41 - 5.1.2.e Ik heb woensdag melding gehad van een aanwonende over een manke pony. Ik ben geweest. De hengst loopt rechts voor mank. Toen ik er vrijdag was viel het wel mee. Maar bij een sprintje of een kuiltje kan het zo weer opnieuw over belast worden.

We houden het in de gaten.

25-08-2025 08:42 - 5.1.2.e Ik zal de mevrouw even terug mailen.

25-08-2025 08:46 - nvt: Ok, dank je wel

15-03-2026 07:38 - 5.1.2.e Hallo 5.1.2.e

Ik begrijp van 5.1.2.e dat je een update over de exmoors wilt.

Er spelen 2 dingen:

1. Een hengst op de lange poel die minder op conditie werd.
2. Een veulen uit 2025 die een gewond linker achterbeen heeft.

Ik geeft van beide apart een update.

15-03-2026 08:01 - 5.1.2.e 1. Lange poel

Er lopen sinds vorig jaar weer exmoors bij de lange poel. Dit maal 3 dieren. Ze leken het goed te doen. Het aantal leek ook goed. Ze zijn nog niet aan de bast van de bomen begonnen. Eind januari leek 1 hengst weg. Hij bleek apart van de andere 2 in het terrein te lopen. Hij leek niet helemaal fit, maar er was ook een periode van sneeuw geweest. Het terrein zou vergroot worden, er zouden een paar stukken met meer gras bij komen. Dat zou meer voedsel betekenen.

Op een gegeven moment, 1,5 week terug, stond hij in de buurt van het ruiterspad in zijn eentje. Daar hebben ruiters zich druk over gemaakt. Wij hebben hem die dag opgehaald. Hij zag er niet fit uit.

We hebben mest onderzoek laten doen. Hij leek niet bijzonder veel wormen te hebben.

Tegelijkertijd was er in een ander terrein (van het fryske gea) ook een probleem met exmoors die mager en minder op conditie werden. Het leek een vergelijkbaar probleem.

De dierenarts daar wees ons op mineralen te kort, met name selenium. (Die is in dat terrein bevestigd met bloedonderzoek)

Selenium draagt o.a. bij aan spieropbouw en spierfunctie en gezonde vacht. De hengst die we uit de lange poel hebben opgehaald kon niet meer goed opstaan. Hij is uiteindelijk dood gegaan.

Ik heb in het terrein met 5.1.2.e gesproken. Hij gaf aan dat er door overbegrazing op het aekingerzand eerder ook een mineralen tekort bij de vogels was.

We gaan de dieren in alle terreinen nu likstenen met mineralen aanbieden.

De dieren kunnen ook via brokken de mineralen toegediend krijgen. Maar de dieren wennen aan bijvoeren is niet gewenst. Je voert dan voedingsstoffen aan en je verandert hun gedrag naar mensen. Juist het afstandelijke heb je bij de paarden nodig om ze goed samen te laten gaan met recreatie.

Mogelijk had de hengst het overleefd als we hem in het terrein gelaten hadden en daar hadden bijgevoerd. Het vangen, vervoeren en alleen staan, kostte mogelijk te veel extra energie. Maar in het terrein kon hij niet blijven, te veel ogen, te veel meningen. En door hem weg te halen, hebben we hem wel meer kunnen onderzoeken.

15-03-2026 08:10 - 5.1.2.e 2. Veulen 2025 aekingerzand

Vorige week zondag meldde 5.1.2.e dat er een veulen van 2025 alleen liep, bloed aan zijn benen had en ernstig mank liep.

Ik ben gaan kijken, ik hoopte het dier te kunnen onderzoeken en misschien ondersteunend te kunnen behandelen.

Het dier is de jongste hengst geboren in 2025. Het liep alleen in de zuidpunt van het terrein, het liep duidelijk mank met het linker achterbeen. Het had aan alle benen bloed, maar vooral aan links achter. Het liet zich wel iets benaderen, maar niet voldoende om het echt te onderzoeken, het liep voor mij weg.
Ik had hooi mee waar we de dieren mee gevangen hebben, maar daar wilde hij niets van weten. Als hij even in beweging was werden de bewegingen wel soepeler.

Ik heb hem gefilmd en foto's gemaakt met mijn telefoon.

Ik heb contactn opgenomen met de voormalig dierenarts van artis, 5.12.e Hij adviseert ons over dit soort gevallen. Hij woont op afstand en heeft daardoor geen last van plaatselijke meningen. Maar vooral hij heeft ervaring met wilde en in het wild levende dieren. Die hebben soms andere behandeling nodig dan huisdieren.

15-03-2026 08:12 - 5.12.e Dit was de eerste dag, vorige week zondag
15-03-2026 08:12 - 5.12.e VID-20260315-WA0000.mp4 (bestand bijgevoegd)
15-03-2026 08:12 - 5.12.e IMG-20260315-WA0001.jpg (bestand bijgevoegd)
15-03-2026 08:13 - 5.12.e Ik heb het veulen teruggebracht naar de kudde. Voor mijn gevoel zou hij in de kudde veiliger zijn.

Zijn moeder is ook onderdeel van de kudde en mogelijk drinkt hij nog bij haar. Hij werd ook verzorgd door zijn moeder toen ik hem weer bij de kudde had.

15-03-2026 08:14 - 5.12.e IMG-20260315-WA0002.jpg (bestand bijgevoegd)
15-03-2026 08:17 - 5.12.e Ik heb hier die dag contact over gehad met

De dierenarts 5.12.e

online

Het buitencentrum, 5.12.e

5.12.e

5.12.e

5.12.e van de NVWA (die houd ik per app op de hoogte, maar ik krijg geen reactie)

15-03-2026 08:20 - 5.12.e Ik ben daarna iedere dag gaan kijken, het liefst 's morgens en 's avonds. Om te kijken of hij bij de kudde was en of hij herstel toonde. Hij was eigenlijk nooit bij de kudde. Ik heb hem er een paar keer heen gebracht, maar ik kon hem ook niet steeds vinden. De kudde is te volgen via de gps-halsbanden. Het veulen is een bewegende speld in een hooiberg van 650 hectare.

15-03-2026 08:21 - 5.12.e Hij is hij is donderdag gefotografeerd door 5.12.e 5.12.e heeft daar appcontact over gehad met 5.12.e

15-03-2026 08:22 - 5.12.e

15-03-2026 08:22 - 5.12.e IMG-20260315-WA0003.jpg (bestand bijgevoegd)

15-03-2026 08:22 - 5.12.e IMG-20260315-WA0004.jpg (bestand bijgevoegd)

15-03-2026 08:22 - 5.12.e IMG-20260315-WA0005.jpg (bestand bijgevoegd)

15-03-2026 08:25 - 5.12.e Hij ziet er niet zielig of ziek uit. Hij loopt wel mank. En er is ook een wond aan de buitenzijde van zijn linker achterbeen te zien.

Daar waar ik dacht dat hij ook gewond kon zijn geraakt in struiken of bramen, lijkt dit toch meer op een bijt-wond. Binnen en buitenzijde achterbeen. Dan is het nog niet duidelijk door welk dier hij gebeten is: wolf, hond, goudjakhals, nog iets anders?

15-03-2026 08:34 - 5.12.e De dierenarts geeft aan dat:

- pijn ook een functie in herstel heeft. Het geeft aan dat je rustig aan moet doen. Pijn bestrijding kan juist overbelasting in de hand werken.
- antibiotica zou herstelondersteunend kunnen werken als je dat langdurig kunt toedienen en de goede antibiotica geeft. Langdurig is echter moeilijk bij een dier dat niet gewend is om in handen te zijn. Welke bacterie bestreden moet worden weet je niet, is dus een gok.
- tetanus is een gevaar. Paarden zijn daar gevoelig voor. Je zou hem er tegen kunnen enten als je hem kunt behandelen. Als hij over zijn hele lichaam stijf wordt, heeft hij tetanus, maar dan is er weinig meer aan te doen.
- hij kan litteken weefsel ontwikkelen en daardoor minder soepel bewegen, maar het is geen sportpaard, dus hoeft dat niet erg te zijn.
- hij kan een ontsteking of koorts ontwikkelen, dat is vanaf afstand moeilijk waar te nemen.
- er moet in 3 a 4 dagen verbetering zichtbaar zijn.
- dat hij beweegt door het terrein, dat hij rechtop staat, alert lijkt, zijn goede tekenen.
- hem vangen, apart zetten en behandelen, zal hem stress geven. Langdurige stress is slecht voor het herstel. En alle handelingen zullen extra belasting voor het dier geven en dus eerder overbelasting. <Dit bericht is bewerkt>

15-03-2026 08:35 - 5.1.2.e VID-20260315-WA0006.mp4 (bestand bijgevoegd)

Hij is weer bij de kudde en wordt gelikt door zijn moeder

15-03-2026 08:36 - 5.1.2.e Dit is een filmpje van gisteren. Hij liep toen weer bij de kudde en wordt door zijn moeder gelikt/verzorgd.

15-03-2026 08:37 - 5.1.2.e Vandaag gaan we zelf weer kijken en hopelijk een filmpje maken.

15-03-2026 08:49 - 5.1.2.e Zelf raak ik regelmatig geblesseerd. BR

BR

BR

Dit zie ik het veulen ook doen. Hij kan niet mee met de kudde, dat is te belastend, hij neemt rust, hij beweegt wel om toch de doorbloeding op gang te houden, mogelijk eet hij wilgals natuurlijke pijnstilling en ontstekingsremmer. Hij is nu in voor hem bekend terrein, waar hij eten en water weet te vinden, waar hij verzorgd kan worden door de kudde. Het helpt wel dat het gras weer aan het groeien is en de temperatuur aangenaam is. En ook dat het niet hoog zomer is met hoge temperaturen en meer vliegen.

15-03-2026 08:51 - 5.1.2.e Als we hem zodadelijk gevonden hebben, meld ik wel aan iedereen de huidige stand van zaken.

Voor nu; een prettige ochtend verder.

15-03-2026 10:48 - 5.1.2.e Het dier loopt nog steeds bij de kudde. Hij gebruikt zijn been meer dan eerder.

Er is wel een flinke wond te zien aan de binnenzijde van zijn linker bovenbeen

15-03-2026 10:48 - 5.1.2.e VID-20260315-WA0008.mp4 (bestand bijgevoegd)

15-03-2026 10:58 - nvt: Dag 5.1.2.e Ontzettend bedankt voor je heldere en zeer uitgebreide uitleg. Lijken me ook allemaal goede stappen.

15-03-2026 10:58 - nvt: Fijn zeg hoe kundig jullie dit oppakken

15-03-2026 10:59 - 5.1.2.e Dank je.

15-03-2026 11:01 - 5.1.2.e Voor mij is het zo vanzelfsprekend, dat ik me soms verbaas over hoe paniekerig of pamperend anderen reageren.

Ik geloof echt in de zelfredzaamheid en het zelf herstellend vermogen van deze dieren, van dit ras. Anders had ik deze niet zo neergezet. Ik zou dit niet met Arabieren, melkkoeien of vleesvee doen. Die zijn toegelegd op andere kwaliteiten.

15-03-2026 11:04 - nvt: Voor mij is het ook heel logisch.

Verbaas me eigenlijk enorm over mensen die dieren uit het wild halen, ze alleen in hokjes stoppen, ze gebruiken als vermaak of voedsel en dan kritiek hebben op dieren die vrij in de natuur leven.... bijzondere wereld....

15-03-2026 11:07 - 5.1.2.e Net als dat wij niet over één kam geschoren willen worden met andere veehouders, moeten wij mensen met kritiek ook niet over één kam scheren.

Misschien zijn deze mensen wel veganisten die biologisch dynamisch voedsel eten en geen huisdieren houden

15-03-2026 12:43 - 5.1.2.e We hebben bij de exmoors in 3 terreinen likstenen opgehangen. Likstenen met extra mineralen en vitamines.

15-03-2026 12:44 - 5.1.2.e IMG-20260315-WA0009.jpg (bestand bijgevoegd)

15-03-2026 12:44 - 5.1.2.e Ik heb nu een paar keer hooi en brokken bij de lange poel gevoerd. De dieren eten vooral het hooi. Niet zo zeer de brokken. Ik hoop dat de liksteen beter genuttigd wordt.

15-03-2026 12:45 - nvt: Ok , de brokken zijn er ook vooral voor de mineralen of hebben ze een ander doel?

15-03-2026 12:46 - 5.1.2.e Idd aanvulling van mineralen

15-03-2026 12:47 - 5.1.2.e IMG-20260315-WA0010.jpg (bestand bijgevoegd)

15-03-2026 12:48 - nvt: zo... daar zit veel in... ☺

19-03-2026 10:26 - 5.1.2.e <Media weggelaten>

Hij loopt nog steeds bij de kudde. Lopen gaat hem steeds beter af.

19-03-2026 10:26 - 5.1.2.e <Media weggelaten>

19-03-2026 10:26 - 5.1.2.e Ook een sprintje lijkt hem goed af te gaan.

19-03-2026 10:26 - 5.1.2.e VID-20260322-WA0003.mp4 (bestand bijgevoegd)

19-03-2026 10:26 - 5.1.2.e De wond aan de binnenzijde is wel opvallend zo met het helder gele vocht, de wond lijkt wel kleiner te worden.

Heb even overleg met de dierenarts of er nog iets mee gedaan zou moeten worden.

Mij lijkt het gezond weefsel. En het dier heeft er nu steeds minder hinder van.

19-03-2026 10:27 - nvt: Ja, ik reed er gisteren voorbij.... mooi om te zien dat het beter gaat... de zon schijnt ook weer, het gras groeit ook weer.... dus hopen op snel herstel....
 19-03-2026 10:27 - nvt: Nog geen veulentjes gezien.... ?
 19-03-2026 10:33 - 5.1.2.e En het is nog niet warm genoeg voor vliegen.
 19-03-2026 10:38 - 5.1.2.e Nog geen veulens gezien op het aekingerzand. Vorig jaar was het eerste veulen op 9 februari, de tweede op 27 maart.
 19-03-2026 10:40 - nvt: Ok, veel variatie dus. We gaan het zien. Fijne dag 5.1.2.e ☺
 22-03-2026 12:06 - 5.1.2.e 15 pony's

Nog geen nieuwe veulens

Jonge hengst loopt steeds beter. Wond wordt kleiner

22-03-2026 12:06 - 5.1.2.e VID-20260322-WA0000.mp4 (bestand bijgevoegd)
 22-03-2026 12:06 - 5.1.2.e IMG-20260322-WA0001.jpg (bestand bijgevoegd)
 22-03-2026 12:06 - 5.1.2.e IMG-20260322-WA0002.jpg (bestand bijgevoegd)
 22-03-2026 12:06 - 5.1.2.e Wond aan de buitenzijde is ook nog zichtbaar. Daar lijkt het dier zijn haar te verliezen

22-03-2026 12:21 - nvt: 👍👍👍👍

07-04-2026 08:53 - nvt: Hoi, hoeveel veulens zijn er nu?

07-04-2026 08:56 - 5.1.2.e Er zijn 2 veulens geboren, voor zover ik weet.

Maar er is nu 1 veulen van 2026 bij de kudde

07-04-2026 09:02 - nvt: Ok, dus 1 veulen kwijt? Zonder moeder?

07-04-2026 09:03 - 5.1.2.e Wat bedoel je met zonder moeder?

Er waren zondag 15 exmoors met 1 veulen van 2026 bij elkaar.

07-04-2026 09:04 - 5.1.2.e IMG-20260407-WA0000.jpg (bestand bijgevoegd)

07-04-2026 09:04 - 5.1.2.e Veulen hoort bij de merrie met zender 802. Zij had vorig jaar in februari een veulen.

07-04-2026 09:06 - nvt: Dat bedoel ik .. soms was er ook 1 veulen weg, maar dan met de moeder

07-04-2026 09:08 - nvt: Als alleen veulen weg is dan is kans groter dat ie echt weg is ☺

07-04-2026 09:14 - 5.1.2.e Dat denk ik wel, helaas

07-04-2026 09:16 - nvt: Ok, ja dat hoort er ook bij. Ben benieuwd hoeveel er dit jaar bijkomen.

En ook of we blijven zien dat als een veulen eenmaal 2 weken oud is hij het vaak wel redt ...

07-04-2026 17:10 - nvt: Ik ben er nu.. 14 volwassen dieren en 1 veulen... maar komt net merrie met klein veulen aanlopen... hele kudde loopt erop af...

07-04-2026 17:10 - 5.1.2.e Oké een nieuwe dus

07-04-2026 17:29 - nvt: Dat denk ik dan... 🐾🐾♂

Artikel 1.7. Verzorgen van dieren158

Degene die een dier houdt, draagt er zorg voor dat een dier:

- a. wordt verzorgd door een persoon die beschikt over de voor die verzorging nodige kennis en vaardigheden;
- b. slechts onder de hoede wordt gesteld van een persoon die kennelijk tot de verzorging in staat is;
- c. dat ziek of gewond lijkt onmiddellijk op passende wijze wordt verzorgd;
- d. een toereikende behuizing heeft onder voldoende hygiënische omstandigheden;
- e. een voor dat dier toereikende

Artikel 2.4. Verzorging van productiedieren

63

- 1 Een dier wordt verzorgd door een voldoende aantal vakbekwame personen.
- 2 Een dier dat wordt gehouden in een veehouderijsysteem waar zijn welzijn afhangt van frequente verzorging door de mens, wordt ten minste eenmaal per dag gecontroleerd.
- 3 Een dier dat in een ander systeem wordt gehouden dan het systeem, bedoeld in het tweede lid, wordt zo vaak gecontroleerd dat lijden wordt voorkomen.
- 4 Een ziek of gewond dier wordt zo nodig afgezonderd in een

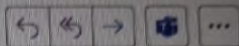

Kreupele exmoor

5.1.2.e

5.1.2.e

Aan: SBB Bendeerdrents Hieswold

do 21-8

5.1.2.e

U ontvangt niet vaak e-mail van

[@hotmail.com. Ontdek waarom dit belangrijk is](#)

Beste boswachter,

Wij liepen vanochtend met ons een gezin een prachtige wandeling, en kwamen zelfs de exmoorpony's tegen! Het viel ons op dat één van de pony's wat achterbleef van de rest en behoorlijk kreupel liep. Wij als paardengezin vroegen ons af of daar toezicht op was, of dat u er al van af wist. Zoniet, dan weet u het bij deze!

Het gaf ons in ieder geval aanleiding om een mooi gesprek te hebben over leven en dood bij wilde dieren, en de kringloop van het leven...

Ondanks dat het dus ineens even een serieuze toon kreeg, hebben we ontzettend genoten van de heide en de dieren die we zagen!

Vriendelijke groet,
5.1.2.e

Verzonden vanaf [Outlook voor Android](#)

voorkomen.

- 4 Een ziek of gewond dier wordt zo nodig afgezonderd in een passend onderkomen dat zo nodig is voorzien van droog strooisel.
- 5 Wanneer de zorg, bedoeld in artikel 1.7, aanhef en onderdeel c, geen verbetering in de toestand van het dier brengt, wordt zo spoedig mogelijk een dierenarts geraadpleegd.
- 6 Een dier krijgt voedsel met ten minste de tussenpozen die bij zijn fysiologische behoeften passen.
- 7 Het toegediende voer en drinken alsmede de wijze van toediening brengen het dier geen onnodig lijden of letsel toe.

herkosten / Storage advice: store in a cool, dry
und dunkel lagern. Die Verpackung nach Gebra

Docnr 104

5.1.2.e

Analytische bestanddelen per kg /

EWPa

VREp

Ruw eiwit

Ruw vet

Ruwe celstof

Ruw as

Suiker

Zetmeel

Calcium

Fosfor

Magnesium

Kalium

Natrium

EWPa

Dig. cru

Crude

Crude fa

Crude fib

Crude as

Sugar

Starch

Calcium

Phosphoru

Magnesium

Potassium

Sodium

Nutritionele toevoegingsmiddelen per kg /

Vitamine A (3a672a)

Vitamine D3 (3a671)

Vitamine E (3a700i)

Vitamine C (3a300)

Vitamine B1 / Thiamine (3a821)

Vitamine B2 / Riboflavine (3a825ii)

Niacinamide (3a315)

Choline Chloride (3a890)

Calcium D-pantotheënaat (3a841)

Vitamine B6 / Pyridoxine hydrochloride (3a831)

Foliumzuur (3a316)

Vitamine B12 / Cyanocobalamine (3a835)

Biotine (3a880)

Jodium (calciumjodaat) (3b202)

Koper sulfaat pentahydraat (3b405)

Mangaan oxide (3b502)

Zink sulfaat monohydraat (3b605)

Natriumseleniet (3b801)

Selenium organisch (3b812)

L-Lysine (3c321)

DL-Methionine (3c301)

L-Threonine (3c410)

Citroenzuur (1a330)

Vitamin A (3a

Vitamin D3 (3a

Vitamin E (3a7

Vitamin C (3a3

Vitamin B1 / Th

Vitamin B2 / Rib

Niacinamide (3a

Choline Chloride

Calcium D-panto

Vitamin B6 / Pyri

Folic Acid (3a316)

Vitamin B12 / Cya

Biotin (3a880)

Iodine (calcium iod

Copper sulphate pe

Manganese oxide (3

Zinc sulphate mono

Sodium selenite (3b

Selenium organic (3b

L-Lysine (3c321)

DL-Methionine (3c301)

L-Threonine (3c410)

Citric Acid (1a330)

Technologische toevoegingsmiddelen per kg / Tech

Sepioliet (E562)

Lignosulfonaten (1g565)

Sepiolite (E562)

Lignosulphonates (1g565)

Kernboodschap

Staatsbosbeheer zet in het Drents-Friese Wold Exmoorpony's in voor natuurbegrazing. Op het Aekingerzand en bij de Ganzenpoel gaan de kleine paardjes de strijd aan met snelgroeiende grassen en boompjes. De Exmoors worden in een sociale kudde ingezet, om weerbaar te zijn tegen wolven.

De begrazing werd de afgelopen jaren gedaan door schapen die in grote getalen vrij rondliepen binnen rasters. Loslopende schapen zijn echter kwetsbaar voor wolvenaanvallen en het raster is lastig geheel wolfwerend te maken. Daarom is het aantal schapen teruggebracht tot een kleinere kudde die graast onder het toezicht van een herder. Deze kleinere kudde kan de hoeveelheid werk echter niet aan.

Daarom zet Staatsbosbeheer ter ondersteuning Exmoorpony's in. De kudde werd al op andere plekken in de regio ingezet en is gewend aan de aanwezigheid van recreatie en de wolf. De Exmoors worden in een 'sociale kudde'-structuur ingezet. Het is een kudde met een familieband, een natuurlijke leeftijdsopbouw en met een evenredige verhouding tussen hengsten en merries. Zo blijven ze bij elkaar en beschermen ze elkaar bij een mogelijke dreiging. De kudde is geen eigendom van Staatsbosbeheer, maar wordt ingehuurd via een pachter. Staatsbosbeheer houdt samen met de eigenaar van de Exmoors het natuurlijke gedrag en de vaardigheid van de kudde om zich te verdedigen tegen wolven goed in de gaten.

Voor recreanten in het gebied verandert er weinig. Exmoors staan er normaal gesproken om bekend dat ze afstand houden tot mensen. Naar aanleiding van een aantal recente incidenten met een jonge hengst houden we deze interactie tussen mens en dier wel nauwlettend in de gaten, samen met de eigenaar van de pony's. Honden zijn tijdens het broedseizoen van 1 maart tot 1 september niet toegestaan in het Aekingerzand. Buiten het broedseizoen mogen honden alleen aangelijnd het gebied in. Bezoekers van het gebied wordt – zoals bij alle grote grazers – gevraagd de dieren de ruimte te geven en gepaste afstand te houden. Om te voorkomen dat de Exmoors ongewenst gedrag gaan vertonen mogen ze absoluut niet gevoerd worden.

Het Aekingerzand is een uitgestrekt gebied met zandverstuivingen en heide nabij Appelscha. Het maakt deel uit van het Nationaal Park Drents-Friese Wold. Om te voorkomen dat dit bijzondere stuifzandgebied volgroeit met snelgroeiende, stikstofminnende begroeiing is het nodig het terrein steeds te laten begrazen. Met de inzet van de Exmoors wordt er gewerkt aan het behoud van het open karakter van het Aekingerzand, zodat soorten (zoals de tapuit) die afhankelijk zijn van een open natuurgebied, behouden blijven.

Korte kernboodschap HvN

Waarom lopen de pony's hier?

We willen dit prachtige landschap houden zoals het is. Daarvoor moet er gegraasd worden door dieren. Dat deden we altijd met schapen, maar die kunnen zich niet verdedigen tegen wolven. Van Exmoorpony's is bekend dat ze dat wel kunnen. Ze leven in een kudde, een familie, en die beschermen elkaar. We moeten ze de tijd geven om te wennen, aan elkaar en aan dit gebied. De eigenaren houden de kudde goed in de gaten en we hebben veel contact met elkaar. We hopen dat er snel rust komt.

Q en A Exmoors Aekingerzand

Waarom zetten jullie Exmoorpony's in het Nationaal Park Drents-Friese Wold?

We willen het open karakter van het Aekingerzand behouden en voorkomen dat het gebied overgroeit met snelgroeiende planten. Zo behouden we de bijzondere natuurwaarden van dit stuifzandgebied. Voorbeelden zijn de tapuit en het konijn, maar ook een breed scala aan planten- en diersoorten die gedijen in open, zanderige omgevingen, bijvoorbeeld mossen, korstmossen, rozetplanten en zandbijen.

Waarom is begrazing door schapen niet voldoende?

De begrazing werd de afgelopen jaren gedaan door schapen die in grote getalen vrij rondliepen binnen rasters. Loslopende schapen zijn echter kwetsbaar voor wolvenaanvallen en het raster is lastig geheel wolfwerend te maken. Daarom is het aantal schapen teruggebracht tot een kleinere kudde die graast onder het toezicht van een herder. Deze kleinere kudde kan de hoeveelheid werk echter niet aan. Daarom zet Staatsbosbeheer ter ondersteuning Exmoorpony's in.

Waarom zijn Exmoorpony's een goede aanvulling?

Exmoorpony's zijn geschikt voor begrazing in natuurgebieden vanwege hun oersterke karakter, hun aanpassingsvermogen aan zware omstandigheden zoals kou en vocht, en hun voorkeur voor kort gras. Exmoorpony's grazen anders dan runderen en schapen. Ze eten met hun tanden in plaats van met hun tong. Hierdoor kunnen ze korter grazen en houden ze van korter gras, wat gunstig is voor bepaalde plantensoorten.

Hoe kan een kudde Exmoorpony's zich beschermen tegen aanvallen door wolven?

De Exmoorpony's die ingezet worden, leven in een sociale kudde. Dat betekent dat ze een familieband en natuurlijke leeftijdsopbouw hebben en er is een evenredige verhouding tussen hengsten en merries. Deze kuddestructuur stelt hen in staat om bij elkaar te blijven en elkaar te beschermen in geval van mogelijke dreiging, zoals aanvallen van wolven. Hun natuurlijke gedrag en sociale structuur helpen hen om zichzelf te verdedigen tegen roofdieren.

Zijn de Exmoorpony's eigendom van Staatsbosbeheer?

De Exmoorpony's zijn geen eigendom van Staatsbosbeheer, maar worden ingehuurd via een pachter. Samen met de eigenaar wordt het natuurlijke gedrag van de pony's in de gaten gehouden.

Hoe zorgen jullie ervoor dat de Exmoorpony's zich natuurlijk gedragen en zich goed aanpassen aan het gebied?

Staatsbosbeheer houdt het natuurlijke gedrag van de Exmoorpony's in de gaten en werkt samen met de eigenaar om ervoor te zorgen dat ze zich goed aanpassen aan het gebied. Ze worden niet gevoerd om ongewenst gedrag te voorkomen. Ook bezoekers wordt gevraagd de pony's met rust te laten en ze absoluut niet te voeren.

Hoe zorgen de Exmoorpony's ervoor dat andere dieren zoals konijnen en tapuiten profiteren?

De Exmoorpony's zorgen ervoor dat konijnen profiteren van het kortere gras door het grazen. Dit biedt konijnen een geschikte lengte om aan te knabbelen terwijl ze een goed zicht hebben op eventueel gevaar. De tapuit maakt op zijn beurt dankbaar gebruik van de konijnenholen om te broeden.

Mag ik met mijn hond naar het Aekingerzand?

Tijdens het broedseizoen van 1 maart tot 1 september zijn honden niet toegestaan op het Aekingerzand. Buiten het broedseizoen mogen honden alleen aangelijnd het gebied in. Houd ook dan zoveel mogelijk afstand van de Exmoorpony's.

Zijn ruiters welkom in het gebied waar de Exmoorpony's grazen?

Ruiters zijn welkom in het gebied waar de Exmoorpony's grazen. Houd er rekening mee dat je mogelijk een kudde paarden tegen kunt komen. Het wordt verwacht dat dit zonder problemen verloopt, maar bezoekers worden aangemoedigd om eventuele problemen te melden.

Hoeveel Exmoorpony's worden ingezet in het Nationaal Park Drents-Friese Wold?

Op het Aekingerzand worden straks ongeveer 15 dieren geplaatst, groot genoeg om een sociale kudde op te bouwen. We houden het graasgedrag in de gaten en evalueren of de kudde uit moet breiden of dat deze druk voldoende gaat zijn om de natuurdoelen te waarborgen. Op twee andere locaties in het Drents-Friese Wold lopen al twee groepjes met hengsten.

Gaat het om een tijdelijke situatie of is de begrazing door Exmoors permanent?

De paarden gaan jaarrond in het terrein lopen, dit is een groot verschil met de gescheperde kudde die er nu loopt, want die graast in een kort seizoen. Jaarrond begrazing is wat we op dit moment missen in het terrein.

Wat gebeurt er als een Exmoorpony toch wordt verwond of gedood in het natuurgebied?

Net zoals bij andere grazers die worden ingezet voor de begrazing kan het gebeuren dat een dier gewond raakt om wat voor reden dan ook, dit gebeurde ook al voor de komst van de wolven in het gebied. Als er een dier wordt gedood of verwond wordt dit op dezelfde manier gemeld bij BIJ12 zoals ook elke particulier dit doet. De paarden zijn eigendom van een pachter en deze heeft er ook baat bij dat de dieren blijven leven.

Zijn er plannen om het aantal Exmoorpony's in de kudde in de toekomst uit te breiden of te verminderen, afhankelijk van de behoeften van het gebied?

Zoals ik hierboven aangaf. We gaan kijken wat de invloed is en volgen dit samen met experts. Als er meer druk nodig is, kunnen we de kudde op natuurlijke wijze uit laten breiden. Als deze druk genoeg is worden de jongere dieren door de pachter weer uit het terrein gehaald om tot het gewenste aantal dieren te komen.

Worden de Exmoorpony's regelmatig gecontroleerd door dierenartsen om ervoor te zorgen dat ze gezond blijven?

De dieren zijn in staat om jaarrond in het terrein te lopen, daarom worden ze ook al ingezet in bijvoorbeeld de duinen, of al dichterbij huis op de Dellebuursterheide en het Fochtelooverveen. Anders dan bij paarden die in de manege worden gehouden hoeven deze dieren niet te worden verzorgd of bekapt. Wel worden de dieren jaarlijks gevangen om dus dieren weg te vangen en daarbij wordt er gekeken naar de gezondheid.

VRAGEN MEDEWERKERS BUITENCENTRUM

Hoe reageren we op negatieve berichten op social media?

Zo weinig mogelijk. Tot nu toe zijn verreweg de meeste reacties opmerkingen en geen vragen. Als er een rechtstreekse vraag wordt gesteld, kan het BC putten uit de Q en A. Ze kunnen verder om advies vragen bij 5.1.2.e of 5.1.2.e. Buiten kantooruren kunnen ze ook contact opnemen met een van de woordvoerders, bereikbaarheid staat op www.staatsbosbeheer.nl/pers.

Wat doen medewerkers en vrijwilligers met hun persoonlijke mening over de begrazing door de Exmoorpony's en het gedrag van de wolf?

Een persoonlijk gevoel over de pony's, de wolf, schapen, enzovoort hebben we allemaal. Daarin verschillen vrijwilligers niet van andere collega's. Wel is het belangrijk om te weten dat als je in functie bent, je ook het standpunt van Staatsbosbeheer verkondigt. Aan de andere kant vragen we van onze vrijwilligers niet om ons beleid tot in detail uit te leggen of te verdedigen. Discussies aan de balie of online hoeven ze dus niet aan te gaan. Toon altijd begrip voor de emotie, maar laat je niet verleiden tot een uitleg. De belangrijkste omgangsvormen met de wolf staan in de folder die beschikbaar is gesteld door provincies en gemeenten. Meer inhoudelijke vragen kunnen doorverwezen worden naar het team Drents-Friese Wold.

Hoe gaan medewerkers en vrijwilligers van het buitencentrum om met vragen van de pers?

Zij geven nooit een inhoudelijke reactie aan de pers. Media moeten altijd doorverwezen worden naar 5.1.2.e of één van de landelijke woordvoerders. In de praktijk is het misschien makkelijker om altijd door te verwijzen naar de landelijke woordvoerders, aangezien zij ook buiten kantooruren bereikbaar zijn. Bereikbaarheid staat op staatsbosbeheer.nl/pers.

Q en A Exmoors Aekingerzand

Versie 2 april 2025

Waarom zetten jullie Exmoorpony's in het Nationaal Park Drents-Friese Wold?

We willen het open karakter van het Aekingerzand behouden en voorkomen dat het gebied overgroeit met snelgroeiende planten. Zo behouden we de bijzondere natuurwaarden van dit stuifzandgebied. Voorbeelden zijn de tapuit en het konijn, maar ook een breed scala aan planten- en diersoorten die gedijen in open, zanderige omgevingen, bijvoorbeeld mossen, korstmossen, rozetplanten en zandbijen.

Waarom wordt de begrazing niet door schapen gedaan?

De begrazing werd de afgelopen jaren gedaan door schapen die in grote getalen vrij rondliepen binnen rasters. Loslopende schapen zijn echter kwetsbaar voor wolvenaanvallen, zij kunnen zichzelf niet verdedigen tegen een wolvenaanval en het raster is lastig geheel wolfwerend te maken vanwege het oneffen terrein. Daarom zet Staatsbosbeheer voor de begrazing nu Exmoorpony's in.

Komt er nog een gescheperde kudde terug op het Aekingerzand?

Een kudde schapen zou een mooie aanvulling zijn op de begrazing op het Aekingerzand. Op dit moment hebben we echter nog geen zicht op de terugkeer van een gescheperde kudde. De kosten hiervoor zijn erg hoog en het is onzeker of we hier voldoende financiering voor kunnen krijgen. Als we een nieuwe kudde willen inzetten, dan moet dit via een openbare aanbesteding gaan.

Commented [5.1.2e]: Staat dit nog in de planning? Of richten we ons voorlopig alleen op Exmoors?

Waarom zijn Exmoorpony's een goede aanvulling?

Exmoorpony's zijn geschikt voor begrazing in natuurgebieden vanwege hun oersterke karakter en hun aanpassingsvermogen. Bovendien is het ras zelfredzaam dat goed tegen zware omstandigheden zoals kou en vocht kan en merries kunnen zelfstandig bevallen. Daarnaast hebben de pony's een voorkeur voor kort gras. Exmoorpony's grazen anders dan runderen en schapen. Ze eten met hun tanden in plaats van met hun tong. Hierdoor kunnen ze korter grazen, wat gunstig is voor bepaalde plantensoorten en konijnen. Dit past bij het karakteristieke open landschap van het Aekingerzand.

Hoe kan een kudde Exmoorpony's zich beschermen tegen aanvallen door wolven?

De Exmoorpony's die ingezet worden, leven in een sociale kudde. Dat betekent dat ze een familiebando en natuurlijke leeftijdsopbouw hebben en er is een evenredige verhouding tussen hengsten en merries. Deze kuddestructuur stelt hen in staat om bij elkaar te blijven en elkaar te beschermen in geval van mogelijke dreiging, zoals aanvallen van wolven. Hun natuurlijke gedrag en sociale structuur helpen hen om zichzelf te verdedigen tegen roofdieren.

Waarom staan de Exmoorpony's niet binnen een wolfwerend raster?

De Exmoorpony's staan niet binnen een wolfwerend raster omdat we een sociale kudde op zichzelf zien als een effectieve maatregel tegen predatie door de wolf. Volwassen dieren beschermen de veulens en andere kwetsbare groepsleden door samen te werken en verdedigend gedrag te vertonen. Dit is vergelijkbaar met hoe andere grote grazers, zoals runderen en bizons, zich in het wild beschermen. Op deze manier zetten we op andere plekken ook sociale kuddes van runderen in. Daarnaast zorgt een weerbare kudde ervoor dat de dieren op een natuurlijke manier kunnen functioneren binnen het ecosysteem, zonder dat hekken de natuurlijke begrazing en migratie beperken.

Zijn de Exmoorpony's eigendom van Staatsbosbeheer?

De Exmoorpony's zijn geen eigendom van Staatsbosbeheer, maar worden ingehuurd via een pachter. Samen met de eigenaar wordt het natuurlijke gedrag van de pony's in de gaten gehouden.

Hoe zorgen jullie ervoor dat de Exmoorpony's zich natuurlijk gedragen en zich goed aanpassen aan het gebied?

Staatsbosbeheer houdt het natuurlijke gedrag van de Exmoorpony's in de gaten en werkt samen met de eigenaar om ervoor te zorgen dat ze zich goed aanpassen aan het gebied. Ze worden niet gevoerd om ongewenst gedrag te voorkomen. Ook bezoekers wordt gevraagd de pony's met rust te laten en ze absoluut niet te voeren.

Hoe zorgen de Exmoorpony's ervoor dat andere dieren zoals konijnen en tapuiten profiteren?

Door te grazen, zorgen de pony's voor een open graslandstructuur met een gevarieerde begroeiing. Dit biedt ruimte voor andere planten en dieren om zich te vestigen. Tapuiten, die van open grasland met een rijke vegetatie houden, kunnen profiteren van deze afwisseling in het landschap. Ook konijnen vinden meer geschikte leefomstandigheden, doordat de grazende pony's zorgen voor korter gras. Konijnen hier behoefte aan: ze kunnen zo de jonge en eiwitrijke uitschieters eten die makkelijker te verteren zijn dan lang en ouder gras. Bovendien vinden konijnen zo makkelijker mogelijkheden om te graven, en tapuiten kunnen weer gaan broeden in verlaten konijnenholen. Het graasbeheer van de pony's draagt zo bij aan de biodiversiteit van het gebied.

Mag ik met mijn hond naar het Aekingerzand?

Tijdens het broedseizoen van 1 maart tot 1 september zijn honden niet toegestaan op het Aekingerzand. Buiten het broedseizoen mogen honden alleen aangelijnd het gebied in. Houd ze aan een korte lijn en houd zoveel mogelijk afstand van de Exmoorpony's.

Zijn ruiters welkom in het gebied waar de Exmoorpony's grazen?

Ruiters zijn welkom in het gebied waar de Exmoorpony's grazen. We hebben het grootste gedeelte van de ruiterroutes gescheiden van het graasgebied van de pony's, om de veiligheid en rust van ruiters, hun paarden en de kudde te garanderen.

Hoeveel Exmoorpony's worden ingezet in het Nationaal Park Drents-Friese Wold?

Op het Aekingerzand in het Nationaal Park Drents-Friese Wold wordt gestreefd naar een kudde van ongeveer 25 Exmoorpony's. Deze kudde bestaat uit een groep met merries, jongen en hengsten die de leiding hebben, en een groep met overige hengsten. De groep is groot genoeg om een sociale kudde op te bouwen. We houden het graasgedrag in de gaten en evalueren of de kudde uit moet breiden of dat deze druk voldoende gaat zijn om de natuurdoelen te waarborgen. Op twee andere locaties in het Drents-Friese Wold lopen al twee groepjes met hengsten.

Gaat het om een tijdelijke situatie of is de begrazing door Exmoors permanent?

De begrazing door Exmoorpony's is een langdurige maatregel. De kuddebeheerder heeft een samenwerkingsovereenkomst tot in ieder geval 31-12-2027. De situatie wordt jaarlijks in februari geëvalueerd. De kudde op het Aekingerzand wordt geleidelijk uitgebreid voor een optimale begrazing.

De paarden lopen het hele jaar in het terrein. Dit is een groot verschil met de gescheperde schaapskudde die er voorheen liep, want die graasde in een kort seizoen. Jaarrond begrazing is nodig om het terrein optimaal te beheren.

Wat gebeurt er als een Exmoorpony toch wordt verwond of gedood in het natuurgebied?

De Exmoorpony's leven vrij in een groot natuurgebied. Net als bij andere grazers die worden ingezet voor de begrazing kan het gebeuren dat een dier gewond raakt of dood gaat. Het welzijn van de kudde is de verantwoordelijkheid van de kuddebeheerder. Maar uiteraard staan Staatsbosbeheer en de kuddebeheerder hierover nauw in contact met elkaar. De kuddebeheerder accepteert enig verlies van veulens als onderdeel van het natuurlijke proces binnen sociale kuddes. Als er een dier wordt gedood of verwond door een wolf, dan wordt dit op dezelfde manier gemeld bij BIJ12 zoals ook van een particulier wordt verwacht. Als volwassen paarden ten prooi vallen, wordt onderzocht of aanvullende maatregelen nodig zijn. In de praktijk is dit nog niet gebeurd.

Zijn er plannen om het aantal Exmoorpony's in de kudde in de toekomst uit te breiden of te verminderen, afhankelijk van de behoeften van het gebied?

Het plan is om de kudde op het Aekingerzand geleidelijk te laten groeien. Dit gebeurt door de veulens die binnen de kudde geboren worden, te laten opgroeien. Het bijplaatsen van Exmoors wordt vermeden, omdat dit onrust kan veroorzaken en de wolfwerende capaciteiten van de kudde kan verzwakken. De optimale kuddegrootte voor een effectieve begrazing wordt geschat op ongeveer 25 pony's, mogelijk verdeeld in twee groepen. Elk jaar in februari wordt de samenwerking geëvalueerd en het aantal dieren per begrazingsgebied bepaald, om overbegrazing te voorkomen.

Worden de Exmoorpony's regelmatig gecontroleerd door dierenartsen om ervoor te zorgen dat ze gezond blijven?

De Exmoorpony is een robuust en zelfredzaam paardenras dat goed is aangepast aan leven in natuurlijke omstandigheden. Ze kunnen het hele jaar door buiten blijven, zijn bestand tegen verschillende weersomstandigheden en vinden zelfstandig voedsel in schrale natuurgebieden.

De dieren zijn in staat om jaarrond in het terrein te lopen, daarom worden ze ook al ingezet in bijvoorbeeld de duinen, of al dichterbij huis op de Dellebuursterheide en het Fochteloërveen. Anders dan bij paarden die in de manege worden gehouden hoeven deze dieren niet te worden verzorgd of bekapt. Wel worden de dieren jaarlijks gevangen om dus om eventueel dieren weg te vangen. en dan wordt ook hun gezondheid onderzocht door [xxx]er-gekeken naar de gezondheid.

PM

VRAGEN MEDEWERKERS BUITENCENTRUM

Hoe reageren we op negatieve berichten op social media?

Zo weinig mogelijk. Tot nu toe zijn verreweg de meeste reacties opmerkingen en geen vragen. Als er een rechtstreekse vraag wordt gesteld, kan het BC putten uit de Q en A. Ze kunnen verder om advies vragen bij [5.1.2.e](#) of [5.1.2.e](#). Buiten kantooruren kunnen ze ook contact opnemen met een van de woordvoerders, bereikbaarheid staat op www.staatsbosbeheer.nl/pers.

Wat doen medewerkers en vrijwilligers met hun persoonlijke mening over de begrazing door de Exmoorpony's en het gedrag van de wolf?

Commented [5.1.2.e]: De kudde wordt toch wel frequent bezocht om te kijken of de ponies er goed bij lopen? En wanneer er zorgen zijn wordt de dierenarts erbij gehaald. Zijn hier concrete afspraken over (bijv. frequentie van check kudde)? Nu wordt deze vraag eigenlijk niet beantwoord.

Commented [5.1.2.e]: Als paardeneigenaar hoop ik ook maar 1x maal per jaar de dierenarts bij mijn paarden te hebben (verplichte inenting voor de stalling), dus eigenlijk nog niet eens jaarlijks. Als bekwame eigenaar heb ik geen dierenarts nodig om te bepalen of mijn paarden gezond zijn!! Dus het liefste zie ik geen dierenarts!

Commented [5.1.2.e]: Graag met elkaar overeenstemming krijgen over de gewenste boodschap hier!

Een persoonlijk gevoel over de pony's, de wolf, schapen, enzovoort hebben we allemaal. Daarin verschillen vrijwilligers niet van andere collega's. Wel is het belangrijk om te weten dat als je in functie bent, je ook het standpunt van Staatsbosbeheer verkondigt. Aan de andere kant vragen we van onze vrijwilligers niet om ons beleid tot in detail uit te leggen of te verdedigen. Discussies aan de balie of online hoeven ze dus niet aan te gaan. Toon altijd begrip voor de emotie, maar laat je niet verleiden tot een uitleg. De belangrijkste omgangsvormen met de wolf staan in de folder die beschikbaar is gesteld door provincies en gemeenten. Meer inhoudelijke vragen kunnen doorverwezen worden naar het team Drents-Friese Wold.

Hoe gaan medewerkers en vrijwilligers van het buitencentrum om met vragen van de pers?

Zij geven nooit een inhoudelijke reactie aan de pers. Media moeten altijd doorverwezen worden naar 5.1.2.e of één van de landelijke woordvoerders. In de praktijk is het misschien makkelijker om altijd door te verwijzen naar de landelijke woordvoerders, aangezien zij ook buiten kantooruren bereikbaar zijn. Bereikbaarheid staat op staatsbosbeheer.nl/pers.

Exmoors in Aekingerzand

25 februari 2025, versie 0.9

Inleiding

Voor het bijzondere stuifzandgebied in het Nationaal Park Drents-Friese Wold zet Staatsbosbeheer Exmoorpony's in voor natuurbegrazing. De continue (of jaar rond) begrazing voorkomt het volgroeien met snelgroeiende, stikstofminnende begroeiingen van het stuifzand. Op het Aekingerzand (600 ha) en bij de Ganzenpoel gaan de kleine paarden de strijd aan met snelgroeiende grassen en boompjes om het open karakter te behouden. De Exmoorpony's worden in een sociale kudde ingezet, om weerbaar te zijn tegen wolven. Bovendien zorgt een sociale kudde door het natuurlijke gedrag voor meer variatie in de vegetatiestructuur omdat ze vaak beweeglijker zijn dan een niet-sociale kudde en daardoor het hele gebied doorkruisen. Op deze manier wordt niet alleen het hele gebied begraasd, maar ontstaan er ook vaste looproutes die zorgen voor micro-reliëf en kale bodem, en wordt de mest (met zaden) meer verspreid door het terrein. Dit is allemaal voordelig voor verschillende soorten flora en fauna.

Op het Aekingerzand loopt een kudde met mannelijke en vrouwelijke paarden, in het deelgebied Ganzenpoel loopt een hengstengroep (ook een sociale structuur). De begrazing werd tot 2020/2021 gedaan door schapen binnen rasters. Het terrein groeide dicht met verschillende grassen waardoor de terreindoelen niet gehaald werden. Ook was de schaapskudde kwetsbaar voor wolvenaanvallen. Het is erg lastig het raster geheel wolfwerend te maken vanwege de grootte, publieke toegankelijkheid en het terreinreliëf. Bovendien sluiten we met zo'n raster ook andere fauna buiten of juist in (denk aan ree, konijn of das). Als alternatief is er daarna gewerkt met een gescheperde kudde i.c.m. nachtkralen. Een groot nadeel hiervan was dat deze kudde niet jaar rond inzetbaar was en dat het component 'losse' begrazing ontbrak. Bovendien zorgt een gescheperde kudde voor pleksgewijze drukbegrazing en dat is juist niet gewenst in de periode dat de hoogste grasgroei is in verband met kwetsbare grondbroeders (o.a. tapuit en nachtzwaluw).

In 2023 heeft het beheerteam Drents-Friese Wold daarom uitgebreid onderzoek gedaan naar welke grazer het beste zou passen in een stuifzandgebied. Daar is weerbaarheid van de verschillende grazers in relatie tot de aanwezigheid van de wolf in Drenthe in meegenomen. Er zijn diverse gebieden bezocht waaronder gebieden met vergelijkbare recreatieve druk en begrazingsgebieden waar dezelfde wolvenroedel loopt. Uiteindelijk is in een regieoverleg in 2023 het besluit genomen om een uitvraag te doen voor de inzet van Exmoorpony's in een sociaal kuddeverband (juiste vorm van begrazing voor doelen, plus weerbaarheid tegen wolf).

In 2024 is er daarom deels gestopt met schapenbegrazing en overgestapt op begrazing door Exmoorpony's. De kleine paarden die op het Aekingerzand zijn geplaatst komen uit andere gebieden in de regio die ook deel uitmaken van het leefgebied van de wolf. Bovendien graast de hengstengroep bij de Ganzenpoel drie jaar in het gebied. De Exmoorpony's op het Aekingerzand lopen in een weerbare sociale kudde-structuur: een kudde met een familieband, een natuurlijke leeftijdsopbouw en met een evenredige verhouding tussen hengsten en merries. Zo blijven ze bij elkaar en beschermen ze elkaar bij een mogelijke dreiging. De kudde is geen eigendom van Staatsbosbeheer, maar wordt ingehuurd via een lokale agrariër. Omdat deze frequent toezicht heeft op de kleine paarden wordt dit ook wel kuddebeheerder genoemd. De kuddebeheerder is de eigenaar/houder van de Exmoorpony's en heeft de zorgplicht, Staatsbosbeheer heeft de zorgwens. De kuddebeheerder houdt samen met Staatsbosbeheer het natuurlijke gedrag en de vaardigheid van de kudde om zich te verdedigen tegen wolven goed in de gaten. In het leefgebied van deze wolvenroedel lopen ook Exmoorpony's in terreinen van Natuurmonumenten en It Fryske Gea. Deze zijn deels in eigendom van de kuddebeheerder waar Staatsbosbeheer een overeenkomst mee heeft en deels in eigendom van anderen.

Doel van de begrazing

Het Aekingerzand staat bekend om haar open karakter en omvang als stuifzandgebied en is een van de redenen dat het gebied is aangewezen als Natura 2000. Met natuurbegrazing en aanvullend beheer willen we het open karakter van het Aekingerzand behouden. Op circa 500 ha van de 600 ha in het begrazingsgebied zijn kwalificerende Natura 2000 habitattypen aanwezig i.o.a.: Stuifzandheide met struikheide (H2310), Zandverstuiving (H2330), Heischrale graslanden (6230), Pioniersvegetaties met snavelbiezen (H7150), Vochtige heide (H4010A) en Droge heide (H4030). Voor alle bovengenoemde habitattypen geldt er een verplichting tot instandhoudingsdoelstelling en uitbreidingsdoelstelling. Naast de habitattypen vormt het Aekingerzand ook belangrijk leefgebied voor Natura 2000 soorten: tapuit (A277), draaihal (A233), boomleeuwrik (A264), paapje (A275), roodborsttapuit (A276) en grauwe klauwier (A338). Zowel de habitattypen als de –soorten zijn afhankelijk van schrale en open gronden waarbij de vegetaties kort en open worden gehouden door middel van begrazing door konijnen, schapen of paarden. Deze grazers zijn in staat om de vegetatie zeer kort af te grazen.

Daarnaast zijn er twee kernopgaven geformuleerd voor het Aekingerzand, namelijk 6.08 structuurrijke droge heide met het vergroten areaal stuifzandheide en struikheide (H2310), binnenlandse kraaiheibegroeiingen (H2330) en zandverstuivingen (H2330) en verbeteren van de kwaliteit door vergrotingen van de variatie in structuur en ontwikkeling van geleidelijke overgangen met bos,

Commented [5.1.2a]: Ik zou hier nadrukkelijk vermelden dat dit soorten (tapuit, draaihal, paapje, roodborsttapuit, grauwe klauwier en boomleeuwrik) van schrale en open gronden zijn en dus passen bij de eerder genoemde Natura 2000 habitattypen. Om deze N2000 habitattypen en bijbehorende soorten te behouden en uit te breiden is dus begrazing met paarden (kan heel kort grazen) noodzakelijk. Deze link moet nog duidelijker naar voren komen m.i. omdat de lezer dit waarschijnlijk niet weet, dus expliciet benoemen.

Ook paapje en roodborsttapuit zijn als grondbroeders afhankelijk van een structuurrijke vegetatie met open plekken en nestmogelijkheden in hoger opgaande vegetatie.

Bovendien faciliteert het korte grazen van de paarden habitat voor konijnen, die het korte gras nog korter kunnen eten, maar met te lang gras niet voldoende voedsel binnen krijgen. Verlaten konijnenholen vormen ideale nestgelegenheden voor de tapuit.

Commented [5.1.2a]: Check: Gaat om omschrijving, verbinding habitattypen en behoud van soorten

Commented [5.1.2a]: Wat is dit?

mede t.b.v. vogelsoorten als draaihal (A233) en tapuit (A277) en de kernopgave 6.12 Stuiwandlandschappen: Vergroting areaal gevarieerde zandverstuivingen (H2330) met overgangen naar droge heiden en open bossen. Mede als leefgebied van de draaihal (A233), tapuit (A277) die geldt voor drie gebieden in Nederland, waarvan Drents-Friese Wold er een van is.

Om bovenstaande doelen in stand te houden, is ervoor gekozen om dit gebied (600 hectare) apart in te rasteren en te begrazen met Exmoorpony's. Paarden grazen anders dan runderen en schapen. Ze eten met hun tanden in plaats van met hun tong. Hierdoor kunnen ze korter grazen en houden ze van korter gras, waar licht-minnende plantensoorten van kunnen profiteren. Op deze manier worden bovengenoemde habitattypen in stand gehouden. Als referentie gebruiken wij hiervoor de duingebieden waar Exmoorpony's al jaren volop worden ingezet in gebieden met vergelijkbare Natura 2000-habitattypen die op dit moment zijn aangewezen zijn voornamelijk half-natuurlijke landschappen. Voor natuurlijke landschappen kunnen we denken aan bepaalde bos/moerastypen. Vochtige habitattypen nemen wel over het algemeen toe door het systeemherstel. Begrazing alleen uitgevoerd door runderen zorgt voor verlies van de instandhoudingsdoelen, omdat deze immers de vegetatie niet zo kort en open kan houden als konijn, schaap of paard. Exmoorpony's zijn geschikt voor begrazing in natuurgebieden vanwege hun oersterke karakter, hun aanpassingsvermogen aan kou en vochten de zelfredzaamheid bij geboortes. In de herstelstrategieën Natura 2000 voor stuifzandheide, droge heide en heischraalgrasland is voor het behoud extensieve begrazing, het liefst met een gescheperde kudde, een reguliere beheermaatregel. Voor uitbreiding van habitattypen droge heide en stuifzandheide is begrazing een bewezen effectieve maatregel om de extra hoeveelheid aan nutriënten uit het terrein te halen.

Naast bovengenoemde doelen voor het Aekingerzand hebben wij (Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Provincie Drenthe) voor het gehele Drents-Friese Wold inclusief het Aekingerzand de ambitie om richting natuurlijk zandlandschap (N01.04) te gaan. Dit sluit naadloos aan op de kernopgave geformuleerd bij Natura 2000. Staatsbosbeheer werkt al circa 25 jaar aan herstel van abiotische en biotische processen waarbij hoort ook herstel van biotische processen zoals herbivorie. Herbivorie is niet alleen grazen maar behelst ook variatie door tred, bioturbatie, zaadverspreiding en nutriëntenverspreiding door mest. Mannelijke dieren manifesteren zich anders in het gebied dan vrouwelijke dieren, dit verschilt ook nog eens per seizoen en moment in de voortplantingscyclus (testosteron etc.) of levensfase. *Om de natuurlijkheid van een natuurlijk kalk- en zandlandschap (N01.04) te duiden worden deze o.a. getoetst aan de aanwezigheid van karakteristiek geachte en kwalificerende sleutelsoorten uit functionele groepen die met natuurlijke processen in grootschalige natuur te maken hebben: predatoren, aaseters en grazers. Dit betreft grazers met een natuurlijke populatiesamenstelling die ongehinderd, het hele jaar in het hele gebied kunnen begrazen* (<https://www.bij12.nl/onderwerp/natuursubsidies/index-natuur-en-landschap/natuurtypen/n01-grootschalige-dynamische-natuur/n01-04-zand-en-kalklandschap/>).

Paarden en runderen zijn ontbrekende sleutelsoorten om hier invulling aan te geven. Als je zou kiezen voor gecastreerde dieren, of alleen maar merries, dan heb je niet meer de sociale structuren die nodig zijn binnen een natuurlijk landschap. Een beeldend voorbeeld is het castreren van runderen, waardoor al de stierenkuilen binnen 5 jaar verdwijnen zijn in het terrein, dit heeft een impact op veel soorten die van open zand afhankelijk zijn.

Stand van zaken

Het Drents Friese Wold is een gebied waar we veel ruiters faciliteren, met een groot ruiterpadennetwerk. Dit is in combinatie met het eerste leefgebied van de wolf in Drenthe een uitdagende combinatie.

Twee maanden voor plaatsing van de kudde in 2024 is er een conflict ontstaan met de betrokken schaapherder, omdat deze bezorgd was dat de Exmoorpony's niet samengingen met haar schapen. Ondanks gesprekken heeft het team haar niet kunnen overtuigen, waarna de schaapherder helaas besloten heeft het contract op te zeggen.

In april 2024 zijn er Exmoors vanuit twee verschillende terreinen ingebracht, samen met twee hengsten die al een jaar aanwezig waren in het begrazingsgebied Aekingerbroek, wat is opgenomen in begrazingsgebied Aekingerzand. De grootste groep paarden komt uit een begrazingsgebied dat ook in het leefgebied ligt van de aanwezige wolvenroedel. De gedachte hierbij is dat deze kleine paarden al veel interacties mee hebben gemaakt met de wolf. De twee kuddes moesten samen komen. Dat zorgde in het begin voor onrust in de kudde, omdat de Exmoorpony's hun positie binnen de groep moesten bepalen. Bovendien werden de twee aanwezige hengsten die eerst uitstekend met elkaar overweg konden elkaars concurrent. Voor meer rust in de kudde heeft het team al in de eerste week besloten om één hengst uit de kudde te halen. Doordat de overgebleven hengst de twee kuddes bij elkaar moest brengen, werden ook ruiters actief benaderd door de hengst. Hierdoor ontstond er onrust onder de ruiters en wilden zij dat de kudde verwijderd werd.

Het team heeft na deze interacties snel gehandeld en de ruiterroutes binnen het begrazingsgebied afgesloten. Vervolgens is er een alternatief bedacht in samenspraak met de ruiters door een stuk van 350 meter wel open te stellen voor ruiters om van de ene

naar de andere kant van het begrazingsgebied te komen. Dit werkt goed. Het team is in gesprek met 24 paardenondernemers over de toekomst van de ruiterroutes, dit gaat goed.

Ook lijkt het mij goed om over dit kleine stukje ruiterroute na te denken volledig te schrappen. In de beheerriichtlijn grote grazers en publiek staat namelijk dat hengsten en ruiterroutes niet samen mogen gaan. Dit stuk is nog adviserend, maar gaat na alle waarschijnlijkheid bindend worden. Ook relevant voor jullie toekomstplannen...

Ten tijde van de onrust omtrent de ruiterroutes raakte één van de hengsten bij de Ganzenpoel kreupel. Op sociale media werd dit opgepikt, waardoor er in bepaalde groepen (o.a. bij paardeneigenaren) commotie ontstond. Hierdoor kwam er veel op de medewerkers van het team af en het gebied lag onder een vergrootglas.

Op het Aekingerzand werden er vervolgens in het voorjaar van 2024 drie veulens geboren. We hadden de afspraak met de kuddebeheerder om zo weinig mogelijk drachtige merries in te zetten voor het eerste jaar, maar aangezien ze leven in sociale structuren zijn ontom je er niet aan dat enkele merries drachtig zijn. Doordat de kudde nog geen eenheid was ten tijde van de geboorte van de veulens werden deze niet goed beschermd. Eén veulen is aantoonbaar gepredeerd door de wolf, de andere twee zijn verdwenen zonder dat de oorzaak werd vastgesteld. In de streek werd daar geëmotioneerd op gereageerd, met als gevolg een demonstratie tegen de wolf in het algemeen en tegen de begrazing door paarden in het bijzonder. Het kreeg behoorlijk wat media-aandacht (o.a. RTV Drenthe en Hart van Nederland). Er was een rechtszaak, aangespannen door paardeneigenaren/liefhebbers, waarbij Staatsbosbeheer in het gelijk is gesteld. Het ging bij deze zaak vooral om de vraag of de paarden weg moesten uit het gebied en of wolven door deze vorm van begrazing leren dat paarden een interessante prooi kunnen zijn.

Inmiddels lopen de Exmoorpony's bijna een jaar in het Aekingerzand en is de kudde een eenheid geworden. Geen van de volwassen paarden is door de wolf gedood. Op camera zijn wel interacties te zien tussen de kleine paarden en wolven, maar de Exmoorpony's zijn dus in staat zich te verdedigen tegen de wolf. Ook in de omgeving van het Drents-Friese Wold is sinds de ophef in 2024 geen aantoonbare toename van wolvenaanvallen op paarden geweest.

Rond 6 februari is het eerste Exmoorveulen van 2025 geboren, wat resulteerde in een bericht in een antiwolven groep op Facebook. We zien momenteel in het veld dat de kudde zich anders gedraagt dan vorig jaar. Het veulen ligt in het midden van de groep, met de vrouwelijke dieren er omheen. De hengsten positioneren zich tussen kudde en waarnemers, als beschermers van de groep. Dat het veulen nu (d.d. 25-02-2025) op dag 19 na de geboorte in leven is, betekent dat de kudde tot op heden het juiste gedrag vertoont om predatie van het veulen door de wolf te voorkomen. Dit is het verwachte wenselijke, weerbare gedrag wanneer een kudde leert om te wennen aan de aanwezigheid van de wolf.

Om meer grip te krijgen op deze gevoelige kwestie zijn sinds 2024 verschillende dingen in gang gezet:

- Er zijn drie Exmoor pony's gezenderd. Deze data worden o.a. gebruikt in een groter onderzoek naar begrazing met sociale kuddes i.r.t. wolf door Professor 5.1.2.e van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG).
- Het afgelopen jaar is er in de regio veelvuldig gecommuniceerd over sociale kuddes.
- Provincies Friesland en Drenthe zijn meegenomen het proces van de weerbaarheid van grote grazers, ook ten tijde van de rechtszaak, inclusief de wolvencommissies.
- In 2024 is uitvoerig overleg geweest met de Provincie Drenthe over de pilot met sociale kuddes in relatie tot wolf. Deze pilot heeft 3 jaar ontwikkelruimte nodig om te zien of weerbare kuddes in algemene zin en welke typen/samenstelling voor Drenthe een passende maatregel vormen in het natuurbeheer waarin de wolf een plek heeft. De jaren 2025 en 2026 zijn daarin essentieel om op basis van monitoring en analyses besluiten te nemen over de inzetbaarheid.
- BIJ12 heeft in hun Faunaschade Preventiekiet Wolf ook de maatregel 'weerbare kuddes' erkent als wolfwerende maatregel voor runderen en paarden en er zijn literatuurstudies op de site gepubliceerd.
- Op 4 februari 2025 is er een gezamenlijk overleg geweest met Natuurmonumenten, 't Fryske Gea en Staatsbosbeheer, allemaal partijen die op dit moment sociale kuddes met o.a. Exmoors inzetten binnen het territorium van de aanwezige wolvenroedel. Afspraak is dat we gezamenlijk gaan communiceren over onze aanpak. Provincie Drenthe overweegt om aan te haken bij deze communicatie.

Overeenkomst

Na het besluit voor Exmoorpony's in het regieteam heeft de BE een uitvraag gedaan bij twee bedrijven die Exmoors in natuurterreinen laten grazen. A.d.h.v. deze uitvraag is het werk aan de huidige kuddebeheerder gegund. De kuddebeheerder is een agrariër uit de regio en heeft een samenwerkingsovereenkomst aangeboden gekregen met een looptijd tot 31-12-2027. Elk jaar wordt in februari de samenwerking geëvalueerd en wordt het aantal gve per begrazingsgebied bepaald. Het is namelijk niet de bedoeling dat deze kudde ongebreideld blijft doorgroeien, met risico op overbegrazing. In ons laatste overleg van 9 december hebben we geconcludeerd dat we de kudde op het Aekingerzand willen gaan vergroten. Kuddebeheerder heeft het voornemen om dit geleidelijk laten gebeuren door de veulens die worden geboren bij de kudde te laten. Door Exmoors bij te plaatsen ontstaat onrust wat de wolfwerende capaciteiten niet ten goede komt. Onze verwachting is dat voor een optimale begrazing door

Commented [5.1.2.e]: dit is een heel klein stukje. Als we dit eruit halen hebben we grote problemen met de ruiters. Dit is een 'sluis', een oversteekplaats waar je de keuze kunt maken om door het gebied te gaan. We gaan testen vanaf maart, testen hoe de paarden reageren op ruiters.

Commented [5.1.2.e]: Uit het vorige overleg kwam ter sprake dat dit voor de huidige begrazingseenheid waarschijnlijk 25-30 zullen zijn, maar dat dit bijgestuurd kan worden wanneer er sprake is van overbegrazing danwel onderbegrazing. Het lijkt me goed om dit toe te voegen aan de tekst zodat de lezer zich een betere voorstelling van de aantallen kan maken. Dat betekent een verdubbeling (?) van wat er nu loopt? Klopt het aantal van 13? Dat heb ik in mijn hoofd @5.1.2.e

Commented [5.1.2.e]: Ik heb in mijn hoofd 20-25, maar dat moeten we dus in het veld zien. Zeer schraal namelijk allemaal bij de stuifzandtypen. Het idee was dat jonge dieren sowieso twee jaar bij de kudde blijven om sociale banden te krijgen en dat de kuddebeheerder dan steeds kleine sociale clubjes er uit haalt als dit nodig is. Dus ene jaar zal de druk hoger zijn dan andere jaar. We zijn met een veilig aantal begonnen 14 (1 hengst er dus uitgehaald, nu 13) maar het idee was om met 15.

Exmoorpony's op het Aekingerzand +/- 25 kleine paarden nodig zijn. De paarden zijn dan mogelijk verdeeld in twee groepen, 1 groep met merries en jongen met 1 leidhengsten en 1 á 2 adjudan hengsten en een groep met de overige hengsten.

Scenario's

Het verlies van de veulens in 2024 heeft intern en extern voor veel onrust gezorgd. Om een weloverwogen beslissing te maken in 2025 zijn verschillende scenario's op een rij gezet met de voor- en nadelen van elk scenario. Zoals eerder vermeld leeft het hengstveulen op het moment van schrijven, en is er ook extern weinig onrust. Belangrijk is om ons te blijven realiseren welke rol Staatsbosbeheer heeft en deze rol vast te houden. Staatsbosbeheer is niet de eigenaar van de dieren en daarom ligt de zorgplicht niet bij Staatsbosbeheer maar bij de eigenaar. Staatsbosbeheer heeft wel een zorgwens, aangezien de gang van zaken afstraalt op Staatsbosbeheer landelijk en van invloed is op de medewerkers in de BE. Het is dan ook noodzakelijk dat we zowel vanuit het landelijke perspectief, als vanuit de lokale situatie verschillende scenario's naast elkaar leggen en een lijn uitzetten over hoe te handelen en besluiten indien een scenario zich voordoet. Hierbij dienen de collega's van de BE Drents Friese Wold in nauw contact te blijven met de kuddebeheerder en verschillende scenario's door te spreken, zoals tot op heden gebeurd is, zodat ook eventueel landelijke keuzes niet als verrassing zich voordoen bij een calamiteit en er landelijk en binnen de PE draagvlak is voor de handelingskaders.

De kuddebeheer wil graag bijdragen aan het krijgen van inzicht in de ontwikkeling van sociale kuddes en accepteert in dat kader de komende jaren verlies van veulens binnen de door hem ingezette kuddes (scenario 1). Als volwassen paarden ten prooi vallen wil de kuddebeheerder ook andere scenario's onderzoeken. Bij scenario's 2-5 moet de kuddebeheerder vanaf het begin betrokken worden en moeten er duidelijke afspraken gemaakt worden over taakverdeling tussen kuddebeheerder en BE en over de verantwoordelijkheid voor de extra kosten. Deze moeten nu al in basis worden afgesproken met de beheerder.

Precedentwerking

Als organisatie moeten we ons goed realiseren dat het handelen omtrent de Exmoors in het Drents Friese Wold zorgt voor precedentwerking landelijk. Niet alleen voor de begraasde gebieden van Staatsbosbeheer, maar ook voor die van Natuurmonumenten en de Landschappen.

Jurisprudentie

Runderen en paarden zijn gehouden dieren en dus is de Wet Dieren van toepassing. In het Besluit houders van dieren Artikel 1.6, lid 3. staat *"Een dier wordt, indien het niet in een gebouw wordt gehouden, bescherming geboden tegen slechte weersomstandigheden, gezondheidsrisico's en zo nodig roofdieren"*. Hoe die bescherming wordt geboden is een open norm, d.w.z. er is geen concrete invulling, maar deze is de verantwoordelijkheid van de eigenaar van de dieren. De invulling van de kuddebeheerder en ook die van Staatsbosbeheer is dat werken met een weerbare sociale kudde bescherming biedt tegen roofdieren zoals de wolf. Geredeneerd vanuit de ecologie van rund en paard lijkt de inzet van een weerbare kudde een goede invulling van de zorgplicht. Door de familiale verwantschap zullen de volwassen dieren de jongen en andere kwetsbare individuen beschermen tegen gevaar zoals de wolf. Dit valt te vergelijken met het gedrag van de Europese bizon (*Bison bonasus*) en muskusos (*Ovibos moschatus*).^[1]

^[1] <https://www.bij12.nl/onderwerp/faunaschade/schade-voorkomen/wolven/#3-4-specifieke-maatregel-voor-runderen-en-paarden>

Ook BIJ12 heeft dit als maatregel opgenomen in de Faunapreventiekit voor wolvenschade¹. Een extern jurist vertrouwt erop dat met de inzet van een weerbare kudde grote grazers (rund en paard) in de natuur voldaan wordt aan de wettelijke zorgplicht, maar daar is geen jurisprudentie over.

^[1] Trouwborst, A. (2023) Zorgplichten voor grote grazers in natuurgebieden. Een juridische verkenning, met bijzondere aandacht voor het scenario van predatie door wolven. Tijdschrift Natuurbeschermingsrecht, 3 247.

Sterfte niet volledig te voorkomen

In Nederland is er onder zowel wilde als gehouden dieren uitval door bijvoorbeeld complicaties tijdens de geboorte, genetische afwijkingen, ziekte, voedseltekort en predatie. Zo stierf van de pasgeboren Sayaguesa kalfjes in het Drents Friese Wold en op Planken Wambuis jaarlijks gemiddeld 5% (variërend van 0-11%, 0-4 individuen) voor de aanwezigheid van de wolf. En in een enquête in de Provincie Limburg onder schaphouders geeft 40% aan tussen 2002-2012 (geen wolven aanwezig) één of meerdere aanvallen te hebben gehad van hond of vos^[1].

Predatie is een natuurlijk proces net als sterfte door voedseltekort of ziekte. Wolven selecteren vooral kwetsbare (jong, ziek, gewonde) prooien. De dood wordt nu vaak aan wolf toegeschreven als oorzaak, maar het is onbekend of er een achterliggende oorzaak was waardoor het individu een makkelijke prooi was en of deze het zonder de wolf wel zou hebben gered. We adviseren de houder (eigenaar) van de Exmoorpony's **ook de hoeveelheid uitval van dieren te registreren zonder aanwezigheid van de wolf**. Door de komst van de wolf worden we meer met predatie als oorzaak van sterfte geconfronteerd en kan, vooral in het geval van gehouden dieren, voor veel emotie zorgen. We willen predatie door wolf en die emotionele kant niet bagatelliseren, maar wel in perspectief plaatsen.

Om sterfte in natuurterreinen te verkleinen worden vaak zelfredzame runder- en paardenrassen ingezet. Naar verwachting zijn deze rassen, na een leerperiode, ook weerbaar tegen aanvallen door een wolf (zie onderstaand voorbeeld van de Sayaguesa runderen). Door dit weerbare gedrag zal de hoeveelheid sterfte door toedoen van de wolf afnemen, maar deze kans zal niet nul zijn. Immers, een ziek en stervend dier zal ten prooi vallen aan de wolf voordat het zelfstandig sterft. Hetzelfde geldt voor het gebruik van wolfwerende rasters: de kans op aanvallen wordt verkleind, maar verdwijnt niet volledig^[2]. **Hoeveel verlies acceptabel is kan alleen de eigenaar beslissen. De beslissing om (tijdelijk) te stoppen met begrazing** wanneer de sterfte van grazers te hoog wordt (en wat te hoog gevonden wordt) ligt bij de eigenaar en daarna bij de beheereenheid. Zij kunnen de situatie het beste inschatten en in de regionaal, maatschappelijke context plaatsen. Bovendien zal het samenhangen met het tijdsinterval van de aanvallen, maar ook of het gaat om een weerbare kudde die verdedigend gedrag kan leren of om seizoensbegrazing.

Voorbeeld van kudde die leert omgaan met de wolf

Van de Sayaguesa's in het Drents Friese Wold is bekend dat de sterfte onder pasgeboren kalfjes zonder aanwezigheid van de wolf gemiddeld op ~5% ligt. Na vestiging van de wolf liep de sterfte op tot 22% en een jaar later tot 34% waarna het weer daalde tot 21% (7 individuen). Dit impliceert dat de kudde heeft geleerd zich te verdedigen tegen de wolf, maar helemaal voorkomen lukt (nog) niet. Eenzelfde beeld is te zien bij de Sayaguesa's op het Planken Wambuis. Voor de aanwezigheid van wolven lag het uitvalpercentage van kalveren gemiddeld op 8,7% (0- 14,8%, wat gelijk staat aan 0-6 dieren). In de eerste twee jaar van wolvenaanwezigheid liep de uitval op tot respectievelijk 20,7% (6 dieren) en 28% (8 dieren), waarna het afnam tot 9,5% (2 dieren) een vergelijkbaar niveau voor aanwezigheid van de wolf. Ook voorbeelden uit het buitenland laten zien dat er naar verwachting 3-5 jaar^[3] nodig is voor een kudde om anti-predator gedrag te ontwikkelen. Bij een weerbare kudde die jaarrond buiten loopt kan dit leerproces plaatsvinden. Bij dieren die tijdelijk buiten lopen (seizoensbegrazing), zal dit leerproces waarschijnlijk niet of nauwelijks plaatsvinden. Aanvullende maatregelen zullen bij seizoensbegrazing dan ook mogelijk sneller nodig zijn.

^[1] Van den Hove & Penning (2012) Predatie op schapen in Limburg door hond of vos. Een nulmeting bij afwezigheid van grote predatoren de wolf en de lynx. Hogeschool HAS Den Bosch in opdracht van ARK Natuurontwikkeling

^[2] Bruns et al. (2020) Global Ecology and Conservation. The effectiveness of livestock protection measures against wolves and implications for their co-existence with humans.

^[3] Ervaring Ark uit Letland en Bulgarije met veel wolven. Runderen en paarden uit Nederland hadden snel door hoe ze hun kudde succesvol moesten beschermen tegen wolven. Rhodope shorthorn cattle: na een aantal jaren van hoge kalfpredatie leerden de

¹ [Wolven – Maatregelen vanaf november 2024 - BIJ12](#)

runderen een verdedigingsstrategie. Koeien en stieren vormen 's nachts een cirkel om predatoren weg te houden. Ook voor de paarden gold dat na een paar jaar van predatie de Koniks bescherming zochten in de cirkel van de runderen. Ook reeën schuilden midden in de runderkudde. In de Rhodopen bleken rundergroepen met meerdere stieren het meest succesvol. Dit leidde ertoe dat ook lokale boeren in hun eigen kuddes meerdere stieren gingen houden. (5-03-2022, Nature Today – Ark Rewilding Nederland)

Note: onduidelijk hoeveel tijd er precies overheen ging dat deze gedragsaanpassing ontstond.

VERSCHILLENDE SCENARIO'S

1) De kudde met (drachtige) merrie(s) en veulen(s) in het gebied laten gedurende de pilotperiode van 3 jaar

De kuddebeheerder en Staatsbosbeheer accepteren mogelijk verlies door predatie en geven de kudde de tijd om aan de situatie te wennen en zich te (leren) weren. Met andere tbo's zetten we in op communicatie over weerbare kuddes in wolvenleefgebied, niet alleen voor Exmoors maar ook Galloways en andere grote grazers. Tevens monitoren we op het verlies van pony's en paarden in de omgeving en het mogelijke effect van deze kudde op het leergedrag van de wolf om pony's en paarden als geschikte prooi te gaan zien.

Pluspunten:

- + Het behalen van de natuurdoelen/Natura 2000 zijn prioriteit, de begrazingspilot gaat daarom door, natuurdoelen zijn het belangrijkste.
- + Kudde krijgt verder tijd om te wennen aan het gebied en de wolf.
- + Met de Provincie Drenthe is overeengekomen dat een pilotperiode van 3 jaar wordt benut voor het opdoen van ervaringen en het maken van onderbouwde keuzes in samenstelling en soorten. Deze 3 jaar komt voort uit advies van externen en ervaringen uit het buitenland.
- + Staatsbosbeheer is een betrouwbare partner voor kuddebeheerder (lokale ondernemer), Provincie Drenthe, omwonenden, andere tbo's en de RUG.
- + Provincie Drenthe denkt er serieus over om gezamenlijke communicatie op te zetten over weerbare kuddes (BBB-gedeputeerde Van Dijk).
- + Onderzoek, wat momenteel loopt vanuit de RUG, wordt voorzien van waardevolle data over dit complexe vraagstuk in de regio. Dit levert ook waardevolle informatie op voor andere gebieden van Staatsbosbeheer en andere tbo's waar begraaasd wordt en waar zich in de toekomst wolven kunnen vestigen.
- + BIJ12 ziet sociale weerbare kuddes als wolfwerend.
- + Het beheerteam staat achter dit scenario.

Minpunten:

- Reputatieschade Staatsbosbeheer door discussie over zorgplicht (Wet Dieren bescherming tegen roofdieren). Dit kan mogelijk leiden tot een rechtszaak (net als vorig jaar), met jurisprudentie over of de inzet van een sociale kudde inderdaad gezien wordt als wolf-werende maatregel (zoals BIJ12 aangeeft in de Preventiekit Faunaschade wolven en waar we als organisatie ook achter staan) als gevolg. Dit punt is vorig jaar niet door de rechter behandeld. Er is dus nog geen jurisprudentie hierover, maar die is wel gewenst.
- Risico om het thema wolf naar ons toe te trekken. Zeker in Drenthe een splijtzwam. Het gaat niet eens altijd om de emoties over de paarden maar ook over algemene weerstand tegen de aanwezigheid van de wolf (in Nederland).
- We zijn niet consequent in onze afspraken met de provincie hierover. We hebben de provincie gevraagd om commitment. Dat is afgegeven.

2) Het weghalen van de (drachtige) merrie(s) met veulen(s) uit het gebied

Hierbinnen zijn op papier twee opties mogelijk: het in één keer wegvangen van de drachtige merries of merries als deze een veulen hebben gekregen. Beide zijn praktisch niet uitvoerbaar omdat de groep paarden beschermend is naar de veulens, en momenteel het lokken van enkele individuen niet uitvoerbaar wordt geacht. Bovendien is de inschatting dat de hengsten het niet zullen tolereren dat hun harem uit elkaar wordt gehaald, met alle risico's voor de paarden, de eigenaar en betrokken collega's van dien.

Pluspunten:

- + In het begrazingsgebied Aekingerzand zal er geen risico meer zijn dat veulens zullen worden aangevallen door de wolf.
- + Een hoop tegenstanders zullen zich niet meer bezig houden met de predatie op het Aekingerzand. Er blijven natuurlijk ook paarden in het gebied en het is waarschijnlijk dat mensen hier nog steeds iets van blijven vinden.

Minpunten:

- Staatsbosbeheer is niet de eigenaar van de Exmoors. Deze optie moet dus in samenspraak met de eigenaar van de kudde die de zorgplicht voor de Exmoors heeft.
- Reputatieschade voor Staatsbosbeheer als betrouwbare partner voor kuddebeheerder, provincie, omwonenden, andere tbo's en Rijksuniversiteit Groningen wanneer er deels dan wel volledig gestopt wordt met de begrazing.
 - o Provincie Drenthe ondersteunt Staatsbosbeheer bij het 'leertraject voor de grote grazers'. Nu stoppen betekent dat we niet consequent zijn in onze afspraak met de provincie. In de uitvraag staat de wens voor een sociale

kudde i.v.m. weerbaarheid t.o.v. de wolf vermeld. Nu stoppen met de begrazing betekent dat we geen betrouwbare partner blijken te zijn.

- We hebben afspraken gemaakt met andere tbo's over een gezamenlijke aanpak.
- Reputatieschade Staatsbosbeheer door discussie over dierenwelzijn.
 - Een vangactie zal een hoop stress geven bij de Exmoors wat kan leiden tot mogelijk lichamelijk letsel, miskraam en/of vroeggeboortes. Om deze reden is de NVWA strikt op het toestaan van transport van drachtige merries, merries die pas een veulen geworpen hebben en het vervoer van veulens.
 - Kans dat predatie door wolf zal toenemen. Door het constant wegvangen van een merrie met veulen zal de overgebleven kudde onrustiger worden omdat de sociale kuddestructuur verdwijnt en deze steeds kleiner wordt. Dit maakt de overgebleven paarden extra kwetsbaar voor predatie.
 - Bij het weer terugplaatsen weten we niet of de merrie met veulen weer wordt opgenomen door de kudde, en of de nog bestaande kudde deze merrie met veulen zal beschermen tov de wolf (zoals nu dus wel gebeurt). Bovendien is dan de vraag wanneer de merrie met veulen weer teruggeplaatst kan worden (over paar maanden, half jaar, jaar?).
- Door de merrie(s) en veulen(s) weg te halen voorkomen we mogelijk een rechtszaak, maar daardoor voorkomen we ook dat er jurisprudentie komt over de inzetbaarheid van sociale kuddes als wolfwerende maatregel (zie ook uitleg bij scenario 1).
- De kwaliteit van het terrein gaat achteruit.
 - Doordat de grote van de kudde afneemt zal er minder worden begraasd waardoor de kwaliteit (verruiging neemt toe) van het gehele terrein inclusief de N2000 habitattypen afnemen.
- Tegenstanders zullen blijven.
 - Er blijven paarden in het terrein lopen, met mogelijke vergrote kans op predatie door onrust en wijzigen van de sociale structuur in de kudde.
 - Tegenstanders kunnen zich gaan richten op andere sociale (Exmoor) kuddes in Staatsbosbeheer terreinen of van andere tbo's.

3) Exmoors 's nachts wolfwerend wegzetten en overdag vrij grazen

De plus- en minpunten komen grotendeels overeen met scenario 2. Als er jonge dieren aanwezig zijn laten de Exmoors zich niet drijven of makkelijk lokken. Bovendien zijn er momenteel geen geschikte locaties binnen het begrazingsgebied om een kraal te bouwen. Daarnaast zouden de dieren dagelijks in de nachtkraal gezet moeten worden, dit is een grote tijdsinspanning en er is geen (dagelijkse) zekerheid dat dit lukt. Er bestaat een risico dat de sociale structuur wordt doorbroken als niet alle paarden voor de nacht in de kraal staan. De sociale structuur is momenteel het belangrijkste wolfwerende instrument.

Pluspunten:

- + In het begrazingsgebied Aekingerzand zal er minder risico zijn dat veulens zullen worden aangevallen door de wolf.
- + Een hoop tegenstanders zullen zich niet meer bezighouden met de predatie op het Aekingerzand. Er blijven natuurlijk ook paarden en het is waarschijnlijk dat mensen hier nog steeds iets van blijven vinden.

Minpunten:

- De kudde leert zichzelf niet te verdedigen tegen de wolf. Bovendien kunnen aanvallen ook overdag plaatsvinden.
- Reputatieschade Staatsbosbeheer door discussie over dierenwelzijn.
 - Vangactie zal een hele hoop onrust geven met mogelijke lichamelijke schade aan de paarden of aan de mensen die de vangactie moeten uitvoeren.
 - Doordat de paarden elke nacht in de kraal lopen zal de ondergrond in de herfst/winter snel blubberig worden, waar de dieren tot aan hun enkels instaan.
- Staatsbosbeheer is niet de eigenaar van de Exmoors. Deze optie moet dus in samenspraak met de eigenaar van de kudde die de zorgplicht voor de Exmoors heeft.
- Risico predatie wolf. Het is waarschijnlijk dat het niet iedere keer lukt om alle paarden in de nachtkraal. Als enkele paarden in het terrein achterblijven zal de kans op aanval van een wolf toenemen.
- Kwaliteit van het terrein gaat achteruit;
 - Kudde staat minder te grazen in het terrein waardoor de kwaliteit van het gehele terrein inclusief de N2000 habitattypen afnemen.
 - Actieradius van de paarden en dus ook het effect van begrazing wordt verkleind, omdat de paarden minder door het terrein zullen bewegen. Dit heeft als gevolg dat de plekken het verst bij de kraal vandaan mogelijk zullen verruigen en dicht bij de kraal overbegraasd kunnen raken.

- Er is geen plek om de paarden 's nachts in een nachtkraal te laten zonder dat daar de natuurkwaliteit achteruit gaat (overbegrazing en vertrapping van de bodem).
- Financieel zal dit grote consequenties hebben: de dagelijkse tijdsinspanning van vangen en loslaten zal grote invloed hebben op de kuddebeheerder en het beheerteam. De verantwoordelijkheid voor deze kosten is niet duidelijk.
- De vraag is of deze oplossing zorgt voor minder onrust in de maatschappij.

4) **Bouwen wolfwerende weide**

In het geval van een grote weide, betekent dit dat je de paarden maanden op een klein(er) oppervlak moet houden. De veulens worden in de periode februari-augustus immers op verschillende momenten geboren. Dit betekent vertrapping van de aanwezige habitattypen. Daarnaast zijn grote wolfwerende oppervlakten moeilijk wolfwerend te houden, zeker in natte gebieden als het Aekingerbroek. Bovendien is deze weide niet alleen wolfwerend te krijgen en te houden, maar vormt deze ook een blokkade voor overige fauna. Afhankelijk van de grootte en plaatsing van de weide kan dit behoorlijke impact hebben op het leefgebied van andere soorten.

Pluspunten:

- + In het begrazingsgebied Aekingerzand zal er minder risico zijn dat veulens zullen worden aangevallen door de wolf.
- + Een hoop tegenstanders zullen zich niet meer bezighouden met de predatie op het Aekingerzand. Er blijven natuurlijk ook paarden en het is waarschijnlijk dat mensen hier nog steeds iets van blijven vinden.

Minpunten:

- De kans dat er veulens gepredeerd worden zal mogelijk niet dalen doordat een grote wolfwerende weide op het Aekingerzand niet volledig wolfwerend te maken is omdat het een zeer geaccntueerd terrein is en veel water bevat.
- De bouw en onderhoud van een wolfwerende weide kost veel tijd en materiaal en dus geld. De verantwoordelijkheid voor deze kosten is niet duidelijk.
- Staatsbosbeheer is niet de eigenaar van de Exmoors. Deze optie moet dus in samenspraak met de eigenaar van de kudde die de zorgplicht voor de Exmoors heeft.
- Reputatieschade Staatsbosbeheer door discussie over dierenwelzijn.
 - Vangactie zal een hele hoop onrust geven met mogelijke lichamelijke schade aan de paarden of aan de mensen die de vangactie moeten uitvoeren.
 - Paarden staan maanden in hetzelfde stukken en daardoor wordt het terrein blubberig. Ook geen goed beeld.
- De kwaliteit van het terrein gaat achteruit.
 - Paarden staan maanden in de weide en komen niet op de stuifzandvegetatie waarvoor ze eigenlijk worden ingezet. N2000 habitattypen worden niet begraasd en gaan verslechteren.
 - Door de aanleg van een wolfwerende weide gaan N2000 habitattypen door vertrapping verdwijnen.
 - Paarden die niet in weide staan blijven mogelijk in buurt van de weide vanwege de sociale structuur, waardoor er geen begrazing door het hele gebied plaatsvindt.
 - Door het bijvoeren op de weide, worden nutriënten toegevoegd aan het terrein, dit staat haaks op het doel van schrale vegetaties.
- Bij het loslaten uit de wolfwerende weide weten we niet of de merrie(s) en veulen(s) weer opgenomen worden door de kudde, en of de nog bestaande kudde deze merrie(s) met veulen(s) zal beschermen tov de wolf (zoals nu dus wel gebeurt). Bovendien is dan de vraag wanneer weer teruggeplaatst (over paar maanden, half jaar, jaar?).
- Paarden moeten worden bijgevoerd, hoge tijdsinspanning en kosten kuddebeheerder en beheerteam. De verantwoordelijkheid voor deze kosten is niet duidelijk.
- Tegenstanders zullen blijven doordat er dieren blijven lopen.

5) **Stoppen met de paardenbegrazing**

Er is ook de optie van het helemaal weghalen/verplaatsen van de paarden. In dat geval wordt de hele groep in een kraal gedreven en verplaatst. Verschillen in inzicht over dierenwelzijn blijf je houden (de vijf vrijheden en mate van belangrijkheid). En emotionele uitingen over dierenwelzijn gaan op korte termijn ook niet weg, is de verwachting, omdat de discussie feitelijk grotendeels over de wolf gaat. Wij zijn hier net zo goed lerende in, net zoals agrariërs. De begrazing die hier wordt toegepast kan als voorbeeld voor begrazing in wolvengebieden in Nederland worden gezien en wordt daarom ook gevolgd d.m.v. zenderonderzoek en geanalyseerd door de RUG. Hier vroegtijdig mee stoppen kan gevolgen hebben voor heel begrazend Nederland. Als er gestopt wordt met deze vorm van begrazing raken we de continuïteit van begrazing kwijt, en een hele belangrijke beheermaatregel. Als er dan niet snel (binnen een jaar) gestart wordt met een andere vorm van begrazing (die ook samengaat met de wolf) zal het Aekingerzand snel

dichtgroeien wat grote gevolgen heeft voor de N2000 habitattypen en de EU Habitatrichtlijn en de aangewezen soorten van de EU Vogelrichtlijn.

Pluspunten

- + Geen gedoe op social media of media.

Minpunten

- Reputatieschade Staatsbosbeheer.
 - o Onbetrouwbare partner voor kuddebeheerder en Provincie Drenthe wanneer de begrazing stopt want er is een langlopend contract met de kuddebeheerder en met de Provincie Drenthe is er afgesproken dat we de kudde drie jaar de tijd gunnen om te wennen aan dit gebied, en een weerbare kudde op te bouwen.
 - o Onbetrouwbare partner richting andere tbo's die ook Exmoors/begrazing inzetten in wolvengebied. De discussie zal verschuiven naar b.v. het Fochtelooveen, waar ook een sociale kudde Exmoor pony's staat.
- Precedentwerking voor begrazing elders in het land.
 - o Als Staatsbosbeheer staan we inhoudelijk achter de inzet van weerbare kuddes. Door de kudde weg te halen wordt het verhaal wat we het laatste jaren hebben verteld in twijfel getrokken en kan dit ook gebruikt worden tegenover andere gebieden van Staatsbosbeheer (en andere tbo's) waar wolven en grote grazers leven.
- Kwaliteit van het terrein gaat achteruit zonder begrazing met consequenties voor de N2000 habitattypen en de aangewezen vogelsoorten van de EU Vogelrichtlijn.
- BII12 de sociaal weerbare kudde als wolvenwerende maatregel bestempeld in hun Preventiekijl.

6) Na aflopen contract sociale kudde vervangen door dieren (rund of paard) van andere lokale agrariër

Pluspunten:

- + Geen voortplanting meer in het terrein wat mogelijk onrust wegneemt. Echter er blijven dieren in het gebied waarvoor dezelfde vorm van dierenwelzijn geldt.

Minpunten:

- Kans op predatie van dieren door wolf neemt niet af, en mogelijk zelfs toe. Dieren van een reguliere agrariër hebben vaak geen sociale structuur wat ze juist extra kwetsbaar maakt in een gebied waar ook wolven leven. Op deze manier blijft er mogelijk onrust en discussie over dierenwelzijn.
- Het is niet duidelijk of een niet sociale kudde een andere impact heeft op het behalen van de natuurdoelen. Een rund graast wel anders dan een paard. Of en hoe dit doorwerkt op de instandhouding van N2000 habitattypen is niet geheel duidelijk, maar de BE heeft destijds niet voor niets gekozen voor begrazing met een sociale paardenkudde.

Commented [5.1.2.e]: We werken nu met een lokale agrariër. Daarnaast blijft de situatie dan exact hetzelfde. Wat we ons moeten realiseren is dat we het nu alleen over het Aekingerzand/Aekingerbroek hebben wat al 600 hectare is. Wij zijn in het DFW bezig om richting een natuurlijk zandlandschap te gaan, waarbij al de begrazingsgebieden aan elkaar worden gekoppeld. We zijn bezig met herstel abiotische processen, maar we zijn ook bezig met herstel biotische processen. In een natuurlijk landschap (N01.04) hoort herbivorie thuis als biotisch proces. Paarden en Runderen zijn ontbrekende sleutelsoorten om hier invulling aan te geven. Als je zou kiezen voor gecasteerde dieren, of alleen maar merries, dan heb je niet meer de sociale structuren die nodig zijn binnen een natuurlijk landschap. Zoals al eerder bovenin aangegeven, herbivorie is niet allen grazen. Mooi voorbeeld is het castreren van runderen, waardoor al de stierenkuilen binnen 5 jaar verdwijnen, dit heeft een impact op veel soorten die van open zand afhankelijk zijn.

Het punt werken met een lokale agrariër klinkt mooi, maar een agrariër heeft andere doelen dan een natuurbeheerder die straks 2000+ hectare integraal wil begrazen. Je komt dan bij een kuddebeheerder uit, net zoals we ^{5.1.2.e} hebben die al 13 jaar in het gebied staat met de kudde. De dieren die nu worden ingezet zijn robuust en bestand tegen extreme weersinvloeden en zoals we inmiddels zien zijn de volwassen dieren bestand tegen predatie. Als je de Exmoor vervangt voor een Haflinger, dan lijkt het paard nog meer op het paard wat in de stal staat en krijg je misschien nog wel meer discussie.

Commented [5.1.2.e]: 5.1.2.e en ik hebben hier nu een stuk over geschreven bij 'doel'

Commented [5.1.2.e]: Voorstel om hier reguliere agrariër van te maken, d.w.z. geen kuddebeheerder.

Commented [5.1.2.e]: Ik zou dit scenario verwijderen omdat dit geen scenario is. Hiermee lossen we geen problemen op want we werken al met een lokale paardenboer

Commented [5.1.2.e]: Ik zou dit scenario juist wel behouden en dus expliciet vermelden waarom dit geen oplossing is. Dit is namelijk een scenario die wel degelijk gesteld wordt ook van bovenaf, dus op deze manier wordt die beantwoord. Er kunnen dus nog punten toegevoegd worden om dit te onderbouwen.

Commented [5.1.2.e]: Maar wat is dan het verschil met een lokale agrariër en de lokale agrariër (paarden boer die wij kuddebeheerder noemen :D) die we nu hebben?

Commented [5.1.2.e]: Opnieuw aanbesteden aan de markt, weer vanaf begin starten met sociaal weerbare kuddes
Geen scenario, maar bij wat-als zetten.

Commented [5.1.2.e]: door openbare aanbesteding wel een risico

7) Na aflopen contract en evaluatie hengsten ruinen

Pluspunten:

- + Geen voortplanting meer in het terrein wat mogelijk onrust wegneemt. Echter, er blijven paarden in het gebied waarvoor dezelfde vorm van dierenwelzijn geldt.

Minpunten:

- Kans op predatie van paarden door wolf neemt niet af, en mogelijk zelfs toe. De kracht is momenteel dat de hengsten een functie hebben in de groep, dit wordt versterkt door aanwezigheid testosteron. We weten niet of dit invloed heeft op de weerbaarheid van de kudde.
- Het is niet duidelijk of een niet sociale kudde een andere impact heeft op het behalen van de natuurdoelen. De mobiliteit en dynamiek zal anders zijn. Of en hoe dit doorwerkt op de instandhouding van N2000 habitattypen is niet geheel duidelijk, maar de BE heeft destijds niet voor niets gekozen voor begrazing met een sociale paardenkudde.
- Past niet in doelstelling N01.04, doordat niet wordt voldaan aan volgende kwaliteitsdoelstelling: *Grazers met een natuurlijke populatiesamenstelling die ongehinderd, het hele jaar in het hele gebied kunnen begrazen*
- Er is geen aanwas, maar voor in stand houden habitattypen zijn meer dieren noodzakelijk. Nieuwe 'losse' paarden inbrengen geeft zelfde onrust als afgelopen jaar, met verstoring kudde structuur tot gevolg. Dit kan een toename in predatie veroorzaken.
- Toename in kosten, ruinen, bijplaatsen nieuwe dieren etc.

Concluderend

Gezamenlijk is in februari 2025 de beslissing genomen om door te gaan met scenario 1 dit hebben we gedaan in overeenstemming met de kuddebeheerder. Als er volwassen veulens verdwijnen door de wolf is dat het moment om weer naar deze scenario's te kijken. Tot deze tijd accepteren zowel Staatsbosbeheer als de eigenaar van de veulens verliezen.

In september willen we gezamenlijk de paardenbegrazing op het Aekingerzand evalueren. Indien nodig kunnen we dan ook vroegtijdig beslissing maken voor het jaar erop wanneer er weer nieuwe veulens geboren kunnen worden.

Nog toevoegen en nagaan;

Juridische check. Juridische consequenties weerbare kuddes als we ingrijpen in de wijze waarop deze kudde nu in alle vrijheid kan bewegen. Is het dan nog een weerbare kudde? Wat betekent dit voor de andere weerbare kuddes elders in NL? Niet alleen voor Staatsbosbeheer maar ook voor Natuurmonumenten en de Landschappen?

WAT als...

1. Dit veulen verdwijnt
 - a. Zoals aangegeven in scenario 1 zullen we de kudde met overige veulens in het gebied laten. Hoe spijtig ook, we zien dit als onderdeel van het leertraject van de sociale kudde en deze pilot wordt dan ook voor 3 jaar gesteund door de Provincie Drenthe. Voorstel om hier actief over te communiceren.
2. Er meerdere veulens worden geboren maar die voor meer dan 50% worden gepredeerd én er veel onrust ontstaat (ter vergelijking de grote predatie die b.v. bij de Sayaguesa kudde in het terrein van Natuurmonumenten is geweest in eerste jaar)

A) Hoe spijtig ook, we zien dit als onderdeel van het leertraject van de sociale kudde en deze pilot wordt dan ook voor 3 jaar gesteund door de Provincie Drenthe. De onrust zullen we waarschijnlijk niet volledig weg kunnen nemen. Voorstel om hier actief over te communiceren.

B) Het is het tweede jaar dat de kudde in deze samenstelling zichzelf en de veulens moet verdedigen tegen de wolf. Ervaringen uit het buitenland laten zien dat het leertraject 3-5 jaar duurt. We zijn hoopvol omdat de overleving van de veulens beter is dan vorig jaar. In die zin is het leerproces gaande en hopen we dat deze stijgende lijn zich voortzet. Daarom zijn we in samenwerking met de Rijksuniversiteit Groningen onderzoek hierna gestart. Ook moeten we realistisch zijn dat een succesvolle weerbare kudde niet betekent dat er geen sterfte meer zal zijn. Net als het gebruik van een wolfwerend raster wordt de kans op predatie verkleind, maar

er zal altijd een kans blijven op predatie want een ziek en stervend dier wordt gepredeerd. Deze kan ook variëren tussen jaren omdat kansen op predatie ook samenhangen met overige variabelen waar wij geen invloed op hebben zoals beschikbaarheid van alternatief prooi-aanbod (in DFW met name ree) voor de wolf.

3. Als alle veulens verdwijnen én er veel onrust ontstaat
 - a. Overige scenario's bespreken met kuddebeheerder? Maar de vraag of het wegvangen van nog drachtige merries met alle risico's van dien (scenario 2) opweegt tegenover de al ontstane onrust. Als volwassen paarden nog steeds niet aangevallen worden.
 - b. Na afloop van het werpseizoen met kuddebeheerder en provincie Drenthe de gang van zaken evalueren en plan voor 2026 opstellen.
4. Als alle veulens verdwijnen maar de onrust hanteerbaar is en vanuit voorspelbare kanalen komt, zonder nadelig aantoonbaar effect op pony's/paarden in de omgeving?
 - a. Zoals aangegeven in scenario 1 zullen we de kudde met overige veulens in het gebied laten. Hoe spijtig ook, we zien dit als onderdeel van het leertraject van de sociale kudde en deze pilot wordt dan ook voor 3 jaar gesteund door de Provincie Drenthe. Hopelijk was 2025 dan een goed leerjaar voor de kudde en zien we in 2026 verbetering.
5. Predatie op pony's of paarden in de omgeving--- wanneer er aantoonbare toename is?
6. Pachter opzegt
7. Pachter te veel in zeer negatief daglicht wordt gezet of wordt bedreigd
8. Sociale druk op collegae te groot wordt (houdbaarheid weerbaarheid)
9. Sociale druk op boa's.

Nog inhoudelijk toevoegen:

Waarom is er ook een aparte hengstengroep: wij hebben ook een klein gebiedje van 90 hectare waar we ongeveer dezelfde natuurdoelen dienen te behalen als op het Aekingerzand. Dit gebied leent zich niet voor een sociale kudde, omdat dit op dit moment nog een kleine begrazingseenheid betreft. Omdat wij ons proberen aan te passen aan de aanwezigheid van de wolf is hier een kleine groep hengsten neergezet, wat ook gezien kan worden als een sociale structuur. Uiteindelijk zal deze begrazingseenheid worden opgenomen in een grote begrazingseenheid waarnaar we ook weer zullen inzetten op een sociale kudde.

Wat zijn de verschillen met deze groep? Zie nieuwe stuk tekst bij doelen. Hengsten manifesteren zich anders in een terrein dan vrouwelijke dieren. Er is hier nu vanuit praktisch oogpunt gekozen voor een hengstengroepje omdat het terrein te klein is voor een volledige sociale kudde.

Is het een scenario wat ook denkbaar is als vervanging van een sociale kudde?

Zie nieuwe stuk tekst bij doelen. Past niet bij een natuurlijke zand- en kalklandschap (N01.04).

Commented [M1234]: Hoe bewijst je dat dit komt door de begrazing bij TBO's? op dit moment zien wij geen predatie bij volwassen dieren. In de omgeving staan meer dan 500 pony's (werkelijke aantallen) niet wolfwerend in een weide.

Commented [5.1.2.e]: Oorzaak - gevolg valt inderdaad niet te bepalen. Mogelijk een correlatie en dat kan voor onrust zorgen. Het valt niet hard te maken dat wolven het "geleerd zouden hebben in SBB terrein", maar zo kan het wel overkomen. Dan alsnog hebben de paarden-eigenaar zelf ook te voldoen aan de zorgplicht, d.w.z. hun dieren beschermen tegen roofdieren.

Commented [5.1.2.e]: Wij kunnen inmiddels ook laten zien dat de kudde er nog steeds loopt en de hengsten in andere delen al meerdere jaren.

Commented [5.1.2.e]: Hier kunnen wij niks over zeggen omdat hier zo veel variabelen in zitten. Stel je voor dat een manege met shetlanders naast ons begrazingsgebied gaat beginnen. Waarbij de shetlanders met één draadje binnen de wei gehouden worden. Bestaat de kans dat de wolf deze ponies gaat prederen. Dan is er aantoonbare toename maar volgens mij kan dit niet aan worden getoond dat dit door onze begrazing komt

Commented [5.1.2.e]: Dan doen we een vergelijkbare uitvraag zoals in 2023 is gedaan?

Commented [5.1.2.e]: Nadeel hiervan is wel, dat als deze pachter opzegt en er een ander voor in de plaats komt, er nieuwe dieren komen die terrein nog moeten leren kennen (en mogelijk elkaar), waardoor in de eerste periode ze extra

Commented [5.1.2.e]: Evaluatie en herzien aanpak. Kan leiden tot vergelijkbare uitvraag, maar ook tot ander beheeroplossing.

Commented [5.1.2.e]: @5.1.2.e Dan zou ik eerder kijken naar het laatste scenario wat we hebben toegevoegd. Andere begrazingsvormen zijn al toegepast bv. Dus dan, ook al is dat

Commented [5.1.2.e]: Pachter/kuddebeheerder is verantwoordelijk voor zorgplicht. Als pachter de druk niet aan kan dan zal hij stoppen, dit is aan hem en wij hebben daar geen invloed op. Dan weer nieuwe

Commented [5.1.2.e]: Dit is natuurlijk er vervelend voor de pachter. Maar de pachter zal zelf moeten overwegen hoe hij verder zal gaan na dreigementen. Na aanleiding van deze dreigementen gaan we in

Commented [5.1.2.e]: Dit gaat over wolf in het algemeen dan neem ik aan? Sinds 2022 ervaren wij in ons team een hoge sociale druk wat impact heeft op hoe wij ons voelen. We nemen dit ook deels mee naar

Commented [5.1.2.e]: sociale druk op de boa's hier nog behandelen?

afschalen van hun betrokkenheid waar deze overlapt met de rol van de beheerder zelf. Alleen inzetten bij calamiteiten en

Commented [5.1.2.e]: Het zou wel interessant zijn om van de kuddebeheerder te horen of er ook van de uitvoeringskant problemen ontstaan als er 30 hengsten lopen ipv een sociale kudde.

RTV Drenthe, donderdag 30 mei 2024

Doel item: laten zien waarom de Exmoors in de natuur grazen, hoe werkt dat in de praktijk met de wolf, wat is het doel met de dieren? Hoe werkt een sociale kudde? Er is kritiek van paardenliefhebbers, hebben ze een punt?

Rollen Mekelogisch beheer en Staatsbosbeheer

Mekelogisch beheer/^{5.1.2.e} en ^{5.1.2.e} deskundigen op het vlak van natuurbegrazing, eigenaar van de Exmoors in verschillende natuurgebieden. Zij gaan over specifiek het beheer met Exmoorpony's, de rol van de Exmoors als grazers, de eigenschappen van het ras en over hoe een sociale kudde werkt, invulling van zorgplicht (hoe ziet monitoring van de dieren er uit, enzovoort).

^{5.1.2.e} terreineigenaar van het Aekingerveld. Wij huren Mekelogisch beheer in voor het beheer van de Kale Duinen met de Exmoors. De boswachter gaat over het beheer van het gebied. Hij kan uitleggen dat we begrazing nodig hebben om het landschap te behouden en open te houden, uitleg geven over het gebied en de natuurdoelen (de soorten waar we instandhoudingsdoelen voor hebben).

Kernboodschappen

We willen dit prachtige landschap houden zoals het is. Daarvoor moet er gegraasd worden door dieren, anders groeit het dicht. Dat deden we altijd met schapen, maar die kunnen zich niet verdedigen tegen wolven. Van Exmoorpony's is bekend dat ze dat wel kunnen. Ze leven in een kudde, een familie, en die beschermen elkaar. We moeten ze de tijd geven om te wennen, aan elkaar en aan dit gebied.

Het klopt dat er onlangs twee veulens in het gebied zijn gegrepen en gedood, we gaan ervan uit dat dit door de wolf is gebeurd.

De wolf is terug in Nederland, terug in Drenthe. Als terreinbeheerder/eigenaar van deze bijzondere natuur moeten wij ook zoeken naar een nieuwe balans in een omgeving waarin de wolf aanwezig is.

Algemene kernboodschap

Staatsbosbeheer zet in het Drents-Friese Wold Exmoorpony's in voor natuurbegrazing. Op het Aekingerzand en bij de Ganzenpoel gaan de kleine paardjes de strijd aan met snelgroeiende grassen en boompjes. De Exmoors worden in een sociale kudde ingezet, om weerbaar te zijn tegen wolven.

De begrazing werd de afgelopen jaren gedaan door schapen die in grote getalen vrij rondliepen binnen rasters. Loslopende schapen zijn echter kwetsbaar voor wolvenaanvallen en het raster is lastig geheel wolfwerend te maken. Daarom is het aantal schapen teruggebracht tot een kleinere kudde die graast onder het toezicht van een herder. Deze kleinere kudde kan de hoeveelheid werk echter niet aan.

Daarom zet Staatsbosbeheer ter ondersteuning Exmoorpony's in. De kudde werd al op andere plekken in de regio ingezet en is gewend aan de aanwezigheid van recreatie en de wolf. De Exmoors worden in een 'sociale kudde'-structuur ingezet. Het is een kudde met een familieband, een natuurlijke leeftijdsopbouw en met een evenredige verhouding tussen hengsten en merries. Zo blijven ze bij elkaar en beschermen ze elkaar bij een mogelijke dreiging. De kudde is geen eigendom van Staatsbosbeheer, maar wordt ingehuurd via een pachter. Staatsbosbeheer houdt samen met de eigenaar van de Exmoors het natuurlijke gedrag en de vaardigheid van de kudde om zich te verdedigen tegen wolven goed in de gaten.

Voor recreanten in het gebied verandert er weinig. Exmoors staan er normaal gesproken om bekend dat ze afstand houden tot mensen. Naar aanleiding van een aantal recente incidenten met een jonge hengst houden we deze interactie tussen mens en dier wel nauwlettend in de gaten, samen met de eigenaar van de pony's. Honden zijn tijdens het broedseizoen van 1 maart tot 1 september niet toegestaan in het Aekingerzand. Buiten het broedseizoen mogen honden alleen aangelijnd het gebied in. Bezoekers van het gebied wordt – zoals bij alle grote grazers – gevraagd de dieren de ruimte te geven en gepaste afstand te houden. Om te voorkomen dat de Exmoors ongewenst gedrag gaan vertonen mogen ze absoluut niet gevoerd worden.

Het Aekingerzand is een uitgestrekt gebied met zandverstuivingen en heide nabij Appelscha. Het maakt deel uit van het Nationaal Park Drents-Friese Wold. Om te voorkomen dat dit bijzondere stuifzandgebied volgroeit met snelgroeiende, stikstofminnende begroeiing is het nodig het terrein steeds te laten begrazen. Met de inzet van de Exmoors wordt er gewerkt aan het behoud van het open karakter van het Aekingerzand, zodat soorten (zoals de tapuit) die afhankelijk zijn van een open natuurgebied, behouden blijven.

Q en A Exmoors Aekingerzand

Waarom zetten jullie Exmoorpony's in het Nationaal Park Drents-Friese Wold?

We willen het open karakter van het Aekingerzand behouden en voorkomen dat het gebied overgroeit met snelgroeiende planten. Zo behouden we de bijzondere natuurwaarden van dit stuifzandgebied. Voorbeelden zijn de tapuit en het konijn, maar ook een breed scala aan planten- en diersoorten die gedijen in open, zanderige omgevingen, bijvoorbeeld mossen, korstmossen, rozetplanten en zandbijen.

Waarom is begrazing door schapen niet voldoende?

De begrazing werd de afgelopen jaren gedaan door schapen die in grote getalen vrij rondliepen binnen rasters. Loslopende schapen zijn echter kwetsbaar voor wolvenaanvallen en het raster is lastig geheel wolfwerend te maken. Daarom is het aantal schapen teruggebracht tot een kleinere kudde die graast onder het toezicht van een herder. Deze kleinere kudde kan de hoeveelheid werk echter niet aan. Daarom zet Staatsbosbeheer ter ondersteuning Exmoorpony's in.

Waarom zijn Exmoorpony's een goede aanvulling?

Exmoorpony's zijn geschikt voor begrazing in natuurgebieden vanwege hun oersterke karakter, hun aanpassingsvermogen aan zware omstandigheden zoals kou en vocht, en hun voorkeur voor kort gras. Exmoorpony's grazen anders dan runderen en schapen. Ze eten met hun tanden in plaats van met hun tong. Hierdoor kunnen ze korter grazen en houden ze van korter gras, wat gunstig is voor bepaalde plantensoorten.

Hoe kan een kudde Exmoorpony's zich beschermen tegen aanvallen door wolven?

De Exmoorpony's die ingezet worden, leven in een sociale kudde. Dat betekent dat ze een familieband en natuurlijke leeftijdsopbouw hebben en er is een evenredige verhouding tussen hengsten en merries. Deze kuddestructuur stelt hen in staat om bij elkaar te blijven en elkaar te beschermen in geval van mogelijke dreiging, zoals aanvallen van wolven. Hun natuurlijke gedrag en sociale structuur helpen hen om zichzelf te verdedigen tegen roofdieren.

Zijn de Exmoorpony's eigendom van Staatsbosbeheer?

De Exmoorpony's zijn geen eigendom van Staatsbosbeheer, maar worden ingehuurd via een pachter. Samen met de eigenaar wordt het natuurlijke gedrag van de pony's in de gaten gehouden.

Hoe zorgen jullie ervoor dat de Exmoorpony's zich natuurlijk gedragen en zich goed aanpassen aan het gebied?

Staatsbosbeheer houdt het natuurlijke gedrag van de Exmoorpony's in de gaten en werkt samen met de eigenaar om ervoor te zorgen dat ze zich goed aanpassen aan het gebied. Ze worden niet gevoerd om ongewenst gedrag te voorkomen. Ook bezoekers wordt gevraagd de pony's met rust te laten en ze absoluut niet te voeren.

Hoe zorgen de Exmoorpony's ervoor dat andere dieren zoals konijnen en tapuiten profiteren?

De Exmoorpony's zorgen ervoor dat konijnen profiteren van het kortere gras door het grazen. Dit biedt konijnen een geschikte lengte om aan te knabbelen terwijl ze een goed zicht hebben op eventueel gevaar. De tapuit maakt op zijn beurt dankbaar gebruik van de konijnenholten om te broeden.

Mag ik met mijn hond naar het Aekingerzand?

Tijdens het broedseizoen van 1 maart tot 1 september zijn honden niet toegestaan op het Aekingerzand. Buiten het broedseizoen mogen honden alleen aangelijnd het gebied in. Houd ook dan zoveel mogelijk afstand van de Exmoorpony's.

Zijn ruiters welkom in het gebied waar de Exmoorpony's grazen?

Ruiters zijn welkom in het gebied waar de Exmoorpony's grazen. Houd er rekening mee dat je mogelijk een kudde paarden tegen kunt komen. Het wordt verwacht dat dit zonder problemen verloopt, maar bezoekers worden aangemoedigd om eventuele problemen te melden.

Hoeveel Exmoorpony's worden ingezet in het Nationaal Park Drents-Friese Wold?

Op het Aekingerzand worden straks ongeveer 15 dieren geplaatst, groot genoeg om een sociale kudde op te bouwen. We houden het graasgedrag in de gaten en evalueren of de kudde uit moet breiden of dat deze druk voldoende gaat zijn om de natuurdoelen te waarborgen. Op twee andere locaties in het Drents-Friese Wold lopen al twee groepjes met hengsten.

Gaat het om een tijdelijke situatie of is de begrazing door Exmoors permanent?

De paarden gaan jaarrond in het terrein lopen, dit is een groot verschil met de gescheperde kudde die er nu loopt, want die graast in een kort seizoen. Jaarrond begrazing is wat we op dit moment missen in het terrein.

Wat gebeurt er als een Exmoorpony toch wordt verwond of gedood in het natuurgebied?

Net zoals bij andere grazers die worden ingezet voor de begrazing kan het gebeuren dat een dier gewond raakt om wat voor reden dan ook, dit gebeurde ook al voor de komst van de wolven in het gebied. Als er een dier wordt gedood of verwond wordt dit op dezelfde manier gemeld bij BIJ12 zoals ook elke particulier dit doet. De paarden zijn eigendom van een pachter en deze heeft er ook baat bij dat de dieren blijven leven.

Zijn er plannen om het aantal Exmoorpony's in de kudde in de toekomst uit te breiden of te verminderen, afhankelijk van de behoeften van het gebied?

Zoals ik hierboven aangaf. We gaan kijken wat de invloed is en volgen dit samen met experts. Als er meer druk nodig is, kunnen we de kudde op natuurlijke wijze uit laten breiden. Als deze druk genoeg is worden de jongere dieren door de pachter weer uit het terrein gehaald om tot het gewenste aantal dieren te komen.

Worden de Exmoorpony's regelmatig gecontroleerd door dierenartsen om ervoor te zorgen dat ze gezond blijven?

De dieren zijn in staat om jaarrond in het terrein te lopen, daarom worden ze ook al ingezet in bijvoorbeeld de duinen, of al dichterbij huis op de Dellebuursterheide en het Fochteloerveen. Anders dan bij paarden die in de manege worden gehouden hoeven deze dieren niet te worden verzorgd of bekapt. Wel worden de dieren jaarlijks gevangen om dus dieren weg te vangen en daarbij wordt er gekeken naar de gezondheid.

From: "Bijl, Joke"
Sent: Tue, 25 Feb 2025 11:36:13 +0100
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>;
"Dubbink-Hogenkamp, Els" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e"
<5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl> 5.1.2.e
<5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e"
<5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Subject: Bijl, Joke heeft 'Exmoors DFW stavaza 0.9' met u gedeeld
Categories: WOO

-->

Bijl, Joke heeft u uitgenodigd om een bestand weer te geven

-->

Het aangepaste document. Een aantal discussiepunten staat er nog in, dat moeten we straks bespreken.

Het is wel een lang document geworden...

Exmoors DFW stavaza 0.9

Deze uitnodiging werkt alleen voor u en personen met bestaande toegang.

Delen

From: "5.1.2.e"
Sent: Fri, 5 Sep 2025 12:27:19 +0200
To: "Bijl, Joke" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Subject: Tekst over begrazing
Attachments: Kernboodschap grote grazers en wolf-SBB-NM.docx
Categories: WOO

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

5.1.2.e

Staatsbosbeheer
advies en projecten Drenthe

E 5.1.2.e @staatsbosbeheer.nl

5.1.2.e

Baloo 67 | 9458 TB Baloo

Staatsbosbeheer

Natuurbeheer, grazers en de wolf in Drenthe

Begrazing met schapen, geiten, paarden of runderen is voor veel natuurgebieden onmisbaar. Met hun graaswerk zorgen ze ervoor dat het landschap open en gevarieerd blijft. In natuurgebieden zorgt begrazing ervoor dat natuurlijke dynamiek (verandering) wordt gestimuleerd. Bovendien houden we zo de typisch Drentse heidelandschappen in stand. Sinds enige jaren leven er in het midden en zuidwesten van Drenthe twee wolvenroedels. De komst van de wolf is vanuit het oogpunt van natuur een positieve ontwikkeling. Maar de wolf stelt natuurbeheerders ook voor een nieuwe uitdagingen. Want hoe beschermen we de dieren die we inzetten voor begrazing tegen aanvallen van de wolf? Er is niet één antwoord: elke grazer en elk gebied vraagt om een eigen aanpak. In deze zoektocht werken terreinbeheerders nauw met elkaar en met de Provincie Drenthe samen.

Grazers zoals schapen, runderen en paarden spelen een cruciale rol in het beheer van natuurgebieden. Welke grazers je inzet, hangt in eerste instantie af van het type gebied en het doel van het beheer. Verschillende dieren grazen op hun eigen manier en dragen elk op een andere manier bij aan een gevarieerd landschap. Schapen en geiten functioneren bijvoorbeeld goed op voedselarme gronden en worden vooral ingezet om heide in stand te houden, doordat ze bijvoorbeeld pijpenstrootje eten. Runderen zorgen door hun dagelijkse trektochten voor geleidelijke overgangen en variatie in de begroeiing. Paarden en pony's grazen kort en vaak op vaste plekken, waardoor scherpe grenzen ontstaan tussen kort gras en ruigere vegetatie.

Soms zijn de dieren eigendom van de terreineigenaar, vaak ook voeren kuddebeheerders de begrazing in opdracht uit. Samen voelen we ons verantwoordelijk voor hun bescherming tegen wolvenaanvallen. Hoe we dat doen, hangt af van het dier én het terrein.

Gescheperde kuddes

De meeste begrazing in de grote Drentse natuurgebieden - zoals het Dwingelderveld en het Drents-Friese Wold - gebeurt door schapen. Een schaap kan zichzelf niet verweren tegen een wolvenaanval en zal dit ook nooit kunnen leren. De beste manier om schapen in natuurgebieden te beschermen is in een grote, gescheperde kudde. Zij worden beschermd door een herder, eventueel geholpen door kuddebeschermingshonden. 's Nachts staan de schapen veilig in een schaapskooi of in een nachtweide met wolfwerende rasters.

In kleinere gebieden is de inzet van een gescheperde kudde niet haalbaar. Vroeger werden schapen en geiten ook zonder herder in een gebied geplaatst, met daaromheen een raster met elektriciteit. Dat werkte prima, maar nu is dat niet meer mogelijk: het enkele draad met stroom houdt de wolf niet tegen, en een natuurgebied in een wolfwerend hek zetten is niet wenselijk, want je weert dan ook andere dieren zoals reeën, dassen en vossen uit het gebied.

Sociale kuddes als wolfwerende maatregel

Voor natuurbegrazing moeten natuurbeheerders dus op zoek naar een andere oplossing. Een kansrijke oplossing die we zien is het werken met grote grazers – runderen en paarden - in sociale kuddes. Dieren in een sociale kudde hebben een familieband en een natuurlijke leeftijdsopbouw en er is een evenredige verhouding tussen mannelijke en vrouwelijke dieren. Deze kuddestructuur stelt hen in staat om bij elkaar te blijven en elkaar te beschermen in geval van dreiging, zoals bij wolvenaantallen. Hun natuurlijke gedrag en sociale structuur maakt deze kuddes weerbaarder om zichzelf te verdedigen tegen roofdieren. Dat gedrag moeten ze aanleren, ook voor deze dieren is de terugkeer van de wolf nog relatief nieuw.

Proces kost tijd

Als deze aanpak slaagt, dan kunnen grote grazers zich aanpassen aan hun omgeving, zonder dat er hekken of andere fysieke barrières nodig zijn. De sociale structuur van de kuddes zorgt voor een natuurlijke bescherming en is dus de wolfwerende maatregel. Zo kunnen de dieren een belangrijk deel van hun gedrag behouden, zoals het grazen en hun manier van bewegen door het landschap. Op dit moment werken Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten op verschillende plekken in Drenthe aan sociale kuddes van Sayaguesa- en Gallowayrunderen en Exmoorpony's. In sommige terreinen bestond de kudde al voordat de wolf zijn intrede deed. Op andere plekken zijn grote grazers geïntroduceerd als vervanger van schapen of geiten. In alle gevallen moet er flink gebouwd worden aan de sociale structuur. Dit proces kost tijd, zowel voor de dieren als voor de kuddebeheerders die hun gedrag en de effecten op het landschap monitoren. We leren uit de ervaringen die we zelf opdoen en van ervaring uit binnen- en buitenland. En we werken samen met wetenschappers van de Rijksuniversiteit Groningen, die met ons de ontwikkelingen van de kuddes in de gaten houden.

Resultaten tot nu toe

We staan nog maar aan het begin en we moeten nog veel leren. Zowel de natuurbeheerders en kuddebeheerders als de dieren hebben tijd nodig om zich aan te passen. We hebben van de Provincie Drenthe de tijd gekregen te werken aan onze sociale kuddes. In de praktijk zien we dat de kuddes zich leren te verweren, maar het beeld is grillig. Ook de wolf leert snel en de dieren binnen een roedel werken samen. Het is ook de realiteit dat wolven een kalf, veulen of zelfs volwassen dier te pakken krijgen. Hoewel we dat niet fijn vinden, is het ook onderdeel van een natuurlijke zoektocht naar balans tussen prooi- en roofdieren. Door kleine ingrepen proberen we de weerbaarheid van de kuddes te vergroten en het aantal onnodige slachtoffers tot een minimum te beperken.

Regionale verschillen

Uit onderzoek naar het dieet van wolven zien we regionale verschillen in het menu. De beschikbaarheid van prooidieren, maar ook de ervaring, samenstelling en

jachttechniek van een roedel heeft invloed op de menukeuze. De mate waarin prooidieren weerbaar zijn of beschermd staan heeft daarop invloed. De komende jaren zullen we kennis moeten opdoen en beter begrijpen wat wel en niet werkt. Onderzoek moet helpen die kennis te verzamelen en te interpreteren. Op basis daarvan kunnen natuurbeheerders en beleidsmakers hopelijk een toekomstig conflictarm samenleven met de wolf mogelijk maken en daar is iedereen bij gebaat.

From: "Bijl, Joke" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Sent: Thu, 13 Jun 2024 22:15:16 +0200
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Subject: Fwd: Concept projectplan Aekingerzand
Attachments: Projectvoorstel documentaire aekingerzand 2.docx

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Begin doorgestuurd bericht:

Van: 5.1.2.e <5.1.2.e@gmail.com>
Datum: 13 juni 2024 om 20:25:44 CEST
Aan: "Bijl, Joke" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Onderwerp: Concept projectplan Aekingerzand

U ontvangt niet vaak e-mail van 5.1.2.e@gmail.com. [Meer informatie over waarom dit belangrijk is](#)

Hoi Joke,

Bijgaand mijn conceptplan voor een documentaire over het Aekingerzand. De discussie die wordt gevoerd staat voor een breder verhaal. Zie mijn projectplan. Het is niet in ijzer gegoten, maar de regie van het verhaal ligt wel bij mij. De deelname van SBB is meer dan wenselijk. Zonder deelname van SBB ga ik er toch mee door en dan komen de beweegredenen van SBB mogelijk minder goed uit de verf.

Laten we binnenkort koffie drinken om te verduidelijken dat mijn en jullie doelen misschien niet zo ver van elkaar af liggen.

Hartelijke groet,

5.1.2.e

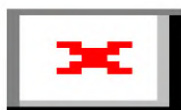
RockDoc Productions

5.1.2.e

5.1.2.e

5.1.2.e

5.1.2.e

Projectvoorstel documentaire Aekingerzand

Het Aekingerzand is onderdeel van het Nationaal Park Drents-Friese Wold (6.000 hectare), dichtbij Appelscha en Elsloo. Het deelgebied is 62 hectare en staat bekend om de unieke zandverstuivingen en wordt daarom ook wel Kale Duinen genoemd. Sinds een paar jaar is in het Drents-Friese Wold een roedel wolven gevestigd; het gaat om een roedel van tien wolven gaat met mogelijk meerdere welpen. In de omgeving van het Drents-Friese Wold worden sinds twee jaar al veel schapen en andere landbouwhuisdieren gepakt. Maar sinds kort heeft de roedel de veulens van een kudde exmoorpony's op het Aekingerzand ontdekt als prooi. Dit tot afschuw van vijf paardenhouders. Zij stappen naar de rechter om de eigenaar ertoe te bewegen de exmoors weg te halen. De discussie over hoe het moet op het Aekingerzand staat symbool voor een veel bredere discussie: de uitdaging voor natuurbeheerders om hun begrazingsdoelen te halen met de komst van de wolf. En nog breder: hoe verhoudt zich de wens van de in de relatie tussen mens en natuur?

De exmoorpony's op het Aekingerzand met links het 3de veulen dat verdween binnen 10 dagen.

Tijdlijn gebeurtenissen tot nu toe

- 9 mei: Staatsbosbeheer sluit ruiterspad Aekingerzand vanwege bijtende hengst
<https://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/16500171/staatsbosbeheer-sluit-ruiterspaden-door-bijtende-hengst>
- 10 mei: Ondernemers verbolgen over afsluiten ruiterspad
<https://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/16503282/ondernemers-rond-aekingerzand-verbolgen-over-afsluiten-ruiterspaden>
- 31 mei: Derde veulen binnen tien dagen verdwenen
<https://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/16557396/derde-veulen-binnen-tien-dagen-verdwenen-van-kudde-exmoorponys-op-het-aekingerzand>
- 2 juni: Landelijke protestactie bij bezoekerscentrum Staatsbosbeheer Terwisscha
<https://noordactueel.nl/2024/06/02/paardenhouders-voeren-protestactie-in-appelscha-om-wilde-ponys-aekingerzand/>
- 3 juni: Schaapherder ^{5.1.2.e} stopt met begrazen voor Staatsbosbeheer omdat ze aanvaringen vreest tussen haar kuddebeschermingshonden en de exmoors:
<https://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/16551717/schaapherder-gestopt-met-begrazen-voor-staatsbosbeheer-mijn-passie-en-bedrijf-zijn-kapotgemaakt>

Wat is het verhaal achter de incidenten?

Mijn plan is om de ontwikkelingen rond het Aekingerzand op de voet volgen en uit te zoomen vanaf deze postzegel natuur naar de achterliggende dilemma's. Een en ander moet uitmonden in een televisiedocumentaire van 25-50 minuten voor RTV Drenthe.

Dilemma's

1. Begrazing

Hoe kan er het beste worden begraasd op het Aekingerzand om te zorgen dat het een open terrein blijft? Als er niets gebeurt, wordt het bos. Volgens Staatsbosbeheer kan dit het beste met paarden en schapen begeleid door een schaapherder. Om de wolf te weren bij hun schapen, werken schaapherders soms met kuddebeschermingshonden. Maar gaan die wel samen met exmoorpony's? Nergens in Nederland zijn er zoveel prikkels voor de exmoorpony's als op het Aekingerzand: wolven, schapen, mountainbikers, fietsers, wandelaars, ruiters en mogelijk kuddebeschermingshonden. Zijn dat niet teveel prikkels? Dat weten we nog niet, want het ruiterpad gaat pas op 1 juli weer open en dan moet blijken hoe de kudde op dat moment reageert op ruiters.

Voor de komst van de wolf liepen schapen los. Toen die schapen steeds vaker werden gepakt schakelde Staatsbosbeheer een kudde met schaapherder in. De terreinbeheerder liet 6-8 nachtkralen plaatsen voor de schapen en de schaapherder zette kuddebeschermingshonden in waardoor het lukte om de wolf te weren. Maar Staatsbosbeheer haalde daardoor niet de begrazingsdoelen, want de schapen konden niet overal lopen omdat ze dan ook vogelnesten zouden vertrappen, wil het verhaal. Volgens Staatsbosbeheer vertrappen loslopende paarden minder vogelnesten dan een schaapskudde met herder.

De vraag die erboven hangt voor Staatsbosbeheer is of wel overal in Nederland kleine gebieden zoals het Aekingerzand zo intensief kunnen worden beheerd. Met z'n allen hebben we in Nederland bepaald dat zandgronden behouden moeten blijven, maar met de komst van de wolf kan het zijn dat het te kostbaar wordt om dit beleid overal in stand te houden. Dit dilemma is het hoofdthema van de documentaire.

2. Wat is wild?

Zijn de wilde paarden eigenlijk wel wild? Volgens de eigenaar wel, maar volgens de wet niet. Een groep van vijf paardenhouders stapt naar de kortgedingrechter omdat ze willen dat de paarden daar weg worden gehaald en ze dienen een handhavingsverzoek in bij de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) dat de paarden met een wolfwerend raster beschermd moeten worden tegen de wolf. Wat de NVWA juridisch aanhoudt is dat alle dieren die staan in een gebied groter dan 5.000 hectare, wild zijn. Deze definitie is extra interessant omdat het DFW 6.000 hectare beslaat, maar dit gebied is wel versnipperd. Daarnaast is het omheinen van grote terreinen niet toegestaan, want een wolf mag niet belemmerd worden in zijn leefgebied. Juridisch gezien is hier geen duidelijkheid over. Het kan zijn dat de kortgedingrechter zich niet bevoegd voelt om een principe-uitspraak te doen en eisers adviseert om een bodemprocedure beginnen.

3. Wat is dierenwelzijn?

Wat is dierenwelzijn, een paard dat door mensen wordt gehouden en dus achter een hek staat, of een kudde die los rondloopt? In het laatste geval komt het voor dat dieren af en toe kreupel zijn en dat de kwetsbare dieren zoals veulens ten prooi kunnen vallen aan de wolf. Paardenhouders vinden

dat het dierenwelzijn van de exmoors wordt geschaad. De eigenaar van de exmoors is juist van mening dat de kudde exmoorpony's een prachtig leven heeft. De kudde moet weerbaar worden tegen de wolf en in dat proces komen er weleens veulens om het leven. Dat hoort er volgens de eigenaar bij.

4. Ziet de wolf andere paarden als prooi door de aanval op de exmoors?

Paardenhouders vrezen dat de wolf hun dieren zal aanvallen nu de roedel in het Drents-Friese Wold ook veulens van exmoorpony's pakt. En erger: is het feit dat de wolf veulentjes pakt een stap dicht bij het extreme scenario dat de wolf de mens als prooi gaat zien? Ene ^{5.1.2.e} heeft een escalatieladder opgesteld van zeven stappen. In het extreme geval dat er te weinig voedsel is voor de wolf, is stap zeven dat de mens een prooi is voor de wolf.

Het klopt dat wolven eeuwen geleden mensen als prooi hebben gezien in zeldzame situaties waarbij er te weinig voedsel voorhanden was of in het geval hondsdelheid. In India hebben wolven bijvoorbeeld kinderen aangevallen die als herder bij dieren stonden. Hondsdelheid komt in Europa eigenlijk niet meer voor en de extreme situaties in het verleden (zoals wereldoorlogen) zijn niet te vergelijken met de huidige situatie.

In Europa en Noord-Amerika zijn maar 17 incidenten tussen mensen en wolven geweest in de afgelopen 20 jaar. Vaak lag de oorzaak ook nog bij de mens; die dieren waren in meerdere gevallen gevoerd door mensen.

Het is wel zo dat Nederland heel dicht bevolkt is, er in korte tijd relatief veel gevallen zijn van een confrontatie wolf-hond, wolf-ruiter en wolf-mens. En in het Drents-Friese Wold is er een nulstandbeleid voor wilde zwijnen en edelherten, wat maakt dat wolven in deze regio minder wildprooien hebben en veel schapen pakken: het is McDonalds en dan ook nog gratis. Tachtig procent van de schapen in het leefgebied van de roedel in het Drents-Friese Wold staat niet achter een wolfwerend raster. Dus voorlopig is er eten genoeg voor de roedel. Als er dit voorjaar veel welpen komen, dan is dit mogelijk een teken dat er jaarrond genoeg voedsel is. Een vergelijkbare situatie zoals in Drenthe is er waarschijnlijk niet in Europa. Dus we kunnen ook geen uitspraken doen over de toekomst.

Toch achten wolvenkenners het niet waarschijnlijk dat wolven een prooi zien in mensen. De angst dat de mens prooi wordt van de wolf is wat de tegenstanders van de wolf in het Drents-Friese Wold opvoeren als reden om de wolf te weren. De discussie over het Aekingerzand spitst zich nu toe op de exmoorpony's; deze moeten worden verwijderd en dan zou alles weer zijn zoals eerder. Maar dit is geen antwoord op de dieperliggende vraag hoe wolven zich gedragen in dichtbevolkt gebied.

Hoofdpersonen

De terreinbeheerder

^{5.1.2.e} in het Drents-Friese Wold. Hij is het gezicht van Staatsbosbeheer in het gebied. Hij is vaak te zien in het natuurprogramma ROEG van RTV Drenthe. Als er zich iets voordoet in het gebied, dan treedt hij op als woordvoerder. De policy van Staatsbosbeheer is om open te zijn over hun keuzes. Maar de terreinbeheerder staat in de omgeving wel bekend om de slechte communicatie.

Omwonenden zeggen te vrezen dat Staatsbosbeheer de incidenten zal aangrijpen om het Aekingerzand helemaal af te sluiten. Maar daar is volgens Staatsbosbeheer helemaal geen sprake van.

5.1.2.e in een item van RTV Drenthe over het extreem natte jaar 2023

De eigenaar van de exmoorpony's

5.1.2.e Mekelogisch Beheer. Ze hebben een landgoed in Ravenswoude, vlakbij het Fochteloërveen. 5.1.2.e doet meerdere projecten in natuurbeheer. De 5.1.2.e hebben zo'n 100 exmoorpony's rondlopen verspreid over meerdere gebieden in Noord-Nederland. Volgens 5.1.2.e zijn er elders geen problemen met exmoors.

Een schaapherder die begraast op de Dellebuursterheide heeft beelden dat de exmoors langs de schaapskudde stormen. De schapen trekken zich daar niets van aan. Verschil is wel dat deze schaapherder geen kuddebeschermingshonden heeft. Wolven zijn ook gesignaleerd bij de Dellebuursterheide. Ruiterpaden zijn er dan weer niet. 5.1.2.e wil graag dit gebied laten zien als voorbeeld dat het wel goed kan gaan.

5.1.2.e is naast natuurbeheerder ook 5.1.2.e Dat betekent dat hij dierhouders adviseert over het plaatsen van wolfwerende rasters. Hij raakte vorig jaar in opspraak nadat bij Wapse in korte tijd twee van zijn exmoorpony's werden gepakt door de wolf. De dieren stonden niet achter een wolfwerend raster; dierhouders redeneren dat hij aan dezelfde regels moet voldoen dan zij.

5.1.2.e zegt dat de pony's wild zijn omdat ze een sociale structuur hebben. Juridisch is het nog niet afgekaart of dit inderdaad het geval is. Mogelijk volgt dit uit het kort geding dat de paardenhouders gaan aanspannen. De woordvoeringslijn van de NVWA is dat alle dieren in een gebied kleiner dan 5.000 hectare, niet wild zijn. Dit staat op gespannen voet met de werkelijkheid. Uit een juridische verkenning blijkt dat natuurbeheerders mogelijk aan de eis van 'wild' voldoen als een kudde een sociale structuur heeft. Maar hier is onvoldoende jurisprudentie over.

5.1.2.e geeft advies aan een Drents echtpaar over een wolfwerend raster

De paardenhouder

5.1.2.e uit 5.1.2.e is paardenhouder. Hij is de man achter het kort geding tegen 5.1.2.e Omdat hij zelf niet bekend is in het Drents-Friese Wold, heeft hij contact gezocht met paardenhouders daar. 5.1.2.e is bevriend met agrarisch advocaat 5.1.2.e die het kort geding gaat voeren. 5.1.2.e vindt dat wolven in het Aekingerzand leren dat paarden een prooi zijn. Dus dat ze na de veulens in het Aekingerzand de gehouden paarden in het Aekingerzand zullen aanvallen. En erger nog: het is volgens hem een volgende stap op de escalatieladder van 5.1.2.e Door tegenstanders van de wolf wordt deze ladder vaak aangehaald als doemscenario waar het naar toe gaat met de wolf: die zal uiteindelijk de mens als prooi zien.

De omwonende

5.1.2.e hebben 5.1.2.e zicht op de kudde exmoorpony's. Ze houden zelf ook paarden. Ze zijn bezorgd over het welzijn van de exmoorpony's op het Aekingerzand. Ze hebben zelf een wolfwerend raster. Ze tellen het aantal exmoorpony's iedere keer dat zij ze zien. Ze zien ook dat de exmoors en wolven dichtbij hun pony's komen. Dat geeft onrust. Ze hebben een 5.1.2.e in het 5.1.2.e waar ze ook veel verhalen horen van bewoners rond het Aekingerzand. Twee jaar geleden vroegen zij Staatsbosbeheer om geen hengsten te plaatsen op het Aekingerzand. Toch werden er twee hengsten geplaatst. Ze vroegen om een goed raster om de hengsten af te schermen van hun paarden, waarop Staatsbosbeheer terugkoppelde dat ze zelf maar een raster moesten plaatsen. Later besloot de terreinbeheerder om toch zelf een raster te plaatsen. Ze zijn niet heel erg te spreken over Staatsbosbeheer. Die doet in hun ogen niets met wat ze inbrengen. Ze vinden dat de kudde exmoors moet worden verplaatst naar een andere locatie. 5.1.2.e 5.1.2.e heeft zich aangesloten bij het kort geding.

De ondernemer

5.1.2.e in Wateren is een echte paardenvrouw. Ze organiseert de Paardenvierdaagse, die in september 2024 in Zorgvlied wordt gehouden, en woont op het landgoed van 5.1.2.e en 5.1.2.e Ze runnen een SVR camping en verhuren bungalows en groepsaccommodaties. Mensen die gebruik maken van de camping, kunnen hun eigen paard meenemen en stallen naast de camping. Ze bieden ook ruiter- en mennavakanties. Voor hun inkomsten zijn de dus deels afhankelijk van paardenliefhebbers. 5.1.2.e vreesde minder inkomsten nadat Staatsbosbeheer de ruiterpaden op het Aekingerzand afsloot. Een agressieve hengst van de kudde exmoors zat namelijk ruiters achterna. Voor de veiligheid sloot Staatsbosbeheer toen het ruiterpad; de hengst is afgemaakt. Door het sluiten van de ruiterpaden moeten ruiters nu over de openbare weg en dat vindt 5.1.2.e maar gevaarlijk. Ze had juist heel veel moeite gedaan om een achteruitgang bij de camping te realiseren, zodat het nog maar 80 meter naar het ruiterpad is over de openbare weg in plaats van 2 kilometer. De terreinbeheerder gaat nu proberen om de exmoors met een raster te scheiden van de ruiters. Op 1 juli gaat het ruiterpad weer open, dus nog voor de zomervakantie. 5.1.2.e vreest dan weer aanvaringen tussen ruiters en de exmoorpony's, dus wat haar betreft moeten ze worden weggehaald.

De experts

Ook betrek ik nog filosoof 5.1.2.e en 5.1.2.e 5.1.2.e erbij. Zij kunnen verder uitzoemen en daardoor het verhaal achter het verhaal vertellen. Met hun medewerking staat het verhaal wel weer wat verder af van de inwoner van Drenthe. Maar voor een diepere laag (het is telkens hetzelfde kernpunt dat in deze discussies wordt geraakt) is het gewenst dat zij hun visie op dit dossier geven.

5.1.2.e werkt 5.1.2.e

5.1.2.e Hij is een toonaangevende milieufilosoof die gespecialiseerd is in de relatie tussen mens en natuur. Hij kan heel goed schetsen waar het in de kern telkens nu over gaat.

5.1.2.e 5.1.2.e is 5.1.2.e aan 5.1.2.e Hij vindt dat een robuust natuurbeschermingsrecht nodig is om de waarden van ecosystemen, dieren en planten goed op waarde te kunnen schatten. Hem hebben we hier landelijk nog niet over op televisie gezien.

Wat is er onder meer te zien

- Protestdemonstratie
- Staatsbosbeheer die raster plaats als scheiding tussen ruiters en exmoors
- Mogelijk beelden kort geding
- Beelden van de kudde exmoorpony's, ook dronebeelden
- Gesprekje tussen bewoner 5.1.2.e en klant in de winkel over angst om nog op het Aekingerzand te fietsen
- Gesprekje tussen ondernemer 5.1.2.e en een van de campinggasten die aangeeft bezorgd te zijn over de aanwezigheid van de wolf
- 5.1.2.e die laat zien dat het elders wel goed gaat tussen exmoorpony's en schapen
- Voorbeeld van SBB hoe natuurbegrazing met de wolf goed werkt elders of zoektocht naar
- Beelden van camera's van 5.1.2.e van wolven die bij zijn huist komen kijken
- Diepgaande interviews met alle betrokkenen, dus ook met experts. Inzet betrokkenen Aekingerzand is alleen maar bedoeld om grotere verhaal te schetsen, dus om uitzoomende quotes aan te schrijven.

Onzekere factoren

- Het is nog niet bekend of er een kort geding komt en wanneer dit plaats zal vinden. Dit is geen essentieel onderdeel voor het schetsen van de dilemma's. Dus mocht er geen zitting komen, dan is dit niet van doorslaggevend belang. Het is sowieso nog niet zeker of de zitting mag worden gefilmd. Omdat de meeste belanghebbenden al akkoord zijn om voor de documentaire te worden gevolgd, verwacht ik dat er inderdaad beelden kunnen worden gemaakt van een eventuele zitting. De rechtbank in Assen doet er zelf meestal niet moeilijk over dat uitspraken van rechters worden gefilmd.
- De meeste hoofdrolspelers hebben uitgesproken in principe bereid te zijn om hun medewerking te verlenen. De verwachting is dat iedereen meedoet, maar ik heb hier nog geen uitsluitsel over.
- Het kan zijn dat de kort geding rechter ^{5.1.2.e} maant om de kudde exmoorpony's te verplaatsen. In dat geval is het verhaal sneller verteld en blijven nog steeds die achterliggende dilemma's de bron voor het diepgaandere verhaal. Het wordt dan meer een soort aflevering van Zembla en dat is ook goed, al zou ik graag nog wel wat dieper willen gaan om de emoties van de omgeving goed te schetsen. Het is immers ook de uitkomst van het [onderzoek](#) van de Raad voor Dierenaangelegenheden dat er onvoldoende aandacht is voor de emoties van de mensen.

Doelstelling

Wat ik met dit project wil bereiken is laten zien hoe complex natuurbeheer eigenlijk is. Het Aekingerzand staat centraal voor het grotere verhaal. Ik wil inzicht geven in de dilemma's die ten grondslag liggen aan de keuzes van Staatsbosbeheer. En er is ook het verhaal van de mensen uit de buurt die van mening zijn dat de exmoorpony's daar niet horen; het zouden geen wilde pony's zijn. Het is eigenlijk een verhaal over ruimtegebruik. Is het wel mogelijk om op een postzegel natuur én natuurbeheer te doen op een manier waarbij de wolf wordt geweerd én recreatie toe te staan? Dat is een vraag waar Staatsbosbeheer zich in beleidsdocumenten nu over buigt.

Samenwerking RTV Drenthe

RTV Drenthe heeft uitgesproken mee te willen werken aan dit project door het beschikbaar stellen van menskracht en middelen ter waarde van 3.500 euro. Eventueel archiefmateriaal kan ik kosteloos gebruiken. RockDoc Productions heeft eerder op deze manier met RTV Drenthe gewerkt en dit project tot een goed einde weten te brengen. Het ging om de documentaire 'Wolvendrift', die laat zien dat Drenthe nog niet heeft leren samenleven met de wolf. De documentaire is op 17 februari voor het eerst uitgezonden op televisie en is online beschikbaar via de website van RTV Drenthe. Ook staat de documentaire op YouTube.

<https://www.youtube.com/watch?v=dvxpDBpyKGk&t=462s>

<https://www.rtvdrenthe.nl/tv/aflevering/wolvendrift/F91B650176970B92C1258AB4004BECAA>

FBJP

Bij het Fonds bijzondere journalistieke projecten loopt ook een aanvraag voor een bijdrage van 3.000 euro. Of dit bedrag inderdaad wordt ingebracht, is op dit moment onduidelijk. Mocht het FBJP niet bijdragen, dan is dit geen reden om het project af te blazen.

Friesland

Omdat het Aekingerzand op de grens ligt van Drenthe en Friesland zoekt maker ook contact met de provincie Friesland voor financiering van de documentaire. Helaas zijn er in Friesland op korte termijn geen mogelijkheden om fondsen aan te boren voor dit project. Bij het maken van dit projectplan was er nog geen duidelijkheid of Omrop Fryslân iets bij zou kunnen dragen. Omdat er geen concrete afspraken zijn, wordt dit op de begroting buiten beschouwing gelaten.

PR & marketing

De documentaire Aekingerzand wordt via de sociale media kanalen gepromoot en beschikbaar gemaakt. Op televisie en radio wordt de documentaire onder de aandacht gebracht door het gebruik van promo's en middels een reportage voor televisie, bijvoorbeeld door een interview met de maker.

Bereik

RTV Drenthe heeft een cross mediaal gebruik van 82 procent. Dat betekent dat 82 procent van de inwoners van de provincie op jaarbasis worden bereikt via radio, televisie, internet of de social media kanalen. Bij televisie gaat het om 68 procent.

De cijfers voor sociale media zijn als volgt:

- Facebook: 177.000 volgers
- Instagram: 58.000 volgers
- YouTube: 50.000 volgers

Als het gaat over de documentaire Wolvendrift, die de provincie Drenthe eerder mede heeft gefinancierd, dan is er te zeggen dat die op YouTube meer dan 10.000 keer is bekeken. Via de website van RTV Drenthe is de documentaire bijna 3.000 keer bekeken. Het bericht over de documentaire had bijna 10.000 bezoekers. Het is niet te zeggen hoe vaak de documentaire op televisie is bekeken, omdat dit niet wordt gemeten.

Over de maker

5.1.2.e is al meer dan 25 jaar journalist. Ze heeft internationaal, landelijk en regionaal alle media bediend. Ze heeft zich verdiept in controversiële onderwerpen als de gevolgen van kernrampen, alcoholpreventiebeleid, de wolf en in het algemeen in dossiers waarbij het schuurt tussen de overheid en de zwakkeren in de samenleving. Ze maakte een radiodocumentaire voor de VPRO Buitenland over de gevolgen van 5.1.2.e Ook maakte ze een radiodocumentaire voor de VPRO over de gevolgen als 5.1.2.e 5.1.2.e vlak over de grens met Nederland. 5.1.2.e 5.1.2.e Dat is de documentaire [Wolvendrift](#) van ruim 51 minuten die het probleem schetst wat er in Drenthe speelt en ook geen oplossingen aandraagt.

Geboortes en verliezen Exmoorpony's 2025

6-2-25 veulen 1 geboren

21-3 veulen 2 geboren

Veulen 3 geboren ongeveer 30-3 geboren

1-4 een veulen weg – deze was dan dus ongeveer twee dagen oud. Nog twee over

3-4 nog een veulen weg. Dit veulen was dan ongeveer 11 dagen oud.

4-4 nog 1 veulen over (6-2-25)

12-4 veulen geboren (4e veulen)

23-4 veulen geboren, 5e veulen. Deze is op 25-4 verdwenen. Dit veulen was dus ongeveer 2 dagen oud.

Nog twee veulens over. Veulen 1 en veulen 4

10-5 twee veulens geboren (6e en 7e veulen)

12-5 veulen 6 of 7 weg, deze was dus twee dagen oud.

12-5 Veulen geboren (8e veulen)

13-5 kudde 4 veulens totaal, één dier staat gescheiden van kudde

14-5 kudde weer bij elkaar

14-5 veulen gepakt van dier wat alleen stond (8e veulen), waarschijnlijk omdat ze dus alleen stond. Veulen was twee dagen oud.

28-5 Veulen geboren (veulen 9).

30-5 Veulen nummer 9 is weg. Deze was twee dagen oud.

Nog in leven op 27-6-2025

Veulen 1: 6-2-2025

Veulen 4: 10-4-2025

Veulen 6: 10-5-2025

Eerste 14 dagen zijn het meest risicovol voor de veulens.

From: "5.1.2.e"
Sent: Tue, 25 Jun 2024 08:52:47 +0200
To: "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "Bijl, Joke" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "Neutel, Wout" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "5.1.2.e" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Cc: "Boerma, Imke" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>; "Dun, Marcel van" <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>
Subject: RE: bespreking dagvaarding 5.1.2.e
Attachments: Zorgplichten grote grazers en wolvenpredatie NBR 2_240305_075747.pdf

5.1.2.e

BR

5.1.2.e en ik gaan morgen ochtend nog input leveren.

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

5.1.2.e

Staatsbosbeheer

team Drents-Friese Wold | provinciale eenheid Drenthe

E 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>

T BR <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl> | M 5.1.2.e <5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl>

Locatie: Hoogersmilde

Van: 5.1.2.e**Verzonden:** maandag 24 juni 2024 11:32**Aan:** Bijl, Joke ; Neutel, Wout ; 5.1.2.e ; 5.1.2.e ; 5.1.2.e ; 5.1.2.e ; BR

BR ; 5.1.2.e ; 5.1.2.e

CC: Boerma, Imke ; Dun, Marcel van**Onderwerp:** bespreking dagvaarding BR**Urgentie:** Hoog

Goedemorgen,

Dagvaarding is nog niet betekend/ binnen. Maar als die wel betekend wordt is de kans zeer groot dat gezien de verhinderdata de zitting op korte termijn is. Dus overleg morgen gaat door. Als conceptagenda:

- Reacties op vragen van advocaat;
 - (i) de stelling is dat de Exmoor pony's niet beschermd worden tegen wolven en "in de afgelopen tijd" zouden zich "meerdere" aanvallen op pony's hebben voorgedaan. Herkennen jullie die stellingen?
 - (ii) Klopt het dat de pony's gehouden dieren zijn?
 - (iii) 5.1.2.e lijkt zijn persoonlijk belang bij de vordering te baseren op de redenering dat de pony's als het ware wolven aantrekken en dat die vervolgens op enig moment wel eens de blik zoden kunnen richten op de paarden van 5.1.2.e (die kennelijk (ook) niet tegen wolven worden beschermd). Valt daar iets tegenin te brengen?
 - (iv) Geeft de concept dagvaarding anderszins nog aanleiding voor opmerkingen?
- Voor zover nog niet besproken : Reacties op concept-dagvaarding (svp de opmerking al zo veel mogelijk verwerken in het "teamsdocument");
- Wie gaat mee naar de zitting als vertegenwoordiging van Staatsbosbeheer (zitting is in principe openbaar)

Met vriendelijke groet,

5.1.2.e

5.1.2.e

Staatsbosbeheer

Bestuur en strategie | afdeling juridische zaken

E 5.1.2.e [@staatsbosbeheer.nl](mailto:5.1.2.e@staatsbosbeheer.nl)

T 5.1.2.e | M 5.1.2.e

Aanwezig op BR

Smalle Pad 5 | 3811 MG Amersfoort
postbus 2 | 3800 AA Amersfoort

125 jaar
Staatsbosbeheer

Luister, kijk en beleef
jaarvanhetbos.nl